

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

YASAMA DÖNEMİ

26

YASAMA YILI

2

SIRA SAYISI: 447

Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı, Aksaray Milletvekili İlknur İnceöz, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan ve İstanbul Milletvekili Mehmet Muş ile 310 Milletvekilinin Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi (2/1504) ve Anayasa Komisyonu Raporu

Not: Bu Sıra Sayısına; elektronik ortamda

“http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/sirasayi_sd.sorgu_baslangic” internet adresindeki sorgu sayfası üzerinden erişilebilmektedir.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

• 2/1504 Esas Numaralı Teklifin

- TBMM Başkanlığına Sunuş Yazısı 4
- Genel Gerekçesi 10
- Madde Gerekçeleri 12

• Anayasa Komisyonu Raporu 16

• Muhalefet Şerhleri 46

• Teklif Metni 104

• Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin 104

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifimiz ve gerekçesi ilişikte sunulmuştur.

Gereğini arz ederiz.

<i>Binali Yıldırım</i>	<i>Mustafa Elitaş</i>	<i>Mehmet Naci Bostancı</i>
İzmir	Kayseri	Amasya
<i>İlknur İnceöz</i>	<i>Bülent Turan</i>	<i>Mehmet Muş</i>
Aksaray	Çanakkale	İstanbul
<i>Mustafa Şentop</i>	<i>Mehmet Doğan Kubat</i>	<i>Murat Alparslan</i>
İstanbul	İstanbul	Ankara
<i>Alpaslan Kavaklıoğlu</i>	<i>Ahmet İyimaya</i>	<i>Yusuf Başer</i>
Niğde	Ankara	Yozgat
<i>Yıldız Seferinoğlu</i>	<i>Cemil Çiçek</i>	<i>Adem Yeşildal</i>
İstanbul	Ankara	Hatay
<i>Mehmet Öntürk</i>	<i>Hilmi Bilgin</i>	<i>İsmet Uçma</i>
Hatay	Sivas	İstanbul
<i>İsmail Tamer</i>	<i>Azmi Ekinci</i>	<i>İbrahim Aydemir</i>
Kayseri	İstanbul	Erzurum
<i>Mehmet Kasım Gülpınar</i>	<i>İsmet Yılmaz</i>	<i>Mehmet Akyürek</i>
Şanlıurfa	Sivas	Şanlıurfa
<i>İbrahim Halil Yıldız</i>	<i>Feyzullah Kıyıklık</i>	<i>Hacı Osman Akgül</i>
Şanlıurfa	İstanbul	Gümüşhane
<i>Nurettin Canikli</i>	<i>Mehmet Şimşek</i>	<i>Lütfi Elvan</i>
Giresun	Gaziantep	Mersin
<i>Naci Ağbal</i>	<i>Fatma Betül Sayan Kaya</i>	<i>Nihat Zeybekci</i>
Bayburt	İstanbul	Denizli
<i>Faruk Özlü</i>	<i>Mehmet Müezzinoğlu</i>	<i>Veysi Kaynak</i>
Düzce	Bursa	Kahramanmaraş
<i>Fikri Işık</i>	<i>Recep Akdağ</i>	<i>Numan Kurtulmuş</i>
Kocaeli	Erzurum	Ordu
<i>Bekir Bozdağ</i>	<i>Ahmet Arslan</i>	<i>Süleyman Soylu</i>
Yozgat	Kars	Trabzon
<i>Ömer Çelik</i>	<i>Bülent Tüfencki</i>	<i>Mevlüt Çavuşoğlu</i>
Adana	Malatya	Antalya
<i>Veysel Eroğlu</i>	<i>Akif Çağatay Kılıç</i>	<i>Yıldırım Tuğrul Türkeş</i>
Afyonkarahisar	Samsun	Ankara

<i>Berat Albayrak</i>	<i>Mehmet Özhaseki</i>	<i>Nabi Avcı</i>
İstanbul	Kayseri	Eskişehir
<i>Faruk Çelik</i>	<i>Hayati Yazıcı</i>	<i>Mustafa Ataş</i>
Şanlıurfa	İstanbul	İstanbul
<i>Erol Kaya</i>	<i>Yasin Aktay</i>	<i>Vedat Demiröz</i>
İstanbul	Siirt	Bitlis
<i>Öznur Çalık</i>	<i>Cevdet Yılmaz</i>	<i>Ahmet Sorgun</i>
Malatya	Bingöl	Konya
<i>Fatma Seniha Nükhet Hotar</i>	<i>Fatih Şahin</i>	<i>Şaban Dişli</i>
İzmir	Ankara	Sakarya
<i>Mehmet Mehdi Eker</i>	<i>Abdulhamit Gül</i>	<i>Ayşe Nur Bahçekapılı</i>
İstanbul	Gaziantep	İstanbul
<i>Cihan Pektaş</i>	<i>Vural Kavuncu</i>	<i>Nevzat Ceylan</i>
Gümüşhane	Kütahya	Ankara
<i>Muhammet Müfit Aydın</i>	<i>Mustafa Savaş</i>	<i>Mehmet Emin Şimşek</i>
Bursa	Aydın	Muş
<i>Salih Fırat</i>	<i>Hatice Dudu Özkal</i>	<i>Hüseyin Şahin</i>
Adıyaman	Afyonkarahisar	Bursa
<i>Salim Uslu</i>	<i>İlyas Şeker</i>	<i>Hasan Sert</i>
Çorum	Kocaeli	İstanbul
<i>Osman Mesten</i>	<i>Selim Dursun</i>	<i>Şahin Tin</i>
Bursa	Sivas	Denizli
<i>Nihat Öztürk</i>	<i>Mustafa Şükrü Nazlı</i>	<i>Hikmet Ayar</i>
Muğla	Kütahya	Rize
<i>Mehmet İlker Çitil</i>	<i>Ahmet Tan</i>	<i>Fehmi Küpçü</i>
Kahramanmaraş	Kütahya	Bolu
<i>Ebubekir Bal</i>	<i>Ejder Açıkkapı</i>	<i>Metin Akgün</i>
Diyarbakır	Elazığ	Tekirdağ
<i>Ömer Ünal</i>	<i>Adnan Günnar</i>	<i>Osman Boyraz</i>
Konya	Trabzon	İstanbul
<i>Halil Eldemir</i>	<i>Murat Baybatur</i>	<i>Hüseyin Samani</i>
Bilecik	Manisa	Antalya
<i>Cemal Öztürk</i>	<i>Sami Çakır</i>	<i>Fuat Köktaş</i>
Giresun	Kocaeli	Samsun
<i>Cemil Yaman</i>	<i>Abdurrahman Öz</i>	<i>Yılmaz Tunç</i>
Kocaeli	Aydın	Bartın

<i>Cahit Özkan</i>	<i>Osman Aşkın Bak</i>	<i>Uğur Aydemir</i>
Denizli	Rize	Manisa
<i>Harun Karacan</i>	<i>Ali İhsan Yavuz</i>	<i>Mustafa Baloğlu</i>
Eskişehir	Sakarya	Konya
<i>Mustafa Köse</i>	<i>İsmail Aydın</i>	<i>Zekeriya Birkan</i>
Antalya	Bursa	Bursa
<i>Hamza Dağ</i>	<i>Mustafa Açıkgöz</i>	<i>Ebubekir Gizligider</i>
İzmir	Nevşehir	Nevşehir
<i>Ataullah Hamidi</i>	<i>Abdulkadir Akgül</i>	<i>Tülay Kaynarca</i>
Batman	Yozgat	İstanbul
<i>Atay Uslu</i>	<i>Canan Candemir Çelik</i>	<i>Radiye Sezer Katırcıoğlu</i>
Antalya	Gaziantep	Kocaeli
<i>Ayhan Sefer Üstün</i>	<i>Mustafa Yel</i>	<i>Ahmet Gündoğdu</i>
Sakarya	Tekirdağ	Ankara
<i>Mustafa İlhalı</i>	<i>Sema Ramazanoğlu</i>	<i>Haydar Ali Yıldız</i>
Erzurum	Denizli	İstanbul
<i>Hüseyin Bürge</i>	<i>Zeyid Aslan</i>	<i>Oktay Çanak</i>
İstanbul	Tokat	Ordu
<i>Cengiz Aydoğdu</i>	<i>Ramazan Can</i>	<i>Mikail Arslan</i>
Aksaray	Kırıkkale	Kırşehir
<i>Salih Çetinkaya</i>	<i>Aziz Babuşcu</i>	<i>Yusuf Beyazıt</i>
Kırşehir	İstanbul	Tokat
<i>Vedat Bilgin</i>	<i>Metin Bulut</i>	<i>Talip Küçükcan</i>
Ankara	Elazığ	Adana
<i>Mustafa Serdengeçti</i>	<i>Nazım Maviş</i>	<i>Halil Etyemez</i>
Aksaray	Sinop	Konya
<i>Hakan Çavuşoğlu</i>	<i>Selçuk Özdağ</i>	<i>Markar Eseyan</i>
Bursa	Manisa	İstanbul
<i>Süreyya Sadi Bilgiç</i>	<i>Gökcen Özdoğan Enç</i>	<i>Leyla Şahin Usta</i>
Isparta	Antalya	Konya
<i>Mehmet Erdem</i>	<i>İsmail Emrah Karayel</i>	<i>Metin Çelik</i>
Aydın	Kayseri	Kastamonu
<i>Murat Demir</i>	<i>Volkan Bozkır</i>	<i>Yılmaz Tezcan</i>
Kastamonu	İstanbul	Mersin
<i>Mücahit Durmuşoğlu</i>	<i>Hulusi Şentürk</i>	<i>Ahmet Sami Ceylan</i>
Osmaniye	İstanbul	Çorum

<i>Serkan Bayram</i>	<i>Sebahattin Karakelle</i>	<i>Yusuf Selahattin Beyribey</i>
Erzincan	Erzincan	Kars
<i>Reşit Polat</i>	<i>Alim Tunç</i>	<i>Mahmut Poyrazlı</i>
Kilis	Uşak	Balıkesir
<i>Ahmet Davutoğlu</i>	<i>Adnan Boynukara</i>	<i>Kemalettin Yılmaztekin</i>
Konya	Adıyaman	Şanlıurfa
<i>İsrafil Kışla</i>	<i>Tamer Dağlı</i>	<i>Murat Göktürk</i>
Artvin	Adana	Nevşehir
<i>Reşat Petek</i>	<i>Mustafa İsen</i>	<i>Recep Konuk</i>
Burdur	Sakarya	Karaman
<i>Haluk İpek</i>	<i>Cemalettin Kani Torun</i>	<i>Metin Gündoğdu</i>
Amasya	Bursa	Ordu
<i>Beşir Atalay</i>	<i>Sami Dedeoğlu</i>	<i>Burhanettin Uysal</i>
Van	Kayseri	Karabük
<i>Mehmet Habib Soluk</i>	<i>Hakkı Köylü</i>	<i>Mehmet Demir</i>
Sivas	Kastamonu	Kırıkkale
<i>Coşkun Çakır</i>	<i>Ali Ercoşkun</i>	<i>Fevai Arslan</i>
Tokat	Bolu	Düzce
<i>Abdullah Başcı</i>	<i>Taner Yıldız</i>	<i>Muhammet Uğur Kaleli</i>
İstanbul	Kayseri	Konya
<i>Abdullah Ağralı</i>	<i>Mehmet Erdoğan</i>	<i>Recep Şeker</i>
Konya	Gaziantep	Karaman
<i>Fevzi Şanverdi</i>	<i>Celalettin Güvenç</i>	<i>Orhan Kırçalı</i>
Hatay	Kahramanmaraş	Samsun
<i>Serap Yaşar</i>	<i>Bayram Özçelik</i>	<i>Fikri Demirel</i>
İstanbul	Burdur	Yalova
<i>Abdullah Nejat Koçer</i>	<i>Ahmet Hamdi Çamlı</i>	<i>Ahmet Eşref Fakıbbaba</i>
Gaziantep	İstanbul	Şanlıurfa
<i>Mehmet Babaoğlu</i>	<i>Recep Uncuoğlu</i>	<i>Hasan Basri Kurt</i>
Konya	Sakarya	Samsun
<i>Hüseyin Filiz</i>	<i>Muhammet Emin Akbaşoğlu</i>	<i>Ayhan Gider</i>
Çankırı	Çankırı	Çanakkale
<i>Şamil Tayyar</i>	<i>Jülide Sarıeroğlu</i>	<i>Erdoğan Özegen</i>
Gaziantep	Ankara	Niğde
<i>İbrahim Mustafa Turhan</i>	<i>Efkan Ala</i>	<i>Durmuş Ali Sarıkaya</i>
İzmir	Bursa	İstanbul

<i>Taha Özhan</i>	<i>Recai Berber</i>	<i>Mehmet Ali Pulcu</i>
Malatya	Manisa	İstanbul
<i>Orhan Atalay</i>	<i>Ergün Taşcı</i>	<i>Mehmet Galip Ensarioğlu</i>
Ardahan	Ordu	Diyarbakır
<i>Mustafa Hilmi Dülger</i>	<i>Orhan Karasayar</i>	<i>Halis Dalkılıç</i>
Kilis	Hatay	İstanbul
<i>İsmail Bilen</i>	<i>Aydın Ünal</i>	<i>Ziya Altunyaldız</i>
Manisa	Ankara	Konya
<i>Ali Babacan</i>	<i>Zeki Aygün</i>	<i>Yalçın Akdoğan</i>
Ankara	Kocaeli	Ankara
<i>Hacı Özkan</i>	<i>Halil Özcan</i>	<i>Metin Külünk</i>
Mersin	Şanlıurfa	İstanbul
<i>Erkan Kandemir</i>	<i>Mehmet Şükrü Erdinç</i>	<i>Mahmut Kaçar</i>
İstanbul	Adana	Şanlıurfa
<i>Ömer Serdar</i>	<i>Faruk Çaturoğlu</i>	<i>Mehmet Metiner</i>
Elazığ	Zonguldak	İstanbul
<i>Cesim Gökçe</i>	<i>Fatma Güldemet Sarı</i>	<i>Necdet Ünüvar</i>
Ağrı	Adana	Adana
<i>Orhan Miroğlu</i>	<i>Emrullah İşler</i>	<i>Mehmet Uğur Dilipak</i>
Mardin	Ankara	Kahramanmaraş
<i>Ahmet Aydın</i>	<i>İbrahim Aydın</i>	<i>Ali İhsan Arslan</i>
Adıyaman	Antalya	Ankara
<i>Sabri Öztürk</i>	<i>Ahmet Uzer</i>	<i>Mustafa Yeneroğlu</i>
Giresun	Gaziantep	İstanbul
<i>Özcan Ulupınar</i>	<i>Ahmet Demircan</i>	<i>Şirin Ünal</i>
Zonguldak	Samsun	İstanbul
<i>İmran Kılıç</i>	<i>Bennur Karaburun</i>	<i>Abdullah Öztürk</i>
Kahramanmaraş	Bursa	Kırıkkale
<i>Mustafa Şahin</i>	<i>İbrahim Halil Fırat</i>	<i>Ekrem Erdem</i>
Malatya	Adıyaman	İstanbul
<i>Mehmet Ali Cevheri</i>	<i>Mürteza Zengin</i>	<i>Ertan Aydın</i>
Şanlıurfa	İstanbul	Ankara
<i>Rafet Sezen</i>	<i>Nurettin Yaşar</i>	<i>Burhan Kayatürk</i>
Edirne	Malatya	Van
<i>Tahir Öztürk</i>	<i>Ayşe Sula Köseoğlu</i>	<i>Ravza Kavakcı Kan</i>
Elazığ	Trabzon	İstanbul

<i>Lütfiye Selva Çam</i>	<i>Ayşe Keleşir</i>	<i>Çiğdem Karaaslan</i>
Ankara	Düzce	Samsun
<i>Fatma Benli</i>	<i>Sait Yüce</i>	<i>Muhammet Balta</i>
İstanbul	Isparta	Trabzon
<i>Hüsnüye Erdoğan</i>	<i>Hacı Bayram Türkoğlu</i>	<i>Hüseyin Özbakır</i>
Konya	Hatay	Zonguldak
<i>Enver Fehmioğlu</i>	<i>Emine Yavuz Gözgeç</i>	<i>Hasan Karal</i>
Bingöl	Bursa	Rize
<i>Ahmet Berat Çonkar</i>	<i>Ali Cumhur Taşkın</i>	<i>Suat Önal</i>
İstanbul	Mersin	Osmaniye
<i>Kerem Ali Sürekli</i>	<i>Mahmut Atilla Kaya</i>	<i>Necip Kalkan</i>
İzmir	İzmir	İzmir
<i>Hüseyin Kocabıyık</i>	<i>Ertuğrul Soysal</i>	<i>Harun Karaca</i>
İzmir	Yozgat	İstanbul
<i>Nurettin Aras</i>	<i>Orhan Deligöz</i>	<i>Sema Kırıcı</i>
İğdır	Erzurum	Balıkesir
<i>Zehra Taşkesenlioğlu</i>	<i>Mihrimah Belma Satır</i>	<i>Kasım Bostan</i>
Erzurum	İstanbul	Balıkesir
<i>Selahattin Minsolmaz</i>	<i>Sena Nur Çelik</i>	<i>Mehmet Ali Şahin</i>
Kırklareli	Antalya	Karabük
<i>Hülya Nergis</i>	<i>Nursel Reyhanlioğlu</i>	<i>Ali Aydınlioğlu</i>
Kayseri	Kahramanmaraş	Balıkesir
<i>Abdulkadir Yüksel</i>	<i>Emine Nur Günay</i>	<i>İshak Gazel</i>
Gaziantep	Eskişehir	Kütahya
<i>Mehmet Altay</i>	<i>Burhan Kuzu</i>	<i>Şahap Kavcıoğlu</i>
Uşak	İstanbul	Bayburt
<i>Hurşit Yıldırım</i>	<i>Mehmet Akif Yılmaz</i>	<i>Celil Göçer</i>
İstanbul	Kocaeli	Tokat
<i>Hasan Turan</i>	<i>Ayşe Doğan</i>	<i>Hacı Ahmet Özdemir</i>
İstanbul	Tekirdağ	Konya
<i>Nureddin Nebati</i>	<i>Salih Cora</i>	<i>Ali Özkaya</i>
İstanbul	Trabzon	Afyonkarahisar
<i>Mahir Ünal</i>	<i>Hasan Özyer</i>	<i>Ceyda Bölünmez Çankırı</i>
Kahramanmaraş	Muğla	Mardin

Lütfiye İlksen Ceritoğlu Kurt

Çorum

HAVALE EDİLDİĞİ KOMİSYON
(2/1504)

ESAS

Anayasa Komisyonu

GENEL GEREKÇE

Anayasalar toplum tarafından devleti hukukla sınırlamak için hazırlanan metinlerdir. Ancak Türkiye’de tam tersi bir anlayışla anayasalar hazırlanmıştır. Ülkemizde anayasalar, toplum ve temsilcileri tarafından değil vesayetçi zihniyete sahip elitler tarafından, devleti sınırlamak için değil, toplumu hizaya sokmak için hazırlanmış metinler olmuştur. 1961’de ve 1982’de askeri darbelerden sonra yapılan anayasalar bir toplum mühendisliği projesi anlayışıyla hazırlanmıştır.

Gerek 1961 gerekse 1982 anayasaları esasen, millete, milli iradeye ve seçimle oluşan iktidara güvensizlik üzerine bina edilmiştir. Anayasa, millet iradesi ile oluşan iktidara ortak kurumlar ve yöntemler geliştirmiştir. Adeta, seçimle oluşan iktidarın yanında seçime ihtiyacı olmayan bir iktidar alanı açmıştır. Böylece milli iradeye ortak, milli iradeyi kontrol eden bir “vesayet” sistemi oluşturulmuştur.

Vesayet sistemi ile millet iradesine ve iktidara ortak olmak isteyen çevreler, seçimle oluşan iktidarı bölmek ve zayıflatmak düşüncesiyle hareket etmişlerdir. 1961 Anayasası döneminde yasama kuvveti zayıflatılmış, yürütme iktidarı da çift başlılık ve az yetki ile çalışamaz hale getirilmiştir.

Darbelerle oluşan ve beslenen vesayetçi anlayış, zaman zaman açık veya üstü örtülü şekilde milletin seçtiği iktidara müdahalelerde bulunmuş, daima kendini iktidarın asıl sahibi olarak görmüştür. Son olarak, 15 Temmuz 2016’da millet iradesiyle oluşan iktidarı hazmedemeyen bu anlayış başka bir kisse ile başını kaldırmış, iktidarı, devleti ve vatani işgal etmek için harekete geçmiştir. Milletimizin asil duruşu, iradesine sahip çıkması ve işbirlikçi hainlerin karşısına kahramanca dikilmesi sayesinde bu kalkışma engellenmiş ve darbeciler alaşağı edilmiştir. Artık yepyeni bir Türkiye, demokrasiye ve millet iradesine canı pahasına sahip çıktığını tüm dünyaya gösteren bir millet vardır. Türkiye’nin hükümet sistemini millete ve onun iradesine güveni esas alan bir şekilde düzenlemek, sadece demokrasi ve hukukun gereği değil, aynı zamanda milletimizin canı pahasına ortaya koyduğu bir talep haline gelmiştir.

Öte yandan, 1961’den itibaren, anayasalarda bürokrat kökenli bir kişi olarak tasarlanan Cumhurbaşkanının konumu ve yetkileriyle ilgili bir gelişme dikkat çekicidir. Önce sembolik yetkilere sahip olan Cumhurbaşkanının 1982 Anayasasında yetkilerinin çok önemli derecede artırıldığı görülmektedir. 1961 ve 1982 anayasalarının Cumhurbaşkanının görev ve yetkileriyle ilgili maddelerinin karşılaştırılması, izaha çalışılan hususu açıkça ortaya koymaktadır. 1980’lerin sonunda bürokratik kökenli Cumhurbaşkanı yerine demokratik siyasetten gelen bir Cumhurbaşkanının seçilmesi, vesayetçi tasarımı bozmuştur. 2007 yılında cumhurbaşkanının parlamentoda seçtirilmemesi sonrasında yapılan anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi esası benimsenmiştir. 1961’den günümüze uzanan çizgide,

parlamentonun seçtiği sembolik yetkileri olan “bürokrat” cumhurbaşkanından, milletin doğrudan seçtiği geniş yetkileri bulunan “siyasetçi” cumhurbaşkanı profiline geçiş yaşanmıştır. Hükümet sistemini bütüncül bir yaklaşımla ele almayı engelleyen sosyal ve siyasi şartlar ve gelişmeler, sonuçta bir sistem karmaşasına yol açmıştır. Sistemin işleyişinde sorunlar doğurması kaçınılmaz olan bu karmaşanın aşılması hükümet sisteminde esaslı bir anayasa değişikliği zarureti ortaya çıkartmıştır.

Devlet ve siyasal tarihimiz göstermiştir ki, yürürlükteki anayasaların tercih ettiği hükümet sistemleri, beklenen kamusal faydayı istenen düzeyde sağlayamamış, istikrarsızlıkların, krizlerin ve vesayetlerin önünde mutlak bir güvence oluşturamamıştır. Özellikle 1982 Anayasası, saf-parlamenter sistem yerine, Cumhurbaşkanı ve güçlü yürütme ekseninde konumlanan bir yapı özelliği göstermektedir.

Özü itibarıyla 1961’de oluşturulan mevcut hükümet sisteminin Türkiye’de bir türlü istikrar üretmediği görülmüştür. 1983’ten günümüze kadar geçen 33 yılda 21 hükümet kurulmuş, bu hükümetlerin ortalama ömrü yaklaşık birbuçuk yıl sürmüştür. Ülkemizdeki siyasi hayatın istikrara kavuşturulması ve tartışmasız istikrar üreten bir sistemin benimsenmesinin önemi açıktır.

Bu bakımdan, milletin sadece yasama organını seçtiği, yürütme organının yasama organı içinden çıktığı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi dengelerinin hükümet kurma ve hükümet düşürmede etkili olduğu bir sistem yerine; yasamanın ve yürütmenin ayrı ayrı ve doğrudan millet tarafından seçildiği bir sistemin benimsenmesinin ülkemizin şartları ve ihtiyaçlarına daha uygun olduğu anlaşılmıştır. Seçim ve sistem bizatihi istikrar üretmelidir; istikrarı konjonktürün dalgalanmalarına bırakmak doğru değildir.

Bu anayasa değişikliği ile öngörülen hükümet sisteminin kurgulanırken, Cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinin eş zamanlı olarak yapılması ve sistemde bir tıkanmanın ortaya çıkması halinde parlamento ve başkanlık seçimlerinin birlikte yenilenmesine imkan verilmektedir. Anayasa değişikliği teklifiyle sunulan model, Türkiye’nin sistem tecrübesi ve dünya hükümet sistemi pratikleri gözetilerek geliştirilmiş rasyonel bir modeldir.

MADDE GEREKÇELERİ

MADDE 1- Yargı bağımsızlığının tarafsızlığı da içerdiğini vurgulamak amacıyla 9 uncu maddeye yargının tarafsızlığı ilkesi eklenmektedir.

MADDE 2- Ülkemizin nüfus artışına uygun olarak milletvekili sayısı altıyüze çıkarılmaktadır.

MADDE 3- Maddeyle, Anayasanın 76 ncı maddesinde yer alan milletvekili seçilme yaşı, on sekiz olarak değiştirilmektedir.

MADDE 4- Mevcut hükümet sisteminde Bakanlar Kurulu, Türkiye Büyük Millet Meclisi içinden, Meclisin onayıyla kurulmakta ve Meclisin güvenoyuna bağlı olarak görevde kalmaktadır. Maddeyle, yasama ile yürütmenin aynı gün doğrudan halk tarafından beş yıl için seçilmesi öngörülmektedir. Bu düzenlemeyle seçimlerin yapılmasıyla birlikte yürütme oluşacak ve yasama organı teşekkül edecektir.

MADDE 5- Maddeyle, ara seçimler kaldırılmakta, yerine yedek milletvekilliği getirilerek bunun esas ve usulleri düzenlenmektedir. Mevcut Anayasamızda ara seçimlere gerekçe oluşturan sebepleri ortadan kaldırmak üzere, yasama istikrarının devam ettirilmesi amacıyla yedek milletvekilliği uygulaması önerilmektedir. Maddeyle önerilen hükümet sisteminde demokratik meşruiyete dayalı yürütme ve yasama istikrarı kurumsallaştırılmaktadır. Ayrıca, savaş sebebiyle seçimlerin yapılamadığı hallerde seçimlerin belirli süreyle ertelenmesine imkân tanınmaktadır.

MADDE 6- Maddeyle, öngörülen yeni hükümet sistemine uygun olarak Türkiye Büyük Millet Meclisinin görevleri yeniden düzenlenmektedir. Kuvvetler ayrılığı prensibine uygun olarak yasamanın yürütmeyi denetlemesi ile Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermesi yasamanın görev ve yetkileri arasından çıkarılmaktadır. Öngörülen hükümet sisteminde yasama ve yürütme doğrudan halk tarafından seçilmekte, her iki kuvvet de meşruiyetini halktan almakta ve yürütme de yasama da halka karşı sorumlu olmaktadır. Kuvvetler birbirinden ayrı, ancak, her iki kuvvetin de birleştiği konu halkın denetiminde halka hizmet etmeleridir.

MADDE 7- Maddeyle, yasamanın belli bir konuda Meclis araştırması yapması, genel görüşme açarak Genel Kurulda görüşmesi ve milletvekillerinin, Cumhurbaşkanı yardımcılarını ile bakanların cevaplaması istemiyle yazılı soru sorması düzenlenmektedir. Böylelikle, hükümet sisteminde yapılması öngörülen değişikliğe uygun olarak bilgi edinme ve denetim yolları yeniden düzenlenmektedir.

MADDE 8- Maddeyle, Anayasanın mevcut 101 inci ve 102 nci maddeleri birleştirilmekte ve Cumhurbaşkanının adaylık ve seçim usulü düzenlenmektedir. Cumhurbaşkanının kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim yapmış, milletvekili seçilme yeterliğine sahip, doğuştan Türk vatandaşı olanlar arasından, doğrudan halk tarafından seçilmesi öngörülmektedir.

Cumhurbaşkanının görev süresi yürütme istikrarı bakımından beş yıl olarak belirlenmekte; bir kişinin en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebileceği hüküm altına alınmaktadır.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde siyasi partilerin etkisi artırılmakta ve Cumhurbaşkanlığına, siyasi parti grupları, en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partilerin aday gösterebilmesi sağlanmaktadır. Ayrıca, demokratik katılımın artırılması amacıyla birçok ülke uygulamasında

olduğu gibi en az yüz bin seçmen tarafından da Cumhurbaşkanlığına aday gösterilmesi imkânı tanınmaktadır.

Cumhurbaşkanı seçilenin Meclis üyeliğinin sona ermesi hükmüne yer verilmektedir.

Cumhurbaşkanı seçilen kişinin partisiyle ilişkisinin kesilmesine yönelik düzenleme kaldırılmaktadır. Böylelikle doğrudan halk tarafından seçilen ve esasen siyasal bir kişilik olan Cumhurbaşkanının, partisiyle ilişkisinin kesilmesine dair hükmü yürürlükten kaldıran ilga normunun, halk oylamasında kabulü akabinde yürürlüğe girmesi anında bir siyasi partiyle ilişki kurması mümkün hale getirilmektedir. Cumhurbaşkanının herhangi bir partiyle ilişkisinin olması, onun görevini yerine getirirken taraflı olacağı anlamına gelmemektedir. Esasen demokratik hukuk devletlerinde kamu adına görev yapan seçilmiş veya atanmış tüm yöneticiler görevlerini kamu hizmetinin gerektirdiği tarafsızlık ilkesine uygun olarak yerine getirmekle yükümlüdürler.

MADDE 9- Maddeyle; Cumhurbaşkanının Devletin başı olduğu, yürütme yetkisinin Cumhurbaşkanına ait olduğu; yürütme yetkisine dayanarak, Cumhurbaşkanı yardımcıları, bakanlar ve üst düzey kamu görevlilerini atamaya yetkili olduğu düzenlenmektedir.

Öte yandan, Cumhurbaşkanının genel siyasetin yürütülmesinde yürütme yetkisi ile ilgili olarak ihtiyaç duyduğu konularda kararname çıkarabileceği öngörülmektedir. Bu düzenlemeyle kararnamelerin, yürütmenin ihtiyacını karşılaması sağlanmakta; temel hak ve hürriyetler ile siyasi hak ve hürriyetler düzenleme alanı dışında bırakılarak, kanunlarda kararname konusu ile aynı konuda farklı hüküm bulunması halinde kanunun uygulanacağı hükme bağlanmaktadır.

MADDE 10- Maddeyle, Cumhurbaşkanının herhangi bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından üye tam sayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması talebi, üye tamsayısının beşte üçünün oyuyla soruşturma açılmasına karar verilmesi ve üye tam sayısının üçte ikisinin gizli oyu ile Yüce Divanda yargılanması kararının verilebilmesi hükme bağlanmaktadır. Yüce Divan tarafından seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanının görevinin sona ereceği düzenlenmektedir.

Diğer yandan, Cumhurbaşkanının görevde bulunduğu sürede işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde hükümlerinin uygulanması hüküm altına alınmaktadır.

MADDE 11- Maddeyle; Cumhurbaşkanı yardımcıları, Cumhurbaşkanına vekâlet ve bakanlar hakkında düzenleme yapılmaktadır.

Yürütmede istikrarın korunması açısından yasama ve yürütme seçimlerinin birlikte yapılması esası benimsenerek, Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması halinde seçimlerin hangi şartlarda yapılacağı düzenlenmektedir.

Yetki ve sorumluluk dengesi açısından Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların Cumhurbaşkanı tarafından atanacağı ve görevden alınacağı, Cumhurbaşkanına karşı sorumlu olacağı, Meclis üyelerinin yürütmede görev almaları halinde üyeliklerinin düşeceği hükme bağlanmaktadır. Ayrıca, Cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanların soruşturma usullerine maddede yer verilmektedir.

Maddeyle, Bakanlıkların kurulmasının, kaldırılmasının, görevlerinin, yetkilerinin ve teşkilât yapılarının Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenmesi hükme bağlanmaktadır.

MADDE 12- Maddeyle, Türkiye Büyük Millet Meclisi veya Cumhurbaşkanı tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde seçimlerin birlikte yapılması kurala bağlanmaktadır.

Yasama ve yürütme seçimlerinin aynı gün yapılması, seçimlerle birlikte yasamanın yenilenmesini ve Cumhurbaşkanının seçilmesi suretiyle yürütmenin kurulmasını sağlayacaktır.

Parlamente hükümet sisteminde var olan hükümetin kurulamaması veya kurulan hükümetin güvenoyu alamaması ihtimali teklif edilen hükümet sisteminde bulunmamaktadır.

Cumhurbaşkanlığı ve Meclis seçimlerinin yenilenmesine Cumhurbaşkanı tek başına, Türkiye Büyük Millet Meclisi ise üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu ile karar verebilmektedir. Bu şekilde, sistem tıkanıklıklarının milli iradeye müracaatla çözümüne imkan tanınmaktadır. Seçimlerin yenilenmesi durumunda, hem Cumhurbaşkanı hem de Meclisin birlikte seçilecek olması, denge kontrol mekanizması açısından önem arz etmektedir. Yasama ve yürütme kuvvetlerinin birbirini kontrol etmesini de sağlayacak bu düzenleme, aynı zamanda iki kuvvet arasında kriz oluşması halinde halkın hakemliğine başvurma imkânı getirmektedir.

MADDE 13- Madde değiştirilerek, olağanüstü hal yönetimi tek maddede düzenlenmiştir. Maddeyle; Anayasamızın hazırlandığı dönemin ve vesayetçi anlayışın izini taşıyan sıkıyönetim uygulaması anayasadan çıkarılmaktadır. Olağanüstü hal (OHAL) uygulaması birçok demokratik ülkenin anayasasında var olan bir düzenlemedir. OHAL ilan etme yetkisi, yürütme yetkisinden dolayı Cumhurbaşkanına verilmektedir.

Mevcut maddelerde var olan OHAL ilanı kararlarının Resmi Gazetede yayımlanması, Meclisin onayına sunulması ve süreleri düzenleyen hükümler korunmaktadır.

OHAL ilanı şartlarının gerekli kıldığı konularda Cumhurbaşkanına kararname çıkarma yetkisi verilmekte ve OHAL kararnamelerinin Meclisin onayına sunulması hükmü korunmaktadır. Yürürlükteki 121 inci maddede yer alan “hemen” ibaresinden dolayı OHAL ilanına ilişkin kararın Meclisin onayına sunulmasındaki süre tartışması “aynı gün” ibaresi eklenerek sona erdirilmektedir.

Savaş ve mücbir sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hariç olmak üzere; olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin bir ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülmesi ve karara bağlanması esası benimsenmektedir.

MADDE 14- Madde metninde ibare değişikliği yapılmaktadır. İdarenin bütünlüğü ile merkezden yönetim ve yerinden yönetim esasına dayanması ilkesi korunmaktadır.

Maddeyle kamu tüzel kişiliğinin Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle de kurulabilmesine imkân tanınmaktadır. Teklifte, önerilen hükümet sistemine uygun olarak gerekli uyarlama yapılmakta ve üst düzey kamu görevlilerinin atanmalarına ilişkin usul ve esasların kararname ile düzenlenebilmesi esası benimsenmektedir.

MADDE 15- Anayasanın ilgili maddelerinde münhasıran kanunla düzenleneceği belirtilenler dışında kalan kamu kurum ve kuruluşlarının, kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarının, hükümet sistemi değişikliği nedeniyle Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenmesi öngörülmüştür.

MADDE 16- Bu madde ile disiplin mahkemeleri dışında, savaş hali hariç askeri mahkemelerin kurulamayacağı hükme bağlanmaktadır. Ancak, savaş halinde asker kişilerin görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli askeri mahkemeler kurulabilmesi öngörülmektedir.

MADDE 17- Maddeyle, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun mevcut yapısı ve uygulamalarında ortaya çıkan sorunların giderilebilmesini teminen Kurul yapısı yeniden tasarlanmaktadır. Bu çerçevede yeniden yapılandırılan Kurula Meclisin de üye seçmesi öngörülerek Kurulun demokratik meşruiyeti güçlendirilmektedir.

MADDE 18- Maddeyle bütçe ve kesinhesap ile ilgili hükümler tek madde olarak düzenlenmektedir.

Önerilen hükümet sisteminde kanun teklif etme yetkisi milletvekiline verilmektedir. Ancak, Cumhurbaşkanına istisna olarak, bütçe kanununu hazırlama ve sunma yetkisi ve görevi verilmektedir. Bütçe Meclisin onayıyla kabul edilebilmektedir.

Kuvvetler ayrılığı ilkesinin korunması ve yürütmeye istikrarın devamı için, bütçe kanununun yürürlüğe konulamaması halinde bir önceki yılın bütçesinin yeniden değerlendirilmesinde artırılarak yürürlüğe konması hükme bağlanmaktadır. Bu düzenleme, bütçenin süresinde yasalaşmaması nedeniyle yaşanabilecek sistem tıkanıklıklarını önleyecek olması bakımından dengeleyici bir işlev görecektir.

MADDE 19- Madde ile önerilen hükümet sistemine uyum sağlamak amacıyla anayasanın farklı maddelerinde bulunan bazı ibareler değiştirilmekte, bazı maddelere yeni ibareler eklenmekte, bazı maddelerde de bir kısım ibareler metinden çıkarılmaktadır.

MADDE 20- Hükümet sistemine uyumu sağlamak amacıyla geçici maddede intikal hükümleri düzenlenmektedir.

MADDE 21- Yürürlük maddesidir.

Anayasa Komisyonu Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa Komisyonu

04/1/2017

Esas No: 2/1504

Karar No: 5

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

2/1504 esas numaralı “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi” Komisyonumuzun 20/12/2016, 21/12/2016, 22/12/2016, 23/12/2016, 24/12/2016, 26/12/2016, 27/12/2016, 28/12/2016, 29/12/2016 ve 30/12/2016 tarihlerinde yapılan toplantılarında görüşülmüş ve kabul edilmiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun onayına sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygıyla arz olunur.

1. Giriş

Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı ve Grup Başkanı İzmir Milletvekili Binali YILDIRIM, Grup Başkanvekilleri; Kayseri Milletvekili Mustafa ELİTAŞ, Amasya Milletvekili Mehmet Naci BOSTANCI, Aksaray Milletvekili İlknur İNCEÖZ, Çanakkale Milletvekili Bülent TURAN ve İstanbul Milletvekili Mehmet MUŞ ile 310 milletvekili tarafından imzalanan ve 10/12/2016 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan, Başkanlıkça 12/12/2016 tarihinde esas komisyon olarak Komisyonumuza havale edilen 2/1504 esas numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi, İstanbul Milletvekili Mustafa ŞENTOP Başkanlığında toplanan Komisyonumuzun 20/12/2016, 21/12/2016, 22/12/2016, 23/12/2016, 24/12/2016, 26/12/2016, 27/12/2016, 28/12/2016, 29/12/2016 ve 30/12/2016 tarihli toplantılarında; Adalet Bakanı Bekir BOZDAĞ ile Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Anayasa Mahkemesi, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ile Yüksek Seçim Kurulu temsilcilerinin katılımlarıyla görüşülmüştür.

Komisyonumuzda, 20 Aralık 2016 Salı günü Saat 16:00'da görüşülmeye başlanan 2/1504 esas numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi üzerindeki müzakereler 30/12/2016 Cuma günü saat 07:10'da Teklif'in tümünün oya sunulmasıyla sona ermiştir. Komisyon bu süre içinde yaklaşık olarak 106 saat yasama faaliyetinde bulunmuştur. Altı yüzü aşkın milletvekilinin konuştuğu Komisyonumuzdaki müzakereler sırasında toplamda 1.427 sayfa tam tutanak tutulmuştur.

Görüşmeler sırasında, sürecin farklı aşamalarında bazı usuli itirazlar ileri sürülmüştür. Komisyon, vaki itirazları değerlendirmiş ve konuya ilişkin yapılanları raporun ilgili bölümüne almıştır.

2. Teklifin İçeriği

2/1504 esas numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi ile; yargı erkinin bağımsızlığının belirtildiği maddeye "tarafsızlık" ibaresinin eklenmesi, milletvekili sayısının altı yüze çıkarılması, milletvekili seçilme yaşının on sekize indirilmesi, TBMM seçimleri ile Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin beş yılda bir aynı tarihte yapılması, Cumhurbaşkanının partisi ile ilişkisinin kesilmesinin sona erdirilmesi, yasamanın yürütmeyi denetlemesi araçlarının yeniden düzenlenmesi, hâlihazırda Bakanlar Kurulunu denetleme aracı olan sözlü soru ile gensorunun Anayasa'dan çıkarılması, Cumhurbaşkanının adaylık ve seçimi süreci ile görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanının Cumhurbaşkanlığı karnamesi ile yürütmeye ilişkin konuları düzenleyebilmesi, cezai sorumluluğu gerektiren bir suçtan dolayı Cumhurbaşkanının Yüce Divanda yargılanması sürecinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanı yardımcılarını ile bakanların atanmaları, görevleri ve yargılanmaları ile ilgili hususların düzenlenmesi, Cumhurbaşkanının belli durumlarda olağanüstü hâl ilan edebilmesi, kamu tüzelkişiliğinin kanunun yanında Cumhurbaşkanlığı karnamesi ile de tesis edilebileceğinin düzenlenmesi, üst düzey kamu görevlilerinin Cumhurbaşkanı

tarafından atanması ve bunların atanmalarına ilişkin usul ve esasların Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenmesi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun adının “Hâkimler ve Savcılar Kurulu” olarak değiştirilmesi, bu Kurulun on iki üye ile iki daireden oluşması ve Kurulun üyelerinin seçilme usulünün düzenlenmesi, Cumhurbaşkanının bütçe kanunu teklifi vermesi, savaş hâli ve disiplin mahkemeleri dışında askeri mahkemelerin kurulamaması, askeri yargının kaldırılması ve bu doğrultuda Anayasa’da yer alan askeri yargı ve Bakanlar Kurulu ile ilgili ibarelerin çıkartılması, Cumhurbaşkanınca geri gönderilen kanunun TBMM tarafından ancak üye tamsayısının salt çoğunluğu ile kabul edilmesi, TBMM’nin 27’nci Yasama Dönemi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçiminin 3/11/2019 tarihinde birlikte yapılması, öngörülen değişikliklerle ilgili olarak TBMM İttüzüğü’nde gerekli değişiklikleri ve diğer kanuni düzenlemelerin altı ay içinde TBMM tarafından yapılması ve kaldırılan askeri yargıda görev alan hâkim ve savcılarının müktesepeleri ile görevlendirilebilecekleri yerlerin belirlenmesi öngörülmektedir.

3. Teklifin Genel Gerekeçesi

Teklif’in genel gerekçesi incelendiğinde;

Anayasaların toplum tarafından devleti hukukla sınırlamak için hazırlanan metinler olduğu, ancak Türkiye’de anayasaların tam tersi bir anlayışla, toplum ve temsilcilerince değil vesayetçi zihniyete sahip elitler tarafından ve devlet iktidarını sınırlandırmak amacı yerine toplumu hizaya sokmak için hazırlanmış metinler olduğu, 1961’de ve 1982’de askeri darbelerden sonra yapılan anayasaların toplum mühendisliği projesi anlayışıyla hazırlandığı, milli iradeye ve seçimle oluşan iktidara güvensizlik üzerine bina edildiği, böylece milli iradeye ortak, milli iradeyi kontrol eden bir vesayet sistemi oluşturulduğu ve egemenliğin kullanım yetkisinin zayıflatıldığı,

Darbelerle oluşan ve beslenen vesayetçi anlayışın, zaman zaman açıkça bazen de örtülü bir şekilde milletin seçtiği iktidara müdahalelerde bulunduğu ve kendini iktidarın asıl sahibi olarak gördüğü, 15 Temmuz 2016 tarihinde millet iradesiyle oluşan iktidarı hazmedemeyen bu anlayışın başka bir kisve ile ortaya çıktığı; iktidarı, devleti ve ülkeyi işgal etmek için harekete geçtiği, ancak milletin ferasetiyle bu kalkışmanın engellendiği,

1961’den itibaren anayasalarda bürokrat kökenli bir kişi olarak tasarlanan Cumhurbaşkanının konumu ve yetkileriyle ilgili gelişmelerin dikkat çekici olduğu ve Cumhurbaşkanının 1961’de sahip olduğu sembolik yetkilerin 1982 Anayasası’nda önemli derecede artırıldığı,

1980’lerin sonunda bürokrasi kökenli Cumhurbaşkanı yerine siyasetten gelen bir Cumhurbaşkanının seçilmesiyle vesayetçi tasarımın bozulduğu ve 2007 yılında Cumhurbaşkanının Parlamentoda seçtirilmemesi sonrasında yapılan Anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi esasının benimsendiği, halk tarafından ilk seçimin yapılmasıyla milletin doğrudan seçtiği geniş yetkileri bulunan, siyasetçi Cumhurbaşkanı profiline geçildiği,

Hükümet sisteminin bütüncül bir yaklaşımla ele almayı engelleyen sosyal ve siyasi şartlar ile gelişmelerin, sonuçta bir sistem karmaşasına yol açtığı, bu karmaşanın aşılması için hükümet sisteminde esaslı bir düzenlemeyi içeren Anayasa değişikliği zaruretinin ortaya çıktığı, yürürlükteki Anayasa’nın tercih ettiği hükümet sisteminin beklenen

kamusal faydayı istenen düzeyde sağlayamadığı, istikrarsızlığın, krizlerin ve vesayetlerin önünde mutlak bir güvence oluşturamadığı,

1961'den sonra parlamenter hükümet sisteminin istikrar üretmediği, 1983 tarihinden günümüze kadar geçen 33 yılda 21 hükümet kurulduğu, ortalama ömürlerinin bir buçuk yıl sürdüğü, ülkemizdeki siyasi hayatın istikrara kavuşturulması ve tartışmasız istikrar üreten bir sistemin öneminin açık olduğu,

Milletin sadece yasama organını seçtiği, yürütme organının yasama organı içinden çıktığı ve Meclis dengelerinin hükümet kurma ve hükümeti düşürmede etkili olduğu bir sistem yerine; yasama ve yürütme organlarının ayrı ayrı ve doğrudan millet tarafından seçildiği bir sistemin benimsenmesinin ülkemizin şartları ve ihtiyaçlarına daha uygun olduğu, seçim ve hükümet sisteminin bizatihi istikrar üretmesi gerektiği,

Bu Anayasa değişikliği ile öngörülen hükümet sisteminin kurgulanırken Cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinin eş zamanlı olarak yapılması ve sistemde bir tıkanmanın ortaya çıkması halinde Meclis ve Cumhurbaşkanı seçimlerinin birlikte yenilenmesine imkân verildiği,

Anayasa Değişikliği Teklifiyle sunulan modelin Türkiye'nin sistem tecrübesi ve dünya hükümet sistemi pratikleri gözetilerek geliştirilmiş rasyonel bir model olduğu, belirtilmektedir.

4. Teklif Maddelerinin İçeriği

2/1504 esas numaralı Kanun Teklifi ile 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının;

-Yargı yetkisine ilişkin maddeye “bağımsız” ibaresinden sonra gelmek üzere “ve tarafsız” ibaresi eklenmesi ile yargının tarafsızlığı ilkesine vurgu yapılması,

-Türkiye Büyük Millet Meclisinin “beşyüzelli” olan milletvekili sayısının “altıyüze” çıkarılması,

-Milletvekili seçilebilmek için öngörülen “yirmibeş” yaş şartının “onsekiz” yaşa düşürülmesi, ikinci fıkrasında yer alan “yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar” ibaresinin de “askerlikle ilişkisi olanlar” şeklinde değiştirilmesi ile siyasette gençlerin önünün açılması,

-Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanı seçimlerinin birlikte ve beş yılda bir yapılması,

-Yedek milletvekili uygulamasının getirilmesi ve boşalan TBMM üyeliklerinin aynı siyasi partinin yedek milletvekilleriyle doldurulması,

-Hükümet sistemi değişikliğine uyarlamak amacıyla TBMM'nin görev ve yetkilerinin yeniden düzenlenmesi,

-Kanun teklif etmeye sadece milletvekillerinin yetkili olduğunun düzenlenmesi ile kanun tasarısı uygulamasının sona erdirilmesi,

-Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmayıp Meclise geri gönderilen kanun tekliflerinin kanunlaşabilmesi için TBMM üye tamsayısının salt çoğunluğunun kabulü şartının düzenlenmesi,

-Hükümet sistemi değişikliği doğrultusunda vekâletle oy kullanılmasının sona erdirilmesi,

-Meclis soruşturması önergesinin Meclis üye tamsayısının salt çoğunluğuyla verilebilmesi, Meclis soruşturması komisyonunun ise ancak Meclis üye tamsayısının beşte üç çoğunluğuyla kurulabilmesi ve Cumhurbaşkanının Yüce Divana sevk edilebilmesinin Meclis üye tamsayısının en az üçte iki çoğunluğu ile mümkün olması,

-Cumhurbaşkanına, kanun ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanmasını sağlamak üzere yönetmelik çıkarma yetkisi verilmesi,

-Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askeri Şuranın tüm kararlarına karşı yargı yolunun açılması,

-40 yaşını doldurmuş, yükseköğrenim yapmış, TBMM üyeleri ve milletvekili seçilme yeterliliğine sahip doğuştan Türk vatandaşlarının Cumhurbaşkanlığı adaylığı gösterilebilmesi,

-Cumhurbaşkanlığı adaylığı gösterebilecek olanların sayısının artırılması; siyasi parti grupları ile en son yapılan milletvekili genel seçimlerinde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler ile en az yüz bin seçmenin Cumhurbaşkanlığı adaylığı gösterebilmesi,

-Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenen konuda Meclisin kanun çıkarması halinde bu kararnamelerin hükümsüz hale geleceği,

-Yürütme üyelerinin parlamento içinden belirlenebileceği gibi tamamen Meclis dışından da seçilebileceği, seçimin kesinleşmesiyle yürütmenin oluşacağı,

-Cumhurbaşkanına vekâlet görevinin, Cumhurbaşkanlığı yardımcısına ait olacağı,

-Cumhurbaşkanlığı ve bakanların denetiminde "Yüce Divan" için Mecliste nitelikli çoğunluğun sağlanması,

-Devlet Denetleme Kurulunun yetki alanına idari soruşturmanın eklenmesi, Silahlı Kuvvetlerin de yetki alanına dâhil edilmesi, Kurulun işleyişi ve özlük işlerinin Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenebilmesi,

-Bütçeyi, yürütme erkinin başı olarak Cumhurbaşkanının Meclis'e sunması, bütçe kanununun süresinde yürürlüğe konulamaması halinde bir önceki yılın bütçesinin yeniden değerlendirilme oranına göre artırılarak yürürlüğe konulması,

-Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun yapısında, oluşumunda ve üyelerinin seçiminde değişiklik yapılması,

-Milli Güvenlik Kurulunun yapısının yeniden düzenlenmesi,

-Olağanüstü hâl yönetim usulünün yeniden düzenlenmesi,

-Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kamu tüzel kişiliğinin kurulması ve üst düzey kamu görevlilerinin atanmalarına ilişkin düzenleme yapılması,

-Savaş hâli ve disiplin mahkemeleri dışında askeri mahkemelerin kurulmaması,

-Anayasa Mahkemesinin üye sayısının azaltılması ve Anayasa Mahkemesinde iptal davası açılabilmesine ilişkin hükümlerde değişiklik yapılması,

-Anayasa'nın birçok maddesinde yer alan; "kanun hükmünde kararnama" ibarelerinin, "Cumhurbaşkanlığı kararnamesi", "Başbakan" ibaresinin "Cumhurbaşkanlığı yardımcısı", "Bakanlar Kurulu" ibaresinin de "Cumhurbaşkanlığı" şeklinde değiştirilmesi,

-Bütçe ve kesinhesap kanunu ile ilgili hükümlerde düzenleme yapılarak bunlara ilişkin esasların birleştirilmesi,

-Teklif'le öngörülen hükümet sistemine geçişte TBMM'nin 27'nci Yasama Dönemi genel seçimi ile Cumhurbaşkanı seçiminin 3/11/2019 tarihinde birlikte yapılması, hangi maddenin, hangi düzenlemenin ne zaman yürürlüğe gireceğine ilişkin intikal hükümlerinin düzenlenmesi,

-82'nci maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi, 96'ncı maddesinin ikinci fıkrası, 117'nci maddesinin son fıkrası, 125'inci maddesinin ikinci fıkrası, 127'nci maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesi, 150'nci maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi ile 91, 99, 100, 102, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 120, 121, 122, 145, 156, 157, 162, 163 ve 164'üncü maddelerinin yürürlükten kaldırılması, öngörülmektedir.

5. Teklifin Görüşülmesi

5.1. Teklifin Anayasaya Aykırılığı İddialarının Görüşülmesi

Teklif'in geneli üzerindeki görüşmelere geçilirken "Teklif'in Anayasa'ya aykırı olduğu ve geri çekilmesi gerektiğine" ilişkin iki adet önerge verilmiştir. Bu önergeler işleme alınmış, Anayasaya aykırılık iddiaları Komisyonda tartışılmış ve oylanıp, reddedildikten sonra Teklif'in geneli üzerinde görüşmelere geçilmiştir.

Cumhuriyet Halk Partisine mensup Komisyon üyesi milletvekillerince verilen ilk önergenin aykırılık gerekçesi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda değişiklik öngören Teklif'in, Anayasa'nın değiştirilmesi teklif edilemeyen maddelerine aykırı olduğudur. Bu hususta yapılan tartışmalarda; Teklif'in, İçtüzüğü'nün 38'inci maddesine göre "Bir komisyonun, bir tasarı veya Teklif'in Anayasa'ya aykırı olduğunu gördüğü takdirde gerekçesini belirterek maddelerin müzakeresine geçmeden reddeder." maddesi uyarınca geri çekilmesi gerektiği belirtilmiştir. Anayasa değişikliklerinin de içerik itibarıyla Anayasa'ya aykırılığının tartışılması gerektiği, Anayasa'nın 4'üncü maddesindeki "Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile 2'nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3'üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez." hükmüne göre teklif yasağının Anayasa değişiklikleri için de geçerli olduğu, Teklif ile her ne kadar Anayasa'nın ilk dört maddesinde değişiklik yapılsa da Anayasa Mahkemesinin kararları doğrultusunda; diğer maddelerde yapılan değişikliklerin Anayasa'nın ilk maddesinde tarif edilen ilkeleri ortadan kaldırması durumunda, değişiklik tekliflerinin değiştirilemezlik ve teklif edilemezlik kapsamında incelenebileceği belirtilmiştir.

Komisyonda Anayasa'ya aykırılık iddiası değerlendirilmiştir. Öncelikle konunun iki boyutu olduğu ortaya konulmuştur. Birinci boyut bir anayasa değişikliğinin anayasaya aykırılığının söz konusu olup olamayacağı, ikincisi ise bir anayasa değişikliğinin Anayasaya aykırılığı bakımından Anayasa Mahkemesince incelenip incelenemeyeceğidir. Her iki boyutu itibarıyla konu ülkemizde 1970'ten beri tartışılmıştır (Anayasa Mahkemesinin 16/06/1970 tarihli ve 1970/31 sayılı kararı). Zaman içinde Anayasa kurallarında yapılan değişikliklerle de konu açıklığa kavuşturulmuştur.

Öncelikle, Anayasa'da belirtilen usullere uygun olarak gerçekleştirilen bir Anayasa değişikliği bir Anayasa kuralıdır ve diğer anayasa kurallarıyla eşit değerdedir. Böyle bir anayasa kuralının hangi ölçülere göre Anayasa'ya aykırılığı iddia edilebilecektir? Bir hukuk kuralı, ancak normlar hiyerarşisine göre kendisinden üstün düzeydeki hukuk normuna/normlarına aykırı addedilebilir. Aynı düzeydeki hukuk normları arasında altlık-üstlük ilişkisi olamaz. Değiştirilme ve teklif yasağı getirilmiş olan kurallar, anayasa kuralları içinde hiyerarşik olarak üstün kurallar değil, sadece değiştirilmesi engellenmiş kurallardır. Bu kuralların bir ölçü norm olarak kullanılması, hem mantıken hem de hukuken doğru değildir. Eğer anayasa koyucu, anayasa kuralları arasında altlık-üstlük ilişkisi kurmak ve bazı ölçü normlar belirlemek isteseydi bunu açık bir şekilde yapardı.

İkinci husus, birinciyi teyit eder mahiyette olmak üzere, anayasa değişikliklerinin denetimi Anayasa tarafından sadece şekil bakımından denetimle sınırlandırılmış ve bu şekil denetiminin de neden ibaret olduğu açıkça belirlenmiştir. Anayasa kurallarının birbirine aykırılığının incelenmesi şekil bakımından değil esas bakımından bir incelemedir. Şu halde anayasa koyucu, anayasa değişikliklerinin esas bakımından incelenmesinin önünü açık bir hükümle kapatarak, anayasa kuralları arasında altlık-üstlük ilişkisi bulunmadığını ortaya koymuştur.

Anayasa Mahkemesinin Anayasa değişikliklerini incelemesi konusunda ülkemizde yaşananlar Anayasa koyucunun zaman içinde sınırlayıcı bir tutum tercih etmesine yol açmıştır. 1961 Anayasası döneminde, anayasa değişikliklerini yorum yoluyla esas bakımından da denetleyen Anayasa Mahkemesine tepki olarak, 1982 Anayasası, anayasa değişikliklerinin sadece şekil bakımından denetlenebileceğini, şekil denetiminin ise teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşme yasağına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlı olduğunu açık bir şekilde ifade etmiştir (Md. 148/1). Şu halde, anayasa değişikliklerinin Anayasa'ya aykırılığı iddiası hem hukuken hem de Anayasa'daki düzenlemelere göre kabul edilebilir bir iddia değildir. Özellikle Anayasa'daki değiştirilemez maddelerin içerikleriyle ilgili kişisel yorumlardan hareketle, değiştirilemez maddelerin değiştirilmesinin değil de, bu kişisel yorumlara aykırılığın Anayasa'ya aykırılık diye sunulması mümkün görülemez. Anayasa'nın 4'üncü maddesiyle ilk üç madde için öngörülen değiştirilemezlik koruması, bu maddelerdeki kavramların kişisel yorumlarını da kapsayacak şekilde genişletilemez.

Komisyonumuzda görüşülen Teklif, Anayasa'nın ilk üç maddesinde değişiklik öngören bir teklif değildir; bu bakımdan değiştirilemezlik yasağı çerçevesinde incelenmesi doğru değildir. Rejim değişikliği iddiasıyla yapılan değerlendirmeler, tamamen sübjektif, hukuki dayanaktan yoksun, siyasi ve ideolojik değerlendirmelerdir.

Halkların Demokratik Partisine mensup Komisyon üyesi milletvekilleri tarafından verilen ve Teklif'in Anayasa'ya aykırılığı nedeniyle geri çekilmesine ilişkin önerenin gerekçesinde ve önergeyi savunmak üzere söz alan milletvekili tarafından ileri sürülen görüşlerde; ülkenin hâlihazırda olağanüstü hâl koşullarında yönetilmekte olduğu, yürütmenin olağanüstü hâl kanun hükmünde kararnameleriyle olağanüstü yetkilerle

donatıldığı, basın ve toplum özgürlüğünün olmadığı ortamda Anayasa Değişiklik Teklif'inin görüşülemeyeceği ve Teklif'in geri çekilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Bu düşünceye karşılık olarak da, mevzuatımızda olağanüstü halin geçerli olduğu süre zarfında Anayasa değişikliği yapılamayacağına ilişkin herhangi bir düzenlemenin yer almadığı, olağanüstü hal ilanını gerektiren sebeplerin belli olduğu, uygulamaların ve düzenlemelerin bu sebeplerle bağlantılı ve sınırlı olduğu, Anayasa değişiklik sürecini ve bu süreçteki tartışma ve değerlendirmeleri etkileyecek bir mahiyet taşımadığı, esasen önceki yıllarda da olağanüstü hal dönemlerinde Anayasa değişikliklerinin yapıldığı ifade edilmiştir.

Sonuç olarak, yukarıda izahı yapılan gerekçelerle Teklif'in bir bütün olarak Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İçtüzüğü'nün 38'inci maddesi uyarınca maddelerin müzakeresine geçilmeden reddedilmesi gerektiğine ilişkin önergeler işleme alınmış, yukarıda değinilen tartışmalar neticesinde Anayasa Değişiklik Teklifi'nin Anayasa'ya aykırılığı iddiasının doğru olmadığı ifade edilmiş ve önergelerin oylamasına geçilmiştir.

Teklif'in farklı gerekçelerle Anayasa'ya aykırılığını ileri süren her iki önerge, müzakerelerden sonra Komisyonda ayrı ayrı oylanmış ve oyçokluğuyla reddedilmiştir.

5.2. Teklifin Görüşülmesi Sırasında Usule İlişkin Verilen Diğer Önergeler

Cumhuriyet Halk Partisine mensup Komisyon üyesi milletvekilleri tarafından görüşmeler esnasında ihtisas komisyonlarından olan Adalet Komisyonu, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Milli Savunma Komisyonu ile Plan ve Bütçe Komisyonlarından görüş istenmesine ilişkin önerge ile Komisyon çalışmalarına İçtüzüğü'nün 30'uncu maddesi uyarınca bazı kamu kurum ve kuruluşlarıyla, sivil toplum örgütleri ile isimleri belirtilen uzmanların çağrılmasına ilişkin önerge verilmiştir.

Komisyon Başkanlığımızca yapılan inceleme neticesinde 1982 Anayasası döneminde, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı bütün Anayasa değişiklik tekliflerini esas komisyon olarak Anayasa Komisyonuna havale etmiştir. Anayasa değişiklik teklifleri Anayasa Komisyonu dışında tali komisyon olarak herhangi bir ihtisas komisyonuna havale edilmemiş ve başka bir komisyonda görüşülmemiştir. Çeşitli tarihlerde yapılan; 17/5/1987 tarihli ve 3361 sayılı Kanun, 8/7/1993 tarihli ve 3913 sayılı Kanun, 23/7/1995 tarihli ve 4121 sayılı Kanun, 18/6/1999 tarihli ve 4388 sayılı Kanun, 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanun, 21/11/2001 tarihli ve 4720 sayılı Kanun, 27/12/2002 tarihli ve 4777 sayılı Kanun, 7/5/2004 tarihli ve 5170 sayılı Kanun, 21/06/2005 tarihli ve 5370 sayılı Kanun, 29/10/2005 tarihli ve 5428 sayılı Kanun, 13/10/2006 tarihli ve 5551 sayılı Kanun, 10/05/2007 tarihli ve 5659 sayılı Kanun, 21/05/2007 tarihli ve 5678 sayılı Kanun, 9/2/2008 tarihli ve 5735 sayılı Kanun, 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanun, 17/3/2011 tarihli ve 6214 sayılı Kanun ve 20/5/2016 tarihli ve 6718 sayılı Kanun'a ilişkin tekliflerin havalesine bakılması halinde de bu durum teyit edilecektir.

2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda, başlangıç bölümü dahil 18 kez değişiklik yapılmıştır. Bu kapsamda, 2 kez başlangıç bölümünde, 109 asıl madde ve 4 geçici maddede değişiklik yapılmış, 6 geçici madde Anayasa'ya eklenmiş ve toplamda

119 madde değişikliği yapılmıştır. Bu değişikliklerden hiçbiri bir başka ihtisas komisyonuna havale edilmemiştir. Teklifin münhasıran Komisyonumuza havale edilmesine karşı hiçbir milletvekili, İçtüzüğün 73/son maddesine göre herhangi bir itirazda bulunmamıştır. Ayrıca, farklı maddelerden oluşan Teklif'in bütününtün başka komisyonlara görüş almak için gönderilmesi talebinin söz konusu olamayacağı, hangi maddelerin ilgili Komisyonlara gönderilmesinin istendiğinin ilgili madde görüşülürken dile getirilmesi gerektiği Başkan tarafından ifade edilmiştir. Böylece önerge ile ilgili işlem yapılmasına gerek görülmemiş, maddelerin müzakeresi sırasında da ilgili maddelerle alakalı herhangi ayrı bir talep dile getirilmemiştir.

Diğer yandan Komisyon Başkanlığı toplantı başında Teklif'le bir şekilde ilgili olduğunu tespit ettiği bütün kamu kurumlarından temsilci davet etmiştir. Başkanlığımızca davet edilen bu kurumlar Raporun giriş bölümünde belirtilmiştir. İlgili kurum temsilcileri toplantının başından sonuna kadar müzakereleri takip etmiş ve fikirlerini Başkanlığımıza iletmiştir. Ayrıca Komisyona uzman davetinin Başkanlığın takdirinde olduğu değerlendirilmiştir.

Cumhuriyet Halk Partisine mensup milletvekilleri tarafından Anayasa Değişikliği Teklifi'nin Komisyondaki görüşmelerinin kamuoyu tarafından takip edilebilmesi amacıyla komisyon görüşmelerinin TRT-3 kanalından canlı yayınlanmasına ilişkin bir önerge de verilmiştir.

Teklif'in görüşmelerinde görsel basın toplantı salonunda yer alıp almamasına ilişkin olarak Komisyon Başkanı, TBMM TV haricindeki görsel basının toplantının başında görüntü kaydı aldıktan sonra salon dışına çıkması ve yazılı basının salonda kalması şeklindeki TBMM komisyonlarında uygulanan genel usulü benimsemiştir. Komisyon toplantısı ağıldığında görüntü ve ses kaydı alan basın mensuplarının dışarıya çıkmaları istenmiş, toplantının görüntü ve ses kaydının Meclis Televizyonu tarafından yapılacağı, görüntülerin Meclis Televizyonundan temin edilebileceği açıkça belirtilmiştir. Ayrıca toplantı salonunda yazılı basına, toplantıyı takip edilebilmeleri amacıyla özel yer ayrılmıştır. Yazılı basın mensupları toplantıları başından sonuna kadar kolaylıkla takip etmişlerdir.

Toplantının başında Komisyon toplantı salonuna gelen tüm basın mensuplarına özellikle görsel basına ses ve görüntü kaydı alınması için müsaade edilmiştir. Daha sonra Komisyon müzakerelerinin sağlıklı yapılabilmesi, daha çok milletvekilinin görüşmelere katılabilmesi için Meclis TV dışındaki bütün görsel basın dışarı çıkarılmış ve ęalıřmalara bu şekilde devam edilmiştir. TBMM'nin diğer ihtisas komisyonlarındaki uygulamalar da bu yöndedir. Konuşmasını yapan milletvekillerine istemeleri halinde görüntüleri Meclis TV'den alabileceklerine dair hatırlatmalar da yapılmıştır. Ayrıca, Komisyondaki bu görüşmelere ait video kaydı görüntülerine Türkiye Büyük Millet Meclisi yerel aę servisi üzerinden http://tbmm.intranet/anayasa_komisyonu.htm adresinden ulaşılabilmektedir. Belirtilen önerge müzakerelerden sonra işleme alınmış ve oy çokluğuyla reddedilmiştir.

Halkların Demokratik Partisine mensup Komisyon üyesi milletvekilleri tarafından verilen Komisyon gündeminde bulunan ve görüşülmekte olan 2/1504 esas numaralı Kanun Teklifi görüşmelerine Halkların Demokratik Partisi Eş Genel Başkanları dâhil

oniki milletvekilinin tutuklu olmaları nedeniyle katılmadıkları, bu durumun Anayasa'nın yasama yetkisini düzenleyen maddeleri ve İçtüzüğü'nün 29'uncu maddesinde yer alan "*komisyonda istem sırasına göre söz verilir*" ve 31'inci maddesinde yer alan "*komisyonlarda TBMM üyeleri ve Bakanlar Kurulu üyeleri söz alabilirler*" hükümlerine aykırı olduğu, zira tutuklu bulunan milletvekillerinin bu görüşmelere katılma taleplerinin bulunduğu, bu nedenle görüşmelerin durdurulmasını talep eden önergesi de değerlendirilmiştir.

Önerge sahiplerinden bir milletvekiline önergesini açıklamak üzere söz verildikten sonra yapılan oylama sonucunda önerge oyçokluğuyla reddedilmiştir.

5.3. Teklifin Geneli Üzerindeki Görüşmeler

Teklif in geneli üzerindeki görüşmelerde Komisyon Başkanı İstanbul Milletvekili Mustafa ŞENTOP;

-Anayasa değişikliği yapan iktidarların asli ve tali kurucu iktidar olmak üzere ikiye ayrıldığını; asli kurucu iktidarın yürürlükteki Anayasadaki usullere bağlı olmaksızın anayasa yapabilen iktidar, tali kurucu iktidarın ise yürürlükteki anayasada değişiklik usullerine tabi olarak anayasa değişikliği yapan iktidar olduğunu ve görüşülmekte olan Teklif'e ilişkin çalışmaların, Anayasa'nın 175'inci maddesinde yer alan esas ve usuller çerçevesinde yapılan tali kurucu iktidar faaliyeti olduğunu,

-Anayasa değişiklik sürecinde karşımıza çıkan mutabakat kavramının, günlük hayatta ve siyasi hayatta da sıkça kullanıldığını, bu kavramın içeriğinin net olmadığını, kullanana göre farklı kapsamda anlamlar yüklendiğini, özellikle anayasa değişikliği söz konusu olduğunda bu kavrama objektif ve somut bir anlam yüklemek gerektiğini, hukukun aradığı mutabakata Anayasa'da somutluk kazandırıldığını, mutabakatın kapsamının ne olduğunun 175'inci maddeye göre belirleneceğini, bir anayasa değişiklik teklifinin milletvekili sayısının üçte ikisi üzerinde kabul edilmesi halinde doğrudan yürürlüğe girebilecek bir mutabakata sahip olduğunu, bu oranın altında ama en az beşte üç milletvekili tarafından kabul edilmesi durumunda ise teklifin referandumla birlikte değerlendirilmesinin Anayasa'daki anlamıyla somut bir mutabakat olduğunu, bunun dışında mutabakatın kapsamıyla alakalı değerlendirmelerin tamamen sübjektif ve kişisel değerlendirmeler olduğunu,

-Türkiye'nin anayasa tarihinin doğru okunması gerektiğini, 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 askeri darbelerinin Anayasalara koymuş olduğu kuralların Cumhuriyetin kurucu ilkeleri şeklinde değerlendirilmesinin bilgi yanlışlığı olduğunu ve anakronik bulunacağını, farklı dönemlerde Anayasalarda yapılan değişikliklerin doğru takip edilmesi gerektiğini, 1924 Anayasasında 1928 ve 1937 yıllarında köklü değişiklikler yapıldığını, 1924 Anayasanın 1'inci maddesinde yer alan ve halen Anayasanın 1'inci maddesinde aynı şekilde mevcut olan "*Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.*" hükmünün korunmakla birlikte 2'nci maddede önemli değişiklikler olduğunu,

-1924 Anayasası'nda 2'nci maddenin ilk hali "*Türkiye Devletinin dini İslam'dır, resmî dili Türkçedir, makarı Ankara şehridir.*" şeklindeyken 1928 değişikliği ile bu ibarenin çıkartıldığını, 1937 değişiklikleriyle ise maddenin "*Türkiye Cumhuriyeti,*

cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılapçıdır. Resmî dili Türkçedir, makararı Ankara şehridir.” haline geldiğini,

-1960 darbesinden sonra yapılan 1961 Anayasasında Anayasa'nın 2'nci maddesinin “Türkiye Cumhuriyeti insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, millî, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.” şeklinde düzenlendiğini,

-1961 Anayasası ile 1924 Anayasasının 2'nci maddesinde yer alan “cumhuriyetçi, halkçı, devletçi, inkılapçı ve milliyetçi” niteliklerinin çıkartıldığını, “milliyetçi” niteliği yerine “millî devlet” niteliğinin kabul edildiğini, bu ikisi arasındaki farkın özellikle Milli Birlik Komitesinde tartışıldığını ve gerekçelendirildiğini,

-1924 ve 1961 Anayasalarında değiştirilemez maddenin 1'inci madde olduğunu,

-1982 Anayasasında ise 1, 2 ve 3'üncü maddelerin değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez olduğunu, 1924 ve 1961 Anayasalarındaki 1'inci madde ile sınırlı değiştirilmezlik yaklaşımının 1982 Anayasası hazırlanırken Danışma Meclisinde de devam ettiğini, ancak Milli Güvenlik Konseyindeki beş generalin mevcut hali belirlediğini,

-1982 Anayasası hazırlanırken 2'nci maddenin yeniden değiştirildiğini, cumhuriyetin niteliklerine “toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde” ve “Atatürk milliyetçiliği” ilkelerinin Milli Güvenlik Konseyince eklendiğini ve “insan haklarına dayanan” ilkesinin “insan haklarına saygılı” şeklinde değiştirildiğini,

-Cumhuriyetin en kısa tanımının “bir ülkede devlet başkanlığının babadan oğula veya irsi surette geçmediği devlet şekli” olduğunu, devlet başkanlığının irsi yolla geçmesi halinde ise monarşinin söz konusu olduğunu, bu ikisi dışında üçüncü bir şeklin bulunmadığını, dolayısıyla bir ülkede monarşi yoksa kendiliğinden cumhuriyetten söz edileceğini, bu sebeple ülkemizde saltanatın kaldırıldığı 1 Kasım 1922 günü itibarıyla devlet şeklinin Cumhuriyet olduğunu, 29 Ekim 1923'ün ise Cumhuriyetin ilan edildiği tarih olduğunu,

-Başbakanın da ifade ettiği şekilde rejimle ilgili tartışmaların 1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ile bittiğini, bu tarihten itibaren devletin şekli konusunda tartışmaların sona erdiğini, daha sonraki bütün anayasalarda devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hükmünün bulunduğu ve Cumhuriyet konusunda tartışmanın yaşanmadığını, 1923'ten itibaren Türkiye'de Cumhuriyet karşıtı herhangi bir siyasi akım veya fikri hareket bulunmadığını, Cumhuriyetin istisnasız bütün milletimiz tarafında benimsenmiş ortak bir değer olduğunu, siyasi ve ideolojik karşıtlarını, Cumhuriyet karşıtı diye itham etmenin tarihi ve sosyolojik gerçeklerle, gerçeklikle örtüşmediğini, bunun ayrıştırıcı ve manipulatif bir yaklaşım olduğunu,

-1961 Anayasasıyla milletin iradesiyle oluşan iktidar dışında milletin onayına ihtiyacı olmayan, vesayetçi bürokratik bir iktidar alanı oluşturulduğunu,

-Aynı paradigmanın 1982 Anayasası döneminde de devam ettiğini, sorumluluğu olmayan Cumhurbaşkanına çok fazla yetki verildiğini, bakış açısının aynı şekilde hâlâ milletin seçtiği iradeye iktidarı teslim etmemek ve bürokratik oligarşik yapıyı devam ettirmek olduğunu, bu paradigmanın millet iradesini, milletin seçtiği iktidarı devre dışı bırakmaya, bırakamıyorsa sınırlamaya yönelik bir değişiklik olduğunu, bu nedenle millet

iradesiyle iktidara gelenlerin her zaman, daima bu iktidarın güçlendirilmesini ve bürokratik oligarşinin, vesayet alanının daraltılmasını önerdiklerini, ancak birçok kez başarılı olamadıklarını,

-Tarihimizdeki Hükümet sistemi tartışmalarının milli iradenin belirlediği siyasi iktidarı vesayetten kurtarmak amacına yönelik olduğunu ve tartışmaların bu sebeple her zaman Türkiye'nin gündeminde olduğunu,

-Başkanlık sisteminin kesinlikle bir rejim değişikliği değil bir hükümet modeli olduğu aksine görüşlerin algı oluşturma amaçlı olduğunu,

-Türkiye'nin geldiği nokta açısından demokratik olgunluğun başkanlık sistemine geçişi sağlayacak düzeyde olduğunu, Türkiye'nin yeni anayasa ve başkanlık sisteminin sağlayacağı güçlü zemin üzerinde yükseleceğini,

-Adalet ve Kalkınma Partisinden önce 1961 Anayasasının millet iradesini sınırlamaya yönelik paradigmasından kurtulmak amacıyla ağırlıklı olarak merkez sağ partiler ve politikacılar tarafından hükümet sistemi değişikliğinin önerildiğini ve tartışıldığını,

-Bugünden geriye doğru hükümet sistemi tartışmalarına hızlıca bakıldığında, Sayın Cumhurbaşkanımızın yeni Başbakan olduğu günlerde, 20 Nisan 2003'te başkanlık sisteminin Türkiye için ideal olduğunu bir televizyon programında net bir şekilde beyan ettiğini, 21 Nisan 2003 günlü gazetelerin bu görüşü manşetlerine taşıdığını, o gün itibarıyla cumhurbaşkanının henüz halk tarafından seçilmediği hatta bu ihtimalin ufukta bile görünmediğini, yine aynı şekilde 1988 yılında başkanlık sisteminin Türkiye için doğru olduğuna dair henüz seçim barajını aşmamış bir siyasi partinin il başkanı olarak görüş beyan ettiğini, 1979/80 yıllarında farklı siyasi partilerin yarı başkanlık sistemine dair önerilerinin bulunduğunu, esasen 1970'li yılların 1958 Fransız Anayasasının da etkisiyle yarı başkanlık sisteminin benimsenmesi tartışmalarıyla geçtiğini, 1973 seçimlerinde Necmettin Erbakan'ın seçim beyannamesinde başkanlık sisteminin önerildiğini, yine 1969'da Milli Nizam Partisi'nin parti programında başkanlık sistemi önerisinin bulunduğunu, Necip Fazıl Kısakürek'in başkanlık sistemi taraftarı olduğunu, kısaca 1961 Anayasasının uygulanmaya başlandığı yıllardan itibaren hükümet sistemi ve başkanlık tartışmalarının Türkiye'nin gündeminde bulunduğunu, Sayın Cumhurbaşkanımızın ilkokul öğrencisi olduğu yıllardan itibaren başkanlık sistemi önerilerinin gündemde olduğunu, bu sebeple hükümet sistemi tartışmasını kişisel talep gibi görmenin siyasi tarihle alakalı bilgi eksikliğine dayandığını ve gerçeklerden kopuk kötü niyetli bir yaklaşım olduğunu,

-21 Ekim 2007 referandumuyla Türkiye'de Cumhurbaşkanının halk tarafından doğrudan seçilmesinin benimsenmesiyle bir hükümet karmaşasının ortaya çıktığını,

-2007 yılından sonra sistemin parlamenter hükümet sistemi olmaktan çıktığını, çünkü parlamenter sistemde tek seçim ve tek meşruiyet anlayışıyla, sadece parlamentonun seçildiğini, hükümetin parlamento içinden çıktığını ve meşruiyetini parlamentodan aldığını, ancak hükümet sisteminin parlamentodan çıkmış hükümetin yanında seçimle göreve gelmiş cumhurbaşkanı olması durumunda yarı başkanlık, yürütme ve yasamanın ayrı ayrı ve doğrudan seçimle oluşması durumunda ise başkanlık

olarak adlandırılacağını, dolayısıyla 2007'den itibaren Türkiye'de özü itibarıyla yarı başkanlık sistemine geçildiğini, yarı başkanlık sistemine geçildiği halde ilk tasarımı parlamenter sistemi üzerine olan Anayasada bütünlüğün iyice bozulması üzerine sorunlar yaşandığını,

-1961 Anayasası döneminde parlamentonun seçtiği sembolik yetkilere sahip Cumhurbaşkanının, 1982 Anayasası döneminde yine parlamentonun seçtiği ancak çok geniş yetkilere sahip Cumhurbaşkanı haline geldiğini, 2007'de ise halkın doğrudan seçtiği çok geniş yetkilere sahip Cumhurbaşkanı statüsünün ortaya çıktığını, bu anayasal düzenleme sürecinin devamının başkanlık sistemine doğru evrileceğinin tabii olduğunu,

-Ancak hükümet sisteminin ilk haliyle parlamenter sistem olarak tasarlandığı ve yetkilerin bu tasarıma göre düzenlendiği, fakat özü itibarıyla da yarı başkanlık sistemine dönüşen sistemin 2007'den itibaren ciddi bir hükümet sistemi karmaşası içerisinde olduğunu, bu sistem karmaşasını çözmek için hükümet sisteminin yeniden bir bütün olarak tasarlanması gerektiğini, yaşanan bu karmaşanın sona erdirilmesi için Teklif'le sert kuvvetler ayrılığını öngören Cumhurbaşkanlığı sisteminin önerildiğini,

-Amerika'da Başkanın, bakanları seçerken veya bazı önemli görevlere atamalar yaparken Senatodan görüş almasının sebebinin, esasen bir "federal yetki"nin kullanılmasından kaynaklandığını, görüşün Temsilciler Meclisi'nden değil Senato'dan alınıyor olmasının devletin yapısıyla alakalı farktan doğduğunu, çünkü Amerika'da federal devlete vücut veren iradenin federe devletlerin iradesi olduğunu, Teklif ile önerilen sistemde benzer bir durumun bu önemli fark sebebiyle olamayacağını, ifade etmiştir.

Teklif'in geneli üzerinde yapılan görüşmelerde Hükümet adına söz alan Adalet Bakanı Bekir BOZDAĞ;

-Türkiye'de hükümet sistemi tartışmalarının bugünün tartışması olmadığını, geçmişten itibaren tüm partilerin programlarında hükümet sistemi değişikliğine ilişkin değerlendirmelerin yer aldığını, Turgut ÖZAL, Süleyman DEMİREL, Alparslan TÜRKKEŞ ve Necmettin ERBAKAN gibi siyasi liderlerin sistem değişikliği önerdiğini,

-Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetlerinin de hükümet sistemi değişikliğinin Türkiye için gerekli olduğunun altını çizdiğini, günümüzde siyasi istikrar doğuran, güçlü iktidar kuran, hızlı karar alan ve hızlı adım atan bir hükümet sistemi değişikliğine ihtiyaç olduğunu,

-TBMM'deki siyasi partilerin Hükümet sistemi tartışmasını anayasa boyutunda yerine getirmesi ve bu tartışmayı milletin huzuruna götürmesiyle milletin hakemliğinin bu tartışmalara son noktayı koyacağını, tüm siyasi partilerin sistem tartışmalarına katkı vermesini ve milletin hakemliğinden çekinilmemesi gerektiğini,

-Anayasada değişiklik yapmayı hedefleyen bu Teklif'le öngörülen Cumhurbaşkanlığı sisteminin esasında Türkiye'ye özgü yeni bir hükümet sistemi ortaya koyduğunu,

-Hükümet sistemleri tartışmasına bakıldığında, esasında kuvvetlerin ilişkisine göre hükümet sistemleri tartışması yapıldığını; kuvvetlerin birbirinden sert ayrılığı veya yumuşak ayrılığına göre sistemlerin isimlendirildiğini,

-Teklif ile önerilen Cumhurbaşkanlığı sisteminin ise başkanlık, yarı başkanlık ve parlamenter sistemlerden çok farklı özellikleri olduğu gibi bu sistemlerin bazı özellikleriyle birlikte, kendi yapımıza ait bazı özellikleri de bünyesinde taşıyan Türkiye'ye özgü bir sistem olduğunu,

-Anayasanın 1'inci maddesinin "*Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.*" hükmüyle çok açık bir şekilde devletin şeklini tanımladığını, 2'nci maddesinin de Cumhuriyetin niteliklerini düzenlediğini, Teklif'in Cumhuriyeti devlet şekli olmaktan çıkarmadığını ve hatta bu hususta tartışma olmadığını, aksine Teklif'in Cumhuriyetin demokratik devlet niteliğini güçlendirdiğini, zira şu anda parlamenter sistem uygulamasında kuvvetler ayrılığının tam olmadığını, öngörülen Cumhurbaşkanlığı sisteminin esasında kuvvetleri birbirinden ayırarak ikisini de halkın doğrudan seçmesine imkân verdiğini,

-Teklif'in kanunlaşmasıyla yeni sisteme geçileceğini, yürütme organının ihtisas komisyonlarında ve Genel Kurulda temsilci bulundurmayacağını, bütçe haricinde hükümetin kanun teklif edemeyeceğini, kanun tasarısı uygulamasının sona ereceğini,

-Teklif'in güçleri dengeleyen ve birbirine karşı fren mekanizmalarını da içeren bir yapı öngördüğünü ve Cumhurbaşkanlığı sistemine geçildiğinde parti içi disiplinde de zaman içerisinde gevşemelerin olacağını ve böylece milletvekillerinin güçlenmesiyle daha etkin bir yasama ve denetim faaliyeti gerçekleştirilebileceğini, parti içi disiplinin yumuşamasıyla yasama organının oldukça güçleneceğini,

-Cumhurbaşkanlığı sisteminin kuvvetler ayrılığını güçlendirmenin yanında siyasi istikrar öngören bir sistem olmasının sistemin doğal ve zorunlu sonucu olduğunu, oysa parlamenter sistemde siyasi istikrarın sistemin doğal sonucu olmadığını, halk istediğinde tek başına iktidar kurulabileceğini istemediği zaman da koalisyon kurulabileceğini, böylece siyasi istikrarı halkın iradesinin ortaya koyduğunu,

-Teklif ile öngörülen sistemin orta noktada buluşmaya, toplumu ortaklaşmaya götüreceğini, birlikte hareket etmeyi teşvik edeceğini, iktidara gelmek için bu yolun zorunlu olacağını,

-Getirmek istenen düzenlemeyle daha fazla yetki değil, daha fazla denetlenebilir bir yürütme mekanizmasının da hızlandırılması için başkanlık sisteminin oluşmasının istendiği, bunun da Türkiye'nin önünü açacağı,

-Başkanlık sistemi talebinin kişisel bir hırs nedeniyle değil, siyasi sistemdeki sorunları çözmeye yönelik olduğunu, bu sistemde kaç kişi yarışsın yarışsın bir kişinin seçildiğini ve bu kimsenin de öngörülen süre kadar yönetimde kaldığını ve dolayısıyla yönetimde istikrarın sağlanacağını,

-Halkın çoğunluğunun oyunu almak gerektiğinden siyasi partilerin diğer partilerin seçmenlerinin oyunu alabilmek adına politikalar oluşturmak zorunda kalacağını ve böylece sistemin siyasi partileri merkeze yaklaştıracağını, bütün siyasi partilerin aşırı cılıktan uzaklaşacağını ve kucaklayıcı bir üslubu tercih etmesi gerekeceğini,

-Önerilen Cumhurbaşkanlığı sisteminde, Meclisin seçim kararı alması hâlinde Cumhurbaşkanı seçiminin, cumhurbaşkanının seçim kararı alması hâlinde Meclisin seçiminin yenilenmesi zaruretinin de olmasının kendimize özgü bir denetim, fren sistemi getirdiğini,

-Gensorunun millet tarafından doğrudan verileceğini ve ayrıca seçimin bitmesiyle hükümet oluşacağından milletvekili transferlerinin de sona ereceğini, daima güçlü, istikrarlı bir iktidarı ortaya çıkacağını,

belirtmiştir.

Teklif'in ilk imza sahiplerinden Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanvekili Amasya Milletvekili Mehmet Naci BOSTANCI tarafından;

-Ülkemizde 1876'dan bu yana anayasa tartışmalarının gündemde olduğu, tarihimizde çeşitli anayasa değişiklikleri yaşandığı, ama genellikle de bu anayasa değişikliklerinin, özellikle 1961, 1982 Anayasalarının darbe anayasası olduğu için, halkın ve halkı temsil eden çeşitli kurum ve kuruluşların darbe anayasalarına ilişkin itirazlar dile getirdikleri, 1982 Anayasasında zaman içerisinde kısmi değişiklikler olduğu ancak Anayasanın ruhunun bir türlü gitmediği,

-Siyasi parti olarak sivil bir anayasanın hazırlanması için sürekli çabaladıkları, 24'üncü Yasama Döneminde buna ilişkin tartışmalar yaşandığı ve tüm siyasi partilerin katkı sağlayacağı eşit temsil üzerinden bir Uzlaşma Komisyonu kurulduğu, ancak bu Komisyonunda partilerinin başkanlık sistemi teklifine fırsat verilmemesi nedeniyle görüşülmediği, hâlbuki uzun yıllardır Hükümet sistemi tartışmalarının yapıldığı,

-Görüşülen 2/1504 esas numaralı Teklif'le rejim değişikliği yapıldığı iddialarına da katılmadıklarını, eğer bir ülkede seçim yapıyorsa ve seçimle işbaşına gelen seçimlerle iktidardan düşüyorsa ve aynı zamanda temel haklara ve özgürlüklere ilişkin bir müktesebat söz konusu ise orada demokrasi olduğunun kabul edilmesi gerektiği, getirilen yirmi bir maddelik Teklif'in, esasen 2007 yılından itibaren Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesine ilişkin düzenlemeden sonra ortaya çıkan iki başlılığı çözmek amacıyla, Cumhurbaşkanlığı sistemini düzenlediği,

-Konunun kamuoyuna intikal etmiş durumda olduğu, bütün milletvekillerinin esasen Teklif'in mahiyetine ilişkin bilgi sahibi oldukları, Teklif'in ülkemizin önemli gündemlerinden biri olduğu için milletvekillerinin bilgisi dâhilinde olduğu,

-Teklif'e ana hatlarıyla bakıldığında; milletvekili sayısının 550'den 600'e çıktığı, seçilme yaşının 18'e düştüğü, Cumhurbaşkanı seçimleriyle Meclis seçimlerinin aynı günde ve beş yılda bir yapılacağı, Meclisin belli bir konuda; Meclis araştırması ve genel görüşme yapabileceği, milletvekillerinin yazılı soru sorabileceği, siyasi partiler ve halk inisiyatifinden Cumhurbaşkanlığına aday gösterilebileceği, Cumhurbaşkanının, cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanları atamaya yetkili kişi olarak yürütmenin başı olduğu, cumhurbaşkanı ve yardımcıları hakkında soruşturma açılabilmesi, Meclis üye tamsayısının beşte üç çoğunluğuyla seçimlerin yenilenmesine karar verilebileceği, bu durumda seçimlerin, karşılıklı bir dengeleme sistemi olarak birlikte yapılacağı, merkezî idare kapsamındaki kamu kurum ve kuruluşlarının kuruluş, görev, yetki ve sorumlulukları ile üst düzey kamu görevlilerinin atamalarına ilişkin esasların Cumhurbaşkanı kararnamesiyle düzenlenebileceği, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun iki daire şeklinde Hâkimler ve Savcılar Kurulu adını aldığı, askeri mahkemelerin de yürürlükten kaldırılacağı, Devlet Denetleme Kurulunun görev alanının genişletildiği,

- Teklif'in özetle Anayasa Komisyonu ve nihai olarak Genel Kurul aşamalarında olgunluğa erişeceği,

bilgisi verilmiştir.

Teklif'in geneli üzerinde yapılan müzakerelerde aleyhte söz alan milletvekilleri tarafından;

-Egemenlik kavramının yasama, yürütme ve yargı organlarında somutlaştığı, milletin seçtiği egemenlik temsilcilerinin birbirlerini denetleyememesi ve güçlerin bir elde toplanması durumunda demokratik cumhuriyetten bahsedilemeyeceği,

-Sistemi demokratik yapan ve egemenliğin gerçekten millete ait olduğunu gösteren hususun güçlerin birbirini denetleyebilme gücü ve yeteneği olduğu,

-Demokrasilerde anayasacılığın kurumsal ve güçlü mekanizmalarla iktidarı sınırlama süreci olduğu, aksine iktidarları güçlendirme aracı olmadığı,

-Teklif ile getirilen sisteme bakıldığında bütün yetkilerin bir kişinin elinde toplandığı, bunun da başkanlık sisteminden ziyade tek adam rejimi olduğu, çünkü başkanlık sisteminin sert kuvvetler ayrılığına dayandığı,

-Teklif'te demokratik bir başkanlık sisteminde sistemin freni olan ve gücün tek elde toplanmasını önleyen mekanizmaların yer almadığı,

-Cumhuriyet rejiminin kurulduğu günden bu yana, egemenliği saltanattan alıp halka verme ve demokratikleşme çizgisinin benimsendiği, bu değişiklik Teklif'inin ise açık bir karşı devrim hareketi olarak egemenliği halktan alma girişimi olduğu,

-Anayasa değişikliğiyle başkanlık ambalajı adı altında tek adam rejimine geçilmek istendiği, bunun da hükümet sisteminin değiştirilmesinden ziyade rejim değişikliği anlamına geldiği,

-Teklif'in anayasanın ilk dört maddesine aykırı olduğu, kuvvetler ayrılığını, demokratik hukuk devleti özelliğini ve Cumhuriyeti ortadan kaldıran bir nitelik taşıdığı,

-Teklif'in Türkiye'de otoriter bir rejimi kurmanın anayasal altyapısını hazırlama adımı olduğu, Türkiye'nin üniter yapısını ve birliğini tehdit edecek hükümler içeren ciddi bir dönüşümü ifade ettiği,

-Başkanlık sistemine geçecek ülkelerin gerekli denge ve denetleme mekanizmaları konusunda dikkatli olmaları gerektiği aksi takdirde yasama ve yargının darbe alacağı ve ciddi şekilde etkileneceği, başkanın parlamentoya katılmak ve parlamenterlerden gelecek soruları yanıtlamak zorunda olması gerektiği,

-Yönetimde istikrar ile temsilde adalet arayışlarının gelgitlere sahne olduğu, çok partili hayatın başında eksik temsille istikrar sağlanırken, 1961 Anayasası ile istikrarsızlık pahasına adil sistem uygulandığı, 1982 Anayasasının yeniden istikrar için temsilden feragat dönemini başlattığı, 2007'deki anayasal değişiklikle Cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi kuralının iki başlılık sorununu derinleştirdiği, yönetim krizini büyüttüğü,

-Cumhurbaşkanlığı sistemi adı altında Türkiye'nin 1876 Kanuni Esasi'den beri 140 yıllık Anayasa ve parlamenter demokrasi tecrübesinin bir yana bırakılarak başkanlık sistemi getirilmek istendiği,

-Yedek milletvekilliği statüsünün milli iradenin ara denetim yapma olanağını ortadan kaldırdığını, ara seçimlerin, halka o zamana kadar yanlış yapan iktidarları sandık yoluyla denetleme imkânı verdiğini, yedek milletvekilliği sisteminin, milletin iktidarı denetlemeye dönük olan bu mekanizmayı elinden alacağını,

-Türkiye demokrasisini güçlendirmek konusunda bir çaba içerisinde olunacaksa demokrasinin ilkeleri anlamında öncelikle katılımcılık, şeffaflık, çoğulculuk, hukukun üstünlüğü, insan hak ve özgürlüklerini benimseme gibi demokratik ilkeler üzerinden rejimi güçlendirmenin yollarına odaklanmanın gerektiği,

-Bugünkü sistemde yürütme yetki ve görevinin Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından paylaşıldığı ve Hükümet sorumluluğunun Bakanlar Kurulunda olduğu, getirilen sistemde ise hükümet etme yetkisinin tek başına Cumhurbaşkanına verildiği, egemenliğin kullanılmasının, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılmayacağı,

-Cumhurbaşkanının istediği kişileri Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atayabileceği, bunlardan atama için herhangi bir nitelik aranmadığı, ancak kendilerine yasama dokunulmazlığının verildiği, hangi bakanlıkların kurulacağına kendisinin karar vereceği, istediği zaman bakanları görevden alabileceği,

-Önerilen sistemde Cumhurbaşkanının bütün yönetim işlerini yapabileceği, tek imza ile bakanlıkları ve kamu idaresinin tamamını istediği gibi kararnamelerle düzenleyebileceği,

-Türkiye'nin anayasa geleneğindeki Meclise karşı sorumlu Hükümet sisteminin ortadan kaldırılacağı, yasama ile yürütme arasındaki ilişkinin koparıldığı, Meclisin işleyemez hale getirileceği,

-Öngörülen sistemle Cumhurbaşkanına yasama organının oluşum sürecinde yetkiler vererek ve yasama organının yetkilerine ortak ederek Meclisin yürütme organının emrine verildiği,

-Cumhurbaşkanı seçimi ile milletvekili seçiminin aynı gün yapıldığında parti genel başkanı olan Cumhurbaşkanı adayının aynı zamanda partisinin milletvekillerini de belirleme imkânı bulacağı, böylece seçilen Cumhurbaşkanının fiilen yasama organının da çoğunluğunu belirleyip kontrol edebileceği,

-Cumhurbaşkanı seçilme şartları arasında sayılan doğuştan Türk vatandaşı olma kıstasının sonradan vatandaş olanları üzeceği ve bu koşuldan vazgeçilmesi gerektiği, Türk vatandaşlığının aday olmak için yeterli olduğu,

-Her ne kadar Teklifte kanunlar ile düzenleme yapılan alanlarda kararname ile düzenleme yapılamayacağı yer olsa da, Cumhurbaşkanının tek imzayla hızlı bir şekilde kararname düzenleyebilmesi ve parlamentonun yasama süreci düşünüldüğünde, kararname ile her alana ilişkin düzenleme yapılacağı, dolayısıyla kararnamenin yasama yetkisinin devri anlamına geldiği, pratikte kararname çıkarılan konularda kanun çıkarmanın çok zor olacağı,

-Teklif'te yer alan fesih yetkisinin Cumhurbaşkanının parlamentoyu tehdit etme aracı olduğu, çünkü Meclis eğer Teklif'e göre beşte üç milletvekiliyle Cumhurbaşkanının veto ettiği bir kanunu geçirebilecek çoğunluğu yakalarsa Cumhurbaşkanının fesih

yetkisini kullanabileceği, ayrıca, Meclisin Cumhurbaşkanı ya da bakanlardan biri hakkında soruşturma açılmasını istemesi durumunda da daha soruşturma açılmadan isterse Cumhurbaşkanının parlamentoyu feshedebileceği,

-Teklife göre, Meclisin de seçimleri yenileme kararı alarak hem parlamentoyu hem de cumhurbaşkanlığını yenileme yetkisi olmakla birlikte Cumhurbaşkanının yetkisi ile Meclis yetkisi arasında denge olmadığı, parlamento ancak beşte üç çoğunlukla seçimin yenilenmesi kararı alabilecekken Cumhurbaşkanının tek başına hiçbir gerekçe göstermeden Meclisi feshedebileceği,

-Parlamentonun Cumhurbaşkanını yeterince denetleyemeyeceği, Meclisin Hükümeti denetleyebileceği en güçlü denetim yolları olan güvenoyu ve gensorunun kaldırıldığı, genel görüşmenin zayıflatıldığı,

-Düzenleme ile Cumhurbaşkanının herkese dokunabilen ama kendisine dokunulamayan bir şahsiyete dönüştürüldüğü, milletvekillerinin belediye meclis üyesi kadar dahi bir etkisinin ve yetkisinin kalmayacağı, bir kamu kurumunda çalışan kişilerden hiçbir farklarının kalmayacağı,

-Halkoylaması ile sonuçlanacak bütün aşamaların, serbest tartışma ortamını ve özgür basın yayın organlarına eşit erişim hakkını kısaca medya çoğulculuğunu gerekli kıldığını, aksi durumda anayasa kamuoyunun oluşturulamayacağı, olağanüstü halin sadece referandum öncesinde kaldırılmasının anayasa değişikliği sürecini meşru kılmaya yetmeyeceği,

-Hâlihazırda tutuklu bulunanlar nedeniyle bazı milletvekillerinin ve dolayısıyla seçildikleri seçim çevrelerinin iradesinin anayasa değişikliğine yansıtılamayacağı ve ilerde meşruiyet sorunu doğuracağı,

-Teklif ile teoride olmasına rağmen yargılanamaz bir Cumhurbaşkanı ile karşı karşıya kalınacağı, bir diğer husus da cumhurbaşkanı yemini değişmediği halde oluşacak durumun tarafsızlıkla nasıl bağdaştırılacağı,

-Olağanüstü hal dönemlerinde, dönemin doğası gereği otoritenin ve yetkilerin arttığı, hak ve özgürlük azaldığı için anayasa yapılamayacağı, bu hususun birçok akademisyen tarafından dile getirildiği, öncelikle anayasa değişikliğinin yapılabilmesi için antidemokratik yasaların yürürlükten kaldırılması gerektiği,

-Başkanlık rejimlerinin diktatörlüklere yol açma ihtimalinin parlamenter sistemlere kıyasla daha fazla olduğu, başkanlık sistemine geçmenin altında güçlü merkezileştirme arzusu yattığını, Türkiye'nin sorununun sistem sorunu olmadığı, sorunun demokrasi sorunu olduğu,

-Demokrasilerde sandığın önemli olduğu ancak tek başına yetersiz kaldığı, Anayasayı her sorunun çaresi olarak görme hastalığının var olduğu, Anayasa'nın diğer araçlarla desteklenmemesi halinde bir soruna çare olmayacağı,

-Teklif ile, getirilen sistemde kazananların her şeyi kazanacağı, kaybedenlerin ise her şeyi kaybedeceği, kuvvetlerin teklifinin, toplumu ikiye bölecek keskin bir bıçak gibi olacağı, faydadan çok zarara neden olacağı, bunun yerine yatay kuvvetler ayrılığının benimsenmesinin daha yararlı sonuçlar doğuracağı,

-Teklif'te temelde üç konuda düzenleme yapıldığı, Cumhurbaşkanının yetkilerinin artırıldığı, Meclisin yetkilerinin tırpanlandığı, denge ve denetleme ağıının zayıflatıldığı,

-Anayasa çalışmalarında toplum kesimlerinin her şeyi tartışabilmesi gerektiği, anayasa değişikliğinin kapalı bir kutuda tartışılıyor olmasının bir anayasa çalışması için hiç isabetli olmadığı,

-Teklif le yargı organlarını tek kişinin belirlemesi nedeniyle, Danıştay ve Anayasa Mahkemesine üye seçimi ve yeni oluşturulan Hâkimler ve Savcılar Kurulunun üyelerinin belirlenmesi yöntemi nedeniyle yargının yürütmenin emrine gireceği ve tarafsızlık ile bağımsızlığından söz edilemeyeceği,

-Kararnemelerle yasama yetkisine ortak olacak Cumhurbaşkanının, yüksek mahkemelere, Hâkimler ve Savcılar Kuruluna üye atayarak yargıyı belirleyebileceği, böylece yargının Cumhurbaşkanına bağlı bir organ haline geleceği, şeklindeki görüş, eleştiri ve öneriler dile getirilmiştir.

Teklif'in geneli üzerinde yapılan müzakerelerde lehte söz alan milletvekilleri tarafından;

-Teklif'in apaçık bir hükümet sistemi değişikliği içerdiği halde bunu rejim değişikliği tartışmasına çekmek ve dönüştürmek çabasıyla Anayasanın ilk dört maddesine aykırılık iddiasının, söz konusu Teklif ile ilgisi olmayan bir zeminde kurgulanan öncüllerle, arzu edilen varsayımsal sonuçlara ulaşılacak istenen bir senaryodan ibaret olduğu, bunun ise asla kabul edilemeyeceği,

-Teklif'in bir şahsa, bir gruba değil, aziz ve asil millete ve devletin geleceğine endeksli, demokratik Cumhuriyeti daha da güçlendirecek, yasama, yürütme ve yargı erkleri arasındaki kuvvetler ayrılığını gerçekleştirecek sistemik bir düşüncenin yansıması olduğu,

-Daha önce 18 defa değişikliğe uğramış olan 1982 Anayasası'nın değişiklik teklifinin Komisyonunda milletin temsilcileri olarak görüşülmesiyle söz, yetki ve kararın millette olduğu bir sürecin beraberce yaşandığı, bu sebeple Anayasa Değişikliği Teklifi'nin milli iradeyi yok ettiği iddiasının gerçek dışı olduğu,

-Teklif ile önerilen sistemin *sui generis*-kendine özgü bir Cumhurbaşkanlığı modeli olduğu, bu modelin başkanlık sistemini ana eksen alan Türkiye'ye özgü bir model ortaya koyan, ülkemizin tarihi tecrübesini, millî ve yerli bakışını evrensel anlamda ortaya koyan bir perspektif öngören bir düzenleme olduğu, kendi bağlamında ve sistematüğinde, doğru ve isabetli bir şekilde değerlendirilmesi gerektiği,

-İlk defa halk tarafından doğrudan seçilen Cumhurbaşkanının içinde bulunduğu fiili durumun anayasaya aykırılık teşkil etmediği, 1982 Anayasası'nda düzenlenen anayasal yetkilerini etkin bir şekilde kullandığı,

-Önerilen hükümet sisteminin vesayet odaklarının rol üstlenmesine son verdiği, 28 Şubat ve Cumhurbaşkanının seçilmesini engelleyen 367 krizi örneklerinde yaşandığı gibi bürokratik oligarşinin etkinliğinin ortadan kaldırılarak millet ile devlet

kaynaşmasının gerçekleştirildiği, milli egemenliğin doğrudan millet tarafından kullanılarak yasama ile birlikte yürütme erkinin belirlendiği,

-Tarihimizde her on yılda bir gerçekleşen askeri müdahalelerle siyasi süreçlerin sürekli tıkanıdığı, demokrasiye yapılan müdahalelerle anayasal demokratik sistemin bu süreçlerden olumsuz etkilendiği, böylece toplumsal gerçeklikten kopuk, meşru iktidarların sık sık görevden uzaklaştırıldığı darbeler sonucunda yapılan anayasalarla toplumun yönetilmek durumunda kaldığı,

-Oysaki anayasaların devletin kurucu belgeleri ve birer toplum sözleşmesi olması gerektiği, anayasa ile toplumun ortak iradesini, nasıl bir devlet istediğini, kendisi ile devlet arasındaki ilişkileri hem hukuki hem de siyasi bir metin olarak açıkladığı,

-1982 darbe Anayasasının yürürlüğe girdiği günden bu yana çok tartışılan bir anayasa olduğu ve tartışmalara bakıldığında, temel hak ve hürriyetlerin düzenlenmesinin yetersizliği, anayasada demokratik olmayan hükümlerin yer aldığı eleştirileri ve 1982 Anayasası'nın değişen toplum yapısına cevap veremediği gibi konuların önemli yer tuttuğu, bu nedenle on sekiz kez 1995, 2001, 2004, 2007, 2010 yıllarında yapılan değişikliklerle 119 maddede tadilata gidildiği, bunun da halen yeterli gelmediği,

-1982 Anayasasında yapılan değişikliklerin yeterli olmadığı, yürürlüğe girdiği tarihten günümüze kadar geçirmiş olduğu çok sayıda değişikliğe rağmen vesayetçi ve otorite yanlısı dokusunu korumayı başardığı, yeni bir anayasanın yapılması konusunda bütün siyasi partilerin seçim dönemlerinde halka vaatte bulunduğu,

-2007 referandumuyla birlikte Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesine dönük anayasa değişikliği sonucu oluşan tablonun yol açtığı belirsizliğin sonunda ortaya çıkan fiilî durumun sistemik bir sorun olmayı sürdürdüğü,

-Türkiye'nin yeni bir toplum sözleşmesine ihtiyacı olduğu, bilhassa 15 Temmuz 2016 tarihinden sonra bu ihtiyacın acil bir hâl aldığı, bu tarihten itibaren bambaşka bir Türkiye tablosuyla karşılaşıldığı, erkler arasında yaşanan sorunlar sebebiyle devletin daha vahim durumlarla karşılaşabileceği,

-Görüşülen Anayasa Değişiklik Teklifi'nin en dikkat çekici düzenlemelerinden birisinin, Cumhurbaşkanının yetki ve sorumluluk dengesine ilişkin olduğu, 1982 Anayasasının Cumhurbaşkanı'na geniş yetkiler tanıdığı, ancak bu yetkilere rağmen Cumhurbaşkanı için neredeyse hiçbir sorumluluk öngörülmediği, yegane sorumluluğun Meclisin üye tamsayısının dörtte üç gibi ulaşılması güç bir çoğunlukla ve sadece vatana ihanet suçlamasıyla Yüce Divan yargılaması olduğu, vatana ihanet suçunu düzenleyen kanunun da yürürlükten kaldırıldığı ve böylece bir boşluğun oluştuğu, yargılanamaz bir Cumhurbaşkanı ile karşı karşıya olunduğu,

-Mevcut sistemde yürütmenin parlamento üzerindeki etkisinin sistemde sorun oluşturduğu bu düzenlemeyle yasama ve yürütmenin birbirinden ayrıldığı,

-Gerek komisyonlardaki gerekse Genel Kuruldaki müzakerelerin objektif ve rasyonel olmadığı, müzakerelerin iktidar-muhalefet ikiliğine mahkûm ve tek partili hükûmetlerde sonucun değişmediği müzakerelerin formaliteler olarak cereyan etmekte olduğu,

-Yasama organının yürütmeyi denetlemek için kullandığı soru, genel görüşme, Meclis araştırması, Meclis soruşturması ve gensoru araçlarının beklenen hedefleri gerçekleştirmekten uzak olduğu, bunda kısmen hükümetlerin parlamentoyu kontrol edebilmelerinin, kısmen de muhalefetin bu araçları reel hedefler gözetmeden kullanmalarının etkili olduğu,

-Önerilen sistemin bir Hükümet sistemi olduğu, rejim değişikliğiyle bir ilgisinin bulunmadığı, Hükümet sisteminin değişmesiyle birlikte Türkiye'nin eyaletlere ayrılacağı gibi bir algının yanlış olduğu, federasyonun devlet yapısıyla ilgili bir husus olduğu, bu değişiklikte üniter yapıda herhangi bir değişiklik yapılmadığı, bu ülkede diktatörlerin ortaya çıkmasına toplumun izin vermeyeceği ve bu topraklardan diktatör çıkmadığı, çıkamayacağı, toplumsal yapının buna müsaade etmeyeceği,

-Yapılan düzenleme ile çifte meşruiyetin söz konusu olacağı, hem yasama hem de yürütmenin yani Hükümetin doğrudan halktan meşruiyetini alacağı çünkü iki kuvvetin halk tarafından seçileceği,

-Önerilen sistemde, yürütmenin kanun tasarısı sunma yetkisinin olamayacağı sadece milletvekillerinin kanun teklif etme yetkisinin bulunacağı, bunun da doğal olarak parlamentoyu güçlendireceği, seçimlerden hükümet çıkmaması sorununun ortadan kalkacağı bu vesileyle yürütmeye istikrar sağlanacağı ve yürütmedeki çift başlılığın ve koalisyonların sona ereceği ve başbakanlığın tarihte yerini alacağı,

-Siyasi parti grubunun anayasal gücü ve tek parti hükümetleri döneminde kuvvetlerin birleşmesi, parlamentonun rol kaybına yol açtığı, rol kaybının TBMM'de kabul edilen tasarı ve tekliflerin hacmi ve kanunların yapımına muhalefetin etki payı ile görülebilir durumda olduğu,

-Yürütmenin parlamento üzerindeki etkisinin sistemde sorun oluşturduğu bu düzenlemeyle yasama ve yürütmenin birbirinden ayrıldığı,

-Milletvekillerinin Meclis araştırması, genel görüşme, yazılı ve sözlü soru sorma yöntemiyle yürütme ile ilgili denetim faaliyetlerinin mevcut sistemdeki gibi yapılabileceği, ancak gensoru ve güvenoyunun bulunmadığı çünkü parlamenter sistemde gensoru ve güvenoyunun Hükümetin parlamento içinden çıkması durumunda olduğu, Hükümet sisteminin değişmesi neticesinde bu araçların kullanılmasının düşünülemeyeceği,

-Hükümet doğrudan halk tarafından seçilince gensoru yoluyla Hükümeti düşürme veya güvenoyu verme gibi mekanizmalara ihtiyaç olmayacağı,

-Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren Cumhurbaşkanı kavramı ifadesinin kullanıldığı, bu nedenle bu kavramı değiştirmek yerine sürdürmenin daha doğru olacağına inanıldığı için değiştirilmediği,

-Milletvekillerinin parti değiştirmelerinin parlamentoda dengelerin değişmesi ve neticede hükümet değişimi ile sonuçlanabileceği, ancak önerilen sistemde milletvekillerinin istifasının hiçbir şekilde Hükümeti etkilemeyeceği, şeklindeki görüşler dile getirilmiştir.

5.4. Teklifin Metni Üzerindeki Değerlendirmeler

Teklif'in maddeleri üzerinde yapılan müzakerelerde söz alan bazı milletvekillerinin öne sürdüğü Teklif'in çerçeve 19 ve 20'nci maddeleri ile 2709 sayılı Kanunun birden fazla maddesinde değişiklik yaptığı, bu nedenle fıkraların ayrı ayrı oylanması gerektiğine ilişkin tartışmaların değerlendirilmesi;

-Teklif'in çerçeve 19 ve 20'nci maddeleri görüşülürken maddeler üzerinde söz alan milletvekilleri, söz konusu iki maddenin fıkralarının ayrı ayrı görüşülüp oylanması gerektiğini ileri sürmüşler, bu hususta söz alan milletvekilleri tarafından, çerçeve 19'uncu maddede yer alan sekiz fıkra ile 2709 sayılı Kanunun elliden fazla maddesinde değişiklik yapıldığı,

-Çerçeve 20'nci madde ile de 2709 sayılı Kanuna eklenmesi öngörülen geçici 21'inci maddede on iki fıkranın düzenlendiği,

-Anayasanın, anayasa değişikliği görüşmelerini özel bir usule tabi kıldığı, anayasa değişikliklerinin normal değişikliklerden farklı bir şekilde özel olarak görüşülüp oylanması gerektiği, bu nedenle bir madde ile torba şeklinde elliden fazla maddede değişiklik yapılmasının mümkün olamayacağı, normal görüşme usulü çerçevesinde maddelerin görüşülüp oylanması gerektiği,

belirtilmiştir.

Komisyonumuz yukarıda açıklanan görüşü, bağlayıcı içtüzük kuralı olarak değerlendirmemiştir. Bu nedenle, çerçeve 19 ve 20'nci maddelerdeki fıkralar ayrı ayrı görüşülmemiştir. Söz konusu çerçeve maddeler diğer çerçeve maddeler gibi görüşülerek oylanmış ve oyçokluğuyla kabul edilmiştir. Komisyonumuzun izlediği yöntem Anayasa'ya, İchtüzüğe ve teamüllere uygundur.

Çerçeve 19'uncu madde, Teklif ile öngörülen hükümet sistemi değişikliğini sağlamak üzere Anayasanın çeşitli maddelerinde yapılan değişikliklerin gerektirdiği, diğer maddelerde yapılması gereken ibare değişikliklerini içermektedir.

Çerçeve 20'nci madde ise hükümet sistemi değişikliğine yönelik Anayasa hükümlerinin yürürlüğe girişinde birbiriyle bağlantısı olan ve birbirini etkileyen hususları düzenleyen, Devlet organları arasında uyumlu bir geçişi sağlama amacı güden fıkralar içermektedir.

Yukarıda açıklandığı üzere, söz konusu çerçeve maddeler ortak bir bağlama ve özdeş bir konseptte sahiptir. Terim birliği sağlamaya yönelik, aynı amaca matuf ibare çıkarma, ekleme, değiştirme ve yürürlükten kaldırmaya ilişkin düzenlemelerin ve geçiş hükümlerinin iki ayrı çerçeve madde içerisinde toparlayıcı bir şekilde yer alması kanun sistematığına uygun düşmektedir.

Diğer yandan Meclis uygulamalarına bakıldığında; benzer örneklerin olduğu görülecektir. Bir çerçeve madde ile aynı amaca yönelik hükümler içeren birden fazla maddede değişiklik öngören bent veya fıkraların, İhtisas Komisyonları ve Genel Kuruldaki görüşmelerinde, her bent veya fıkra için Komisyonların ve Genel Kurulun iradesinin ayrı ayrı aranmadığı, birçok kez tek bir çerçeve maddede işlem yapıldığı görülmektedir.

Bir diğerk husus da parlamento hukukunun muhalefete tanıdığı fırsat ve hakların kısıtlandığı ve yeterli görüşme olanağının tanınmadığı şekildeki itirazın değerklendirilmesi gereğidir.

Anayasa Komisyonu, kurucu iktidar yetkilerini de haiz hukuk inşa eden bir ihtisas komisyonudur. Genel Kurul müzakerelerine esas oluşturacak raporları dikkat ve özenle hazırlayan komisyonların en başında gelmektedir.

Anayasa Komisyonu, muhalefetin, eleştiri ve sorgulama hakkının tam manasıyla kullanılması gerektiğinin bilincinde olup esasen eleştirinin bütün yönleriyle kullanılmasından yanadır. Eleştirinin demokrasiyi geliştiren önemli bir dinamik olduğunun bilincindedir. Bu yönüyle demokrasi, bir müzakere ve tahammül rejimi olmakla birlikte, rasyonel sınırları zorlayan, işleyişi sürüncemede bırakan ve meşruluk zeminine yönelik eleştirel itirazları da makul hudutlara çeken bir sistemdir.

Anayasa Komisyonu, diğerk işlerinde olduğu gibi gündemindeki işin müzakeresinde de muhalefet hakkının kullanılmasında gereken özeni hassasiyetle yerine getirmiştir. Bununla birlikte Komisyon, gündemindeki işin öneminden kaynaklanan ve zaman zaman gerilim boyutuna ulaşan olaylara dikkat çekmektedir. Bu durum, geriliminin kaynağının görüşülen işe yüklenen siyasal anlam ve tasarlanan beklentiler olduğu yaklaşımına haklılık kazandırmaktadır. Gündem konusu işle ilgili Komisyon tutanaklarının dikkatle incelenmesi halinde muhalefet hakkının daha önce hiç olmadığı kadar cömertçe kullanıldığına şahit olunacaktır.

Yasama komisyonları uygulamaları incelendiğinde; bir teamül olarak kifayet-i müzakere örneklerinin mevcut olduğu ve zaman zaman bu yola başvurulduğu görülecektir. Nitekim 23'üncü Yasama Döneminde Adalet Komisyonu'nda görüşülen 1/994 esas numaralı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ile ilgili 610 Sıra Sayısı incelendiğinde Tasarı'nın hem geneli hem de maddeleri üzerinde yeterlilik önergelerinin verildiği görülecektir. Yine 24'üncü Yasama Döneminde Milli Eğitim Komisyonunda görüşülen 199 Sıra Sayılı 2/358 Esas numaralı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifinin geneli üzerinde yeterlilik önergesi verilmiştir. İncelendiğinde benzer uygulamaların diğerk ihtisas komisyonlarında da olduğu görülecektir. Hatta Plan ve Bütçe Komisyonu sözlü önerge uygulamasıyla kifayet-i müzakere işlemi yapabilmektedir.

Komisyonun gündemindeki işin müzakereleri esnasında hukuka ve demokrasiye bağlılık içinde hareket etmek suretiyle milletvekillerinin Anayasadan ve İktüzükten kaynaklanan haklarının kullanılmasında gereken azami özen ve hassasiyeti gösterdiğinde şüphe yoktur.

Milletvekillerinin makul sürenin dışına çıkılmaması ve hakkın kötüye kullanılması derecesine varmamak suretiyle ölçülü engelleme hakkı vardır. Ancak ifade edildiği üzere bu hakkın sınırını, makul sürenin dışına çıkılmaması ve hakkın kötüye kullanılmaması ölçütleri oluşturur. Bu bağlamda Komisyonumuzda yapılan görüşmelerde milletvekillerine tanınan konuşma ve eleştiri süreleri göz önünde bulundurulduğunda, müzakereyi uzatma yoluyla muhalefetin ortaya koyduğu engellemelere hoşgörü ve imkân tanıdığı şüphesizdir.

Müzakereyi uzatma yoluyla muhalefetin ortaya koyduğu engellemelere imkân tanımış olan Komisyonumuz, müzakereler belli bir olgunluğa eriştikten ve muhalefete yeterli düzeyde müzakere imkânı tanındıktan sonra, bu tarz müzakereleri neticelendirme hakkının ifasının yerindeliği, hem hukukun genel ilkeleri hem parlamento hukuku hem de Meclis uygulamaları uyarınca tartışmasıdır.

Türk Medeni Kanunu'nun hakkın kullanılmasına ilişkin genel çerçeveyi çizen 2'nci maddesi "*Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz.*" hükmüyle bu hususu açıklığa kavuşturmuştur. Yine konuya ilişkin İçtüzüğün 26'ncı maddesinde yer alan "*...komisyon gündemine hâkimdir.*" hükmüyle de Komisyonun gündemine hakim olduğuna ve bu kapsamda gündemdeki işle ilgili olarak tasarrufta bulunabileceğine açıkça işaret etmektedir. Ayrıca yukarıda zikredilen diğer ihtisas komisyonlarının uygulamalarına da bakılabilir.

İhtisas komisyonlarında, milletvekilleri ve Bakanlar Kurulu üyeleri söz alabilirler. Komisyonlarda konuşma sürelerine ilişkin hüküm bulunmaması bu hakkın herhangi bir süre ile sınırlandırılmayacağını ve bu konuşma sürelerinin sınırsız devam edeceğini göstermemektedir. Açıklanan gerekçelerle komisyonlardaki görüşmelerde sürelerin sınırlandırılması mümkündür. Uygulamada milletvekillerinin görüşlerini açıklamaları bakımından verilen bu süre, söz verilen her milletvekili yönünden gerek geneli üzerinde gerekse her bir madde için belli sürelerle sınırlandırılmaktadır. Komisyonumuzda yüzlerce milletvekili söz almış ve görüşlerini ifade etme imkânı bulmuşlardır.

Komisyonumuzda, Teklif'in geneli üzerinde yaklaşık olarak 50 saat süren kesintisiz müzakerelerden sonra konunun açıklığa kavuştuğu ve tartışılan konu üzerindeki görüşmelerin ilanihaye devam etmesinin mümkün olamayacağı gerekçesiyle Aksaray Milletvekili Cengiz AYDOĞDU, Bursa Milletvekili Zekeriya BİRKAN ve Hatay Milletvekili Âdem YEŞİLDAL tarafından verilen ve yürütülen müzakerenin tamamlanmış sayılması ve maddelerine geçilmesini öngören önerge işleme alınmıştır. Söz konusu oyçokluğu ile kabul edilmiş ve Teklif'in maddeleri üzerindeki görüşmelere başlanmıştır.

Teklif'in geneli üzerinde görüşmelerin sona ermesiyle maddelerine geçilmesi kabul edilmiştir. Teklif'in geneli üzerinde olduğu gibi yeterlilik önergeleri maddelere geçildikten sonra da verilmiştir. Teklif'in 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 16, 17, 18, 19, 20 ve 21'inci maddeleri üzerinde yeterince yapılan müzakerelerden sonra kifayet-i müzakere önergeleri verilmiş ve kabul edilmişlerdir.

Teklif'in gerek geneli üzerinde gerekse maddeleri üzerinde ileri sürülen tüm görüşler Komisyonumuzca bir arada değerlendirilmiş ve neticede Teklif ile öngörülen düzenlemeler kısmi değişikliklerle yerinde görülmüştür. Teklif maddeleri üzerinde verilen ve kabul edilen değişiklik önergeleri ilgili maddesine işlenmiştir.

Hukuki düzenlemeler (mesela olağanüstü hal kanun hükmünde kararname) çıkarıldıkları tarihte yürürlükte bulunan anayasal usul ve esaslara göre hukuki varlık kazanmaktadır. Bu bağlamda Komisyonumuzca kabul edilen çerçeve 12'nci maddede yapılan değişikliğin yürürlüğe girdiği tarihten sonra çıkarılacak kanun hükmünde kararname etkileyeceği, uygulamada ortaya çıkabilecek tereddütleri gidermek

açısından ise hâlihazırda yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararnamelerin üç aylık süreden etkilenmeyeceği mevcut Anayasa'nın amir hükmünün uygulanacağı açıktır.

Yine, yürürlükteki ve Teklif'te yer alan Anayasa hükümlerinde "Cumhurbaşkanı" ifadesi aynen kullanılmakla beraber, mevcut hükümlere göre Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri ile yürütme içindeki konumu Teklif ile getirilen hükümlerde esaslı bir şekilde değiştirildiği ve bütünüyle farklı bir hükümet sistemi içinde Cumhurbaşkanının düzenlendiği açık bir husus olduğu için, Teklif'in kanunlaşması ile getirilen iki dönem seçilebilme imkânında bu düzenlemenin yürürlüğe girmesinden önce görev yapmış Cumhurbaşkanlarının görev dönemlerinin hesaba katılmayacağı tartışmasıdır.

Teklif'in tümünün oylanmasından önce, Teklif'in yazımı, imla kuralları ve atıfların kontrolü, madde kenar başlıklarının düzeltilmesi hususunda Komisyon Başkanlığına redaksiyon yetkisi verilmiştir.

5.5. Teklifin Maddeleri Üzerindeki Değişiklikler

Komisyonumuz, aşağıdaki değişiklikleri yapmak suretiyle metni kabul etmiştir. Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi'nin;

- Çerçeve 1, 2, 3 ve 4'üncü maddeleri aynen,
- Çerçeve 5'inci maddesi ara seçim zaruretinin ortadan kaldırılması amacıyla yapılan yedek milletvekili düzenlemesinin, milletvekilleriyle alakalı diğer düzenlemelerle bir bütün olarak ele alınması gerektiğinden, Teklif metninden çıkarılmak ve diğer maddeler buna göre teselsül ettirilmek suretiyle,
- Çerçeve 6'ncı maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 5'inci madde olarak aynen,
- Çerçeve 7'nci maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 6'ncı madde olarak ve maddeyle değiştirilmesi öngörülen 2709 sayılı Kanunun 98'inci maddesinin; birinci fıkrası Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgi edinme ve denetleme yollarının belirtilmesi amacıyla değiştirilerek, ikinci fıkrasında yer alan "edinilmek" ibaresi "edinmek" şeklinde değiştirilerek, üçüncü fıkrasına devlet faaliyetlerinin de "genel görüşme" kapsamında olduğunu açıklığa kavuşturmak amacıyla "ve Devlet faaliyetlerini" ibareleri eklenerek, genel görüşme ve Meclis araştırmasına kimlerin katılacağına ilişkin konu olduğu değerlendirilmesi sonucunda dördüncü fıkranın madde metninden çıkarılması ve bu hükmün yerine 106'ncı maddede düzenlenen Meclis soruşturmasına ilişkin denetim yoluna atıf yapılmak suretiyle,
- Çerçeve 8'inci maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 7'nci madde olarak ve maddeyle değiştirilmesi öngörülen 2709 sayılı Kanunun 101'inci maddesinin; birinci fıkrasında yer alan "doğuştan Türk vatandaşı olanlar" ibaresi "Türk vatandaşları" şeklinde değiştirilerek, altıncı fıkrasına tek adayın geçerli oyların çoğunluğunu alamaması durumunda uygulamada doğabilecek tereddütlerin önüne geçilebilmesi amacıyla Cumhurbaşkanı seçiminin yenileneceğine ilişkin hüküm eklenerek ve yedinci fıkrası seçimlerin tamamlanamaması durumunda, mevcut Cumhurbaşkanının yenisi göreve başlayınca kadar görevine devam edeceğine açıklık getirilmek amacıyla değiştirilmek suretiyle,

- Çerçeve 9'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 8'inci madde olarak ve maddeyle değiştirilmesi öngörülen 2709 sayılı Kanunun 104'üncü maddesinin; dokuzuncu fıkrası Anayasa'nın diğer maddelerinde bulunan düzenlemeye uyum sağlamak amacıyla üst kademe kamu yöneticilerinin atanmalarına ilişkin usul ve esaslar düzenlenerek, onbirinci fıkrasında yer alan "andlaşma akdeder" ibaresi "andlaşmaları onaylar" şeklinde değiştirilerek, ondördüncü fıkrasına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığının temsiline ilişkin hükmün 117'nci maddenin birinci fıkrasına uyumu sağlanmak ve oluşabilecek tereddütleri önlemek amacıyla "Türkiye Büyük Millet Meclisi adına" ibareleri eklenmek suretiyle,

- Çerçeve 10'uncu maddesi oluşturulan teselsül sebebiyle çerçeve 9'uncu madde olarak aynen,

- Çerçeve 11'inci maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 10'uncu madde olarak ve maddeyle değiştirilmesi öngörülen 2709 sayılı Kanun'un 106'ncı maddesinin; dördüncü fıkrasında yer alan "ve bakanlar," ibaresinden sonra gelmek üzere, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olmaları gerektiğine ilişkin hüküm ilave edilmesi ve yeminlerinin düzenlenmesi amacıyla "milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından" ibareleri eklenerek, sekizinci fıkrası Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların görevlerinin bitmesinden sonra sadece görevlerine ilişkin suçlar bakımından Yüce Divanda yargılanacaklarına açıklık getirmek amacıyla değiştirilerek ve son fıkrasında yer alan "ile teşkilât yapısı" ibaresi ", teşkilât yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması" şeklinde değiştirilmek suretiyle,

- Çerçeve 12'nci maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 11'inci madde olarak ve maddeyle değiştirilmesi öngörülen 2709 sayılı Kanunun 116'ncı maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan "yetkileri, bu organların seçilmesine kadar sürer." ibareleri, seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verilen Meclis ve Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerinin, yeni Meclisin ve Cumhurbaşkanının seçilmesine kadar değil, göreve başlamalarına kadar devam edeceği hususuna açıklık getirmek amacıyla, "yetki ve görevleri, yeni Meclisin ve Cumhurbaşkanının göreve başlamasına kadar devam eder." şeklinde değiştirilmek suretiyle,

- Çerçeve 13'üncü maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 12'nci madde olarak ve maddeyle değiştirilmesi öngörülen 2709 sayılı Kanun'un 119'uncu maddesinin, birinci fıkrası anlam bütünlüğünün sağlanması ve seferberlik halinin de olağanüstü hal nedenleri arasına alınması amacıyla değiştirilerek, altıncı fıkrasında olağanüstü hallerde çıkarılabilecek Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin olağan dönem kararnamelerinin tabi olduğu sınırlamalarla bağlı olmaksızın çıkarılabileceği düzenlenerek ve son fıkrası olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme ve karara bağlanma süresi bir aydan üç aya çıkartılmak suretiyle,

- Çerçeve 14'üncü maddesi, maddeyle yapılması öngörülen değişikliğin, önceki madde üzerinde verilen önerenin kabul edilmesiyle Anayasa'nın 104 üncü maddesi kapsamına alınması sonucunda Teklif metninden çıkarılmak ve diğer maddeler teselsül ettirilmek suretiyle,

- Çerçeve 15'inci maddesi, merkezi idare kapsamındaki kamu kurum ve kuruluşlarının Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenleneceğine ilişkin hükme gerek kalmadığı gerekçesiyle Teklif metninden çıkarılmak ve sonraki maddeler teselsül ettirilmek suretiyle,

- Çerçeve 16'ncı maddesi teselsül sebebiyle çerçeve 13'üncü madde olarak aynen,

- Çerçeve 17'nci maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 14'üncü madde olarak ve Adalet Bakanlığı Müsteşarının Hâkimler ve Savcılar Kurulunun tabii üyesi olması, Kurulun üye sayısının yeniden belirlenmesi ve Meclisin seçeceği üye sayısının artırılması amacıyla değiştirilmek suretiyle,

- Çerçeve 18'inci maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 15'inci madde olarak ve maddeyle 2709 sayılı Kanunun değiştirilmesi öngörülen 16'ncı maddesinin dördüncü fıkrası bütçe kanununun süresinde yürürlüğe konulamaması halinde, geçici bütçe kanunu çıkarılması; geçici bütçe kanununun da çıkarılmaması durumunda yeni bütçe kanunu kabul edilinceye kadar bir önceki yılın bütçesinin yeniden değerlendirilme oranına göre artırılarak uygulanması amacıyla değiştirilmek suretiyle,

- Çerçeve 19'uncu maddesi, teselsül sebebiyle çerçeve 16'ncı madde olarak aşağıdaki değişikliklerle birlikte, madde üzerinde verilen bir önergeyle maddenin;

(A) fıkrası;

a) Sehven altıncı fıkraya yapılan atfın beşinci fıkra olarak düzeltilmesi amacıyla,

b) Anayasa'nın 125'inci maddesinin ikinci fıkrasının tümüyle yürürlükten kaldırılması yerine, Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolunun açık olduğuna ilişkin ikinci cümlesinin muhafaza edilmesi amacıyla,

c) Çerçeve maddenin (E) fıkrasında yapılması öngörülen değişiklikle 117'nci maddenin dördüncü fıkrasının yürürlükten kaldırılmasının öngörülmesi nedeniyle 117'nci maddenin dördüncü fıkrasından ibare çıkarılmasına yönelik ibarenin madde metninden çıkarılması suretiyle,

ç) Anayasanın 148'inci maddesinin yedinci fıkrasında yer alan "ile Jandarma Genel Komutanı" ibaresi madde metninden çıkarılması ve Jandarma Genel Komutanının göreviyle ilgili suçlar bakımından Yüce Divanda yargılanması usulünden vazgeçilmesi nedeniyle,

d) Teklif'le, Bakanlar Kurulunun kaldırılması ve Bakanlar Kurulunca düzenlenen kanun hükmünde kararname ve kanun tasarılarına ilişkin hükümlerin yürürlükten kaldırılmasının öngörülmesi nedeniyle Anayasa'nın 153'üncü maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan "tasarı veya" ibaresinin madde metninden çıkarılması suretiyle,

(B) fıkrası;

a) Anayasa'nın 78'inci maddesinin başlığı savaş nedeniyle sadece Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin değil, Cumhurbaşkanlığı ve mahalli idareler seçimlerinin de geri bırakılabileceği konusunda uygulamada ortaya çıkabilecek tereddütlerin giderilmesini sağlamak amacıyla madde başlığı her üç seçimi kapsayacak şekilde düzeltilmek suretiyle,

b) Çerçeve maddenin (E) fıkrasında yapılması öngörülen değişiklikle 117'nci maddenin dördüncü fıkrasının da yürürlükten kaldırılmasının öngörülmesine bağlı olarak anılan fıkrada yapılacak ibare değişikliğinden vazgeçilmesi suretiyle,

c) Kamu tüzel kişiliğinin kanun yanında Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle de kurulabilmesine imkân tanınması suretiyle,

ç) Teklif ile Bakanlar Kurulunun kaldırılması ve Bakanlar Kurulunca çıkarılan kanun hükmünde kararnamelere ilişkin hükümlerin yürürlükten kaldırılmasının öngörülmesine bağlı olarak, Anayasanın 153'üncü maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "kanun hükmünde kararname" ibaresinin "Cumhurbaşkanlığı kararnamesi" olarak değiştirilmesi amacıyla,

(C) fıkrası;

a) Çerçeve maddenin (E) fıkrasında yapılması öngörülen değişiklikle 117'nci maddenin son fıkrasına ilaveten Genelkurmay Başkanının Cumhurbaşkanınca atanacağına ilişkin hükmü ihtiva eden dördüncü fıkrasının da yürürlükten kaldırılmasının öngörülmesi nedeniyle Genel Kurmay Başkanının Cumhurbaşkanınca atanacağına dair ibarenin üçüncü fıkranın başına eklenmesi suretiyle,

(E) fıkrası;

a) 117'nci maddenin son fıkrasına ilave olarak dördüncü fıkrasının da yürürlükten kaldırılması amacıyla,

b) Çerçeve maddenin (A) fıkrasında yapılması öngörülen değişiklikle Anayasanın 125'inci maddesinin ikinci fıkrasının başındaki "Ancak," ibaresi hariç ikinci cümlesinin muhafaza edilmesine bağlı olarak 125'inci maddesinin sadece ikinci fıkrasının birinci cümlesi madde metninden çıkarılmak suretiyle fıkranın bütünüyle yürürlükten kaldırılmasından vazgeçilmesi nedeniyle,

değiştirilerek kabul edilmiştir.

- Çerçeve 20'nci maddesi, çerçeve 17'nci madde olarak teselsül edilmiş ve bu maddeyle 2709 sayılı Kanuna eklenmesi öngörülen geçici 21'inci maddenin;

(B) fıkrası, Teklif hükümlerinin yürürlük tarihi olarak farklı zamanların belirlenmesi nedeniyle uygulamada ortaya çıkabilecek tereddütlerin giderilmesi amacıyla Teklif'in gerektirdiği düzenlemelerin Kanunun yürürlüğe girdiği tarih yerine yayımlanmasından itibaren altı ay içinde yapılması amacıyla,

(C) fıkrası, maddenin (C) fıkrasına eklenmesi öngörülen cümleyle, uygulamada oluşabilecek tereddütlerin giderilmesi amacıyla, Hakimler ve Savcılar Kurulunun yeni üyelerinin, ilgili Kanunda değişiklik yapıncaya kadar mevcut Kanunun Anayasaya aykırı olmayan hükümleri uyarınca çalışmaları hükme bağlanması amacıyla ve ayrıca Kurul üyeliğine yeniden seçilemeyen ve daha önce adli yargı ve idari yargı hâkim ve savcılar arasından üyeliğe seçilmiş olanların Yargıtay ve Danıştay üyeliğine, Hâkimler ve Savcılar Kurulunca atanmaları, daha önce öğretim üyeleri ve avukatlar arasından seçilenlerin de Cumhurbaşkanınca Danıştay üyeliğine atanmaları amacıyla,

(E) fıkrası, askeri yargının kaldırılması nedeniyle bu yargı kolunda görev yapanların görevlendirilmeleri ile askeri yargı mercilerinde bulunan dosyaların devir

işlemlerine ilişkin uygulamada ortaya çıkabilecek sorun ve tereddütlerin giderilmesi amacıyla,

(F) fıkrası, fıkroda yer alan “Bu Kanun yürürlüğe girdiğinde” ibaresinin “Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte,” şeklinde,

değiştirilerek kabul edilmiştir.

- Çerçeve 21’nci madde, 18’inci madde olarak teselsül edilmiş ve maddenin

- (a) bendi, bentte sayılan hükümlerin “birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte” yürürlüğe girmesi ve Cumhurbaşkanı seçimine ilişkin hükümlerin düzenlenmesi amacıyla,

- (b) bendi, Anayasanın 102’nci maddesinde yapılan değişikliklerin “birlikte yapılacak ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin takvimin başladığı tarihte” yürürlüğe girmesi amacıyla,

değiştirilerek kabul edilmiştir.

Anayasa Değişikliği Kanun Teklifi, son oylamasında hazır bulunan üyelerin oçokluğuyla kabul edilmiştir.

Teklif’in tamamı kanun dili ve tekniği bakımından gözden geçirilmiş ve metinde redaksiyon mahiyetinde değişiklikler yapılmıştır.

İçtüzüğün 45’inci maddesi uyarınca, Teklif’in, Genel Kuruldaki görüşmelerinde Komisyonumuzu temsil etmek üzere Çankırı Milletvekili Muhammet Emin AKBAŞOĞLU, Bursa Milletvekili Zekeriya BİRKAN, Bursa Milletvekili İsmail AYDIN, Ankara Milletvekili Murat ALPASLAN, Aksaray Milletvekili Cengiz AYDOĞDU, Yozgat Milletevekili Yusuf BAŞER ve İstanbul Milletvekili Markar ESEYAN özel sözcüler olarak seçilmiştir.

Başkan	Başkanvekili	Sözcü
<i>Mustafa Şentop</i>	<i>Reşat Petek</i>	<i>Abdurrahman Öz</i>
İstanbul	Burdur	Aydın
Kâtip	Üye	Üye
<i>Muhammet Emin Akbaşoğlu</i>	<i>İbrahim Halil Fırat</i>	<i>Cengiz Aydoğdu</i>
Çankırı	Adıyaman	Aksaray
(Bu raporun özel sözcüsü)		(Bu raporun özel sözcüsü)
Üye	Üye	Üye
<i>Murat Alparslan</i>	<i>Mustafa Köse</i>	<i>İsmail Aydın</i>
Ankara	Antalya	Bursa
(Bu raporun özel sözcüsü)		(Bu raporun özel sözcüsü)
Üye	Üye	Üye
<i>Zekeriya Birkan</i>	<i>Adem Yeşildal</i>	<i>Haydar Ali Yıldız</i>
Bursa	Hatay	İstanbul
(Bu raporun özel sözcüsü)		

Üye <i>Markar Eseyan</i> İstanbul (Bu raporun özel sözcüsü)	Üye <i>Kemalettin Yılmaztekin</i> Şanlıurfa	Üye <i>Yusuf Başer</i> Yozgat (Bu raporun özel sözcüsü)
Üye <i>Murat Emir</i> Ankara (Muhalefet şerhim vardır)	Üye <i>Uğur Bayraktutan</i> Artvin (Muhalefet şerhim vardır)	Üye <i>Bülent Tezcan</i> Aydın (Muhalefet şerhimiz vardır)
Üye <i>Nurhayat Altaca Kayışoğlu</i> Bursa (Muhalefet şerhim vardır)	Üye <i>Muharrem Erkek</i> Çanakkale (Son oylamada bulunamadı, muhalefet şerhi ektedir)	Üye <i>Akın Üstündağ</i> Muğla (Muhalefet şerhimiz vardır)
Üye <i>Meral Danış Beştas</i> Adana (Muhalefet şerhi ektedir)	Üye <i>Erol Dora</i> Mardin (Muhalefet şerhim var)	Üye <i>Mithat Sancar</i> Mardin (Muhalefet şerhimiz var)
	Üye <i>Mehmet Parsak</i> Afyonkarahisar	Üye <i>Oktay Öztürk</i> Mersin

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasalar, toplumsal uzlaşma metinleri olarak kabul edilmektedir. Temel görevi ise iktidarları, bireye karşı sınırlandırmaktır. İster yazılı olsun ister olmasın, bu özelliği nedeniyle bir ülkede yaşayan her bireyi ayrı ayrı ilgilendirmekte ve sorumluluk şemsiyesi altına almaktadır. Bireylerin, özgürce yaşayabilmek için anayasal sistemin kendisini kısıtlamasına ve başkasının özgürlük alanına müdahil olmasının hukuken engellenmesine izin verdiği genel kabul görmüş ilkedir. Anayasanın biçimlendirdiği yapı olan devlet açısından anayasa, birden farklı öneme sahiptir. İlk olarak devlet, varlığının meşruiyetini bu hukuki belgeden almakta; ikinci olarak da anayasa ile birlikte mevzuatta yer alan hukuki çerçeveye etki alanı içinde yaşayan insanlara en iyi yaşam koşullarını sunma görevi edinmektedir. Bu nedenledir ki Thomas Paine "Anayasasız bir iktidar, haksız bir güçtür" demiştir.

İster yazılı ister yazılı olmayan anayasadan bahsedilsin, devletin ve iktidarın anayasaya dayanması esastır. Ancak; anayasalar dogma olarak nitelendirilemez. Toplumsal gelişmelere paralel biçimde ve "yaşayan hukuk" mantığıyla anayasalar da yaşamakta; değişerek, çağın gereklerine uygun hale getirilebilmektedir. Yine aynı açıdan yaklaşıldığında, anayasalar çok önemli belgeler olmakla birlikte, tek başına varlıklarının anlamı yoktur. Bu nedenle yalnızca anayasal düzenlemeler ile demokratik bir sisteme ulaşılabileceğini düşünmek, sistemin yaşadığı sorunların gerekçesi olarak tek başına anayasayı görmekten farksızdır. Nitekim, döneminin en ileri anayasalarından biri kabul edilen Almanya'nın Weimar Anayasası'nın yürürlükte olduğu süreçte Hitler'in ortaya çıkmasına dünya tarihi şahitlik etmiştir.

Anayasalar aynı zamanda bir çerçevedir, bir sınırdır. Bu durum hem bireyler hem de eş zamanlı olarak devletler için geçerlidir. Bireyler kendi özgürlüklerinden bir kısmını devrederken anayasa tarafından sınırlandırılmakta ve bununla birlikte gerçek sınırlar devletler için söz konusu olmaktadır. Anayasacılık hareketlerinin özü ve anayasacılığın tarihi, devletlerin ve/veya iktidarların sınırlandırılması anlamına gelmektedir ki Server Tanilli de anayasacılık hareketlerini "devletin yönetim düzenini, yurttaşların hak ve özgürlüklerini 'yazılı belgelerde' saptamak amacını güden çabalar" olarak belirtmektedir.

Anayasal yönetim düşüncesinin ilk olarak, M.Ö. 3. yüzyılda Aristo ve diğer yunanlı düşünürler tarafından ortaya atıldığı, bu düşüncenin Romalılar tarafından ileri sürüldüğü Tark Zafer Tunaya, Hüseyin Nail Kubalı, Ali Fuat Başgil gibi önemli isimlerce kabul edilse de modern anlamdaki anayasanın temeli için 13. yüzyıl beklenmektedir. Anayasa tarihçileri ilk anayasal metin olarak 13. yüzyılda İngiltere'de yayınlanan Magna Charta'yı (Büyük Ferman) kabul ederler. Çünkü o dönem iktidarını elinde bulunduran kralın yetkilerini sınırlandırma amacıyla krala imzalatılan bu metinle iktidarın tek bir kişinin elinde olmaması ve paylaşılması gerektiği savunulur.

Her ne kadar 13. yüzyıldaki Magna Charta anayasacılığın başlangıcı sayılsa da yeryüzünün ilk Anayasası 18. yüzyılda tarih sahnesine çıkmıştır. İlk anayasa 1787 Amerika Birleşik Devletleri Anayasasıdır. İkinci Anayasa 1791 Fransız Anayasasıdır. Onları sırasıyla şu anayasalar izlemektedir: 1809 İsveç, 1812 İspanya, 1814 Norveç, 1831 Belçika, 1848 İsviçre, 1848 İtalya, 1848-1850 Prusya, 1849 Danimarka, 1849 Lüksemburg, 1860 Arjantin, 1864 Yunanistan, 1866 Romanya, 1876 Osmanlı, 1887 Hollanda, 1889 Japonya, 1891 Brezilya Anayasası.

18. yüzyıl öncesinde de yazılı hukuk kuralları söz konusuysen, bunların hiçbiri anayasa olarak anılmamaktadır. Kemal Gözler'in de belirttiği gibi, devlet iktidarının sınırlandırılması, yurttaşların temel hak ve hürriyetlerinin devlet karşısında güvence altına alınması isteği ve bu güvencenin de normlar hiyerarşisinde kanunların üstünde bulunan, kanunlardan daha zor bir şekilde değiştirilebilen kanunların yapılması gerektiği düşüncesiyle birleşmesi sonucu modern anlamda anayasa ve anayasacılık hareketi gelişmiştir. Mümtaz Soysal, anayasacılık hareketlerinin, halk yığınlarının da iktidara katılmasının önünü açtığı için bütünüyle "ilerici" bir nitelik taşıdığının altını çizmektedir.

Burada bir ayrımı belirtmek, AKP'nin aklındaki rejim değişikliğinin açıklanabilmesi açısından önemli olacaktır. Bir ülkede anayasa bulunmasıyla o ülkenin anayasa geleneğine sahip bir devlet olması; yani, "anayasalı devlet" ile "anayasal devlet" birbirinden farklı şeylerdir. Devleti sınırlandırdığı, yönetenlerin hukuka ve kurallara uyduğu, devletin temel işlevlerinin farklı organ veya makamlar arasında paylaştırıldığı, temel hakların anayasal olarak tanınıp güvence altına alındığı, siyasi iktidarın belli hukuk kurallarına bağlandığı ve bütün bu hususların nihai güvencesi olarak bağımsız mahkemelerin var olduğu bir sistem için "anayasal devlet" demek söz konusudur. Özetle Mustafa Erdoğan'ın da belirttiği gibi, "Anayasası olan her devlet, anayasal devlet değildir". İşte Türkiye, anayasal devlet olma

niteliğini güçlendirmesi, eksikliklerini gidermesi yolunda çalışması gerekirken, bunun tam tersi yönde gerilemesi kabul edilir bir durum değildir. Çünkü Türkiye 200'den fazla yılla hiç de az olmayan bir anayasacılık hareketine ve tüm eksikliklerine rağmen 140 yıllık bir parlamento geleneğine sahiptir. Bu sistem içinde zaman zaman kopmalar olduğu doğrudur. İbrahim Kaboğlu'nun deyimıyla AKP'nin sunduğu anayasa değişikliği teklifiyle öngörülen kopma, tarihimizde çok ayrı bir yere sahiptir, hiçbirine benzememektedir.

Türkiye'de anayasacılık hareketleri, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine denk düşmektedir. Bu başlangıç, dünya tarihine nazaran geç olarak yorumlansa da bugüne kadar önemli bir birikim olduğu açıktır. III. Selim döneminde “meşveret” (danışma) usulünün canlandırılması amacıyla Meclis-i Meşveret'in kuruluşu Hüseyin Nail Kubalı gibi kamu hukukçuları tarafından “meşrutiyet rejiminin kurulmasını hazırlayan bir hareket” olarak nitelendirmekte, Recai Galip Okandan, Enver Ziya Karal gibi hukukçular ve tarihçiler de III. Selim dönemindeki yenilikleri “olumlu” olarak değerlendirmektedir. Anayasacılık açısından asıl önemli gelişme 1808 tarihli Sened-i İttifak'tır. Çünkü, padişahın hak ve yetkilerinin sınırlandığı ilk belge budur. Devlet adamı ve vakanüvis (tarih yazıcı) Ahmet Cevdet Paşa tarafından kaleme alınan Tarih-i Cevdet isimli eserde, Padişaha “bu senet sizin saltanatınızın geleceğine dokunur. Lakin reddi mümkün değildir” uyarısının yapıldığı düşünüldüğünde, Sened-i İttifak'ın önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

Sened-i İttifak'tan sonra, modern devlet düşüncesinin en önemli unsurlarından biri olan “halkın devlet için değil, devletin halk için var olduğu” (Halil İnalçık) düşüncesi ilk kez 1839 Tanzimat Fermanı ile yaşama geçirilmiştir. Yeni yönetim biçimleri, çeşitli hak ve dokunulmazlıklar, iktidarın kendini sınırlaması, yasaya saygı ve yasal yönetime geçiş, eşitliğe saygı, teokratik devletten uzaklaşarak laikleşme yoluna giriş (Bülent Tanör) gibi özellikleriyle Tanzimat Fermanı, Türk anayasacılık tarihinde önemli bir noktadadır ki 1856 Islahat Fermanı da bu noktada benzer nitelikli tarihsel katkı sunmuştur. İşte bu birikim, Osmanlı Devleti'nde meşruti bir yönetimin mayalanması anlamına gelmektedir.

1876 yılında ilan edilen Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası Kanun-ı Esasi, geniş çapta 1814 Fransız Anayasası'ndan etkilenmiştir. Kanun-ı Esasi ile artık mutlakiyetten çıkış söz konusudur. I. Meşrutiyet'in parlamentolu yönetim deneyimi iki yıl kadar kısa sürse de 1908 yılında bir devrim yaşanmış, hürriyet ilân edilerek II. Meşrutiyete geçilmiştir. Devlet içindeki Türk ve Türk olmayan unsurların demokratik bir anlaşma zemininde giriştikleri ilk ve son hareket olan II. Meşrutiyet'in, halktan gelen bir baskı yönünün olduğu da unutulmamalıdır.

Bu baskı sonucundadır ki Kanun-ı Esasi yeniden yürürlüğe konulmuş, Meclis-i Mebusan açılmıştır. Meclis'in önerdiği Ahmet Rıza Bey'in Meclis Başkanlığı'na atanması, padişah egemenliği anlayışından milli egemenlik anlayışına doğru bir kayış gerçekleşmesi, parlamento ve hükümetin birbirinden bağımsız organlar olarak belirmesi, parlamentonun hükümet üzerinde siyasi denetimler gerçekleştirebilmesi (ilk güven oylaması 13 Ocak 1909 tarihindedir, bundan sonra 13/14 Şubat'ta da ilk güvensizlik oyu deneyimi yaşanmış ve hükümet istifa etmiştir) önemli gelişmelerdir.

8 Ağustos 1909 tarihinde çıkarılan bir yasa ile 1876 Anayasası'nın 21 maddesi değiştirilmiş, bir maddesi kaldırılmış ve üç yeni madde eklenmiştir. Bu değişiklik ile monarşinin/padişahın gerçekten sınırlanması gerçekleşmiştir. Ayanlar Heyeti'nin görüşmelerinin açık yapılması, Meclis-i Mebusan'ın birinci ve ikinci başkanlarını kendi seçebilme yetkisinin alınması, Bakanlar Kurulunun Padişaha değil, Meclis'e karşı sorumlu olması, yürütmenin Meclis-i Mebusan'ı fesih yetkisinin oldukça sınırlandırılması bu dönemin önemli özellikleridir.

İşte tüm bu birikim, Cumhuriyet devrimi ile taçlandırılmıştır. Dikkat edilecek olursa dünya tarihinde büyük devrimlerden biri olan bu hareket, geçmiş ile pek çok konuda kopuşu da simgelemektedir. Yalnız, Mustafa Kemal Atatürk ve kurucu kadrolar, Osmanlı Devleti'nin parlamento ve anayasa geleneğini reddetmemiş, aksine bunun üzerine yeni devlet inşa etmekten kaçınmamışlardır. 1921 Anayasası böyle bir dönemin ürünüdür. Artık, yeni anayasal tezlerin doğrudan itici gücü tartışmasız millet egemenliği olmuştur. Milli irade ve milli egemenlik kavramları, ülkenin bir savaş içindeki süreçte, dış ülkelere karşı bağımsızlaşmanın da temeli olmuştur. Monarşiye karşı demokratik egemenliğin tohumları bu dönemde atılmıştır. Yerelde gerçekleştirilen kongrelerin, büyük kongre niteliğindeki Büyük Millet Meclisinde vücut bulması önemli bir gelişmedir. Söz konusu olan artık bir kurucu iktidardır. Meclis üstünlüğü, meclisin seçtiği ve ona karşı sorumlu olan hükümet kurma zorunluluğu, padişahın kaderinin bile Meclise bırakılması Cumhuriyetin işaretlerini vermekteydi.

Bu dönem, meclis hükümeti sistemi uygulamasının örneğidir. Meclisin toplanması ve savaş ortamında dahi çalışması, Sivas Kongresi'nden süzülerek gelen iradenin Mecliste biçimlenmesi, “meşruluk ve hukukilik” niteliklerine sıkıca sahip çıkılması anlamındadır. Türkiye'deki ulusal kurtuluş hareketini, 20. yüzyılın diğer kurtuluş hareketlerinden ayıran en önemli özelliklerin başında bu gelmektedir. 1921 Anayasası, böyle bir mantığın ürünü olarak yazılmıştır. Mustafa Kemal, daha Samsun'dan İstanbul Hükümetine yazdığı ilk raporunda

millî egemenlikten bahsetmiştir. Yine, Amasya Tamimi'nde vurgulanan "milletin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır", Erzurum ve Sivas Kongrelerinde altı çizilen "irade-i milliyeyi hakim kılmak" esasları, 1921 Anayasası ve Meclis ile somutlanmıştır. Bu nedenle Erdoğan Teziç Cumhuriyet'i bir birleştirme ve bütünleş(tir)me projesi olarak yorumlamaktadır.

1923 yılında büyük bir devrim olan ve yeni devrimlerin en önemli simgelerinden biri olacak Cumhuriyetin ilanı, anayasal düzende de yeniliklere ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. 1921 Anayasası ile kuruluş ilanı verilen yeni bir devletin biçimlenişi, 1924 Anayasası ile sağlanacaktır. İşin en önemli yanı ise güçlü liderliğin yaşandığı bir dönemde, Cumhurbaşkanı'na verilmek istenen yetkilerin çokluğu anayasa yapım sürecinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) üyelerini rahatsız etmiş, önerilen yetkilerin önemli bir kısmı kabul edilmemiştir. Meclis üstünlüğüne gölge düşüreceği gerekçesiyle pek çok öneri de reddedilmiştir. Parlamenter sistem devlet başkanından farksız olarak netleşen Cumhurbaşkanı, bugün yaşadığımız anayasa değişikliği ve tek adam rejimi açısından örnek niteliktedir. Kurtuluş Savaşı'nın büyük önderi ve ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk ile savaşın diğer kahramanı ve ikinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün siyasal yaşamdaki güçlü kimlikleri onlara herhangi bir anayasa tarafından verilmemiş; dönemin ve şahıslarının özelliklerinden kaynaklanmıştır. Demokratik bir rejim amacıyla yapılan 1924 Anayasası, çok partili rejime geçiş, dünyadaki gelişmeler ile birlikte farklı açılardan değerlendirilir olmuştur. Ahmet Mumcu'nun deyişiyle Cumhuriyet'in ilk yılları, Türk milletini demokrasiye alıştıran dönemdir.

1961 yılında askeri bir darbe ile çok partili yaşam kesintiye uğramış, ardından yeni bir anayasanın ve sistemin doğuşu gelmiştir. Askeri bir darbenin sonucunda da olsa örgütlenmede, siyasal haklarda, denge-denetim mekanizmalarında oldukça önemli yenilikler getiren 1961 Anayasası, "halka bol gelen gömlek" olarak nitelendirilmiş, önce 1971'de büyük bir değişikliğe uğramış ve 1980 askeri cuntasıyla tarihe karışmıştır.

Yürütmeyi güçlendiren, askeri rejimin gaddar yapısını da anayasa yansıtmaya çalışan bir anlayışla yürütmenin Cumhurbaşkanı kanadını sorumsuzlaştıran 1982 Anayasası, siyasal ve toplumsal yaşamı ezip geçen askerlerin yavaş yavaş siyaset sahnesinden çekilmesiyle birlikte 1987 yılından bugüne 18 kez değişikliğe uğramış, bu değişikliklerde anayasanın toplam 112 maddesinde önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu 112 maddenin 56 tanesi 2002 öncesi, geri kalan 56'sı ise 2002'den sonra yapılan değişikliklerdir. Bazı maddeler 3, bazıları

2 kez değişikliğe uğradığı için anayasada değişiklik yapılan madde sayısı 87'dir. Bu düzenlemelerin tamamına yakının (2010 yılının yargıya dönük düzenlemeleri haricinde) sistemsel olarak ileriye gidişini temsil ettiği söylenebilir. İlk kez bu durum, Cumhurbaşkanlığı ismiyle anılan tek adam sistemiyle tümünden tersine çevrilmek istenmektedir. Tüm aksaklıklarına rağmen demokratik cumhuriyet sisteminden geriye dönüş söz konusudur. Bunu, anayasal bir kötü niyet olarak nitelendirmek olanaklıdır. Çünkü 20. yüzyıldan itibaren, günümüze kadar olan süreçte, demokratik bir toplumda millet egemenliğinin iki koşulu bulunmaktadır. Bunlardan ilki serbest ve eşit seçimlerdir. İkincisi ise ilkiyle bağlantılı olarak, anayasal kurumsal güvencelerle egemenliğin kullanım biçiminin, seçimle gelse de bir kişinin egemenliğine verilmemesidir. Oysa AKP'nin getirmek istediği düzenlemeyle egemenliğin şahsileşmesinin önü açılmaktadır. Bu, Türkiye'nin hedef aldığı muasır medeniyetler seviyesinin üstü ve günümüz mantığında demokratik gelişmelere taban tabana zıttır.

Türk anayasacılık hareketleri tarihçesi incelendiğinde, önemli bir birikim olduğu açıktır. Bunun önemli bir kısmı ise parlamenter sistem içerisinde geçmiştir. Şüphesiz, bu süreç düz bir çizgi gibi ilerlememiştir. Askeri darbeler, darbe girişimleri, seçim sonuçlarında halkın koalisyon talebine rağmen ana muhalefet partisine hükümet kurma yetkisinin verilmemesi gibi; geriye gidişler, kesintiler söz konusudur ki bunun nedeni parlamenter sistemden değil, ülkemizde demokrasi kültürünün yerleşmesi ve siyasi iktidarların uygulamalarıyla ilgilidir. İşte bu uygulamaların mevcut anayasa ile çatışır duruma getirilmiş olması ve bunun fiili durumla açıklanması, anayasaya aykırı yeni teklif getirilmesini kesinlikle meşrulaştırmaz; aksine daha sorunlu bir durum doğmasına yol açar.

Fiili durum denen olgu, gerek Hükümet gerek AKP gerekse buna destek olan MHP'nin açıklamalarından açıkça anlaşılacağı gibi, anayasaya aykırılıktır. Bu durum anayasal bir suç niteliği taşımaktadır ve hukuki karşılığı bulunmaktadır. Bununla bağlantılı olmakla birlikte fiili durum gerekçesiyle bir anayasasızlaştırma süreci yaşanmaktadır. Anayasasızlaştırma, bilerek ve isteyerek anayasaya aykırı uygulamalar, yine anayasaya aykırı yasama faaliyeti, yargı kararları, idarenin eylem ve işlemleri, son olarak ise anayasaya aykırı anayasa değişikliği ile işlemektedir. Bu sorunlu durumun başında ise 1982 Anayasası'nın değiştirilemeyecek ve değiştirilmesi teklif dahi edilemeyecek maddelerinin, biçimsel olarak değiştirilmese de öz itibarıyla iinin boşaltılması gelmektedir. Unutulmamalıdır ki asli kurucu iktidarın ortaya koyduğu ilkeler, tali kurucu iktidar tarafından değiştirilmemelidir.

1982 Anayasası'nın 1'inci maddesi, devletin şeklini "Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir." biçiminde belirtmiştir. 2'nci madde de bu Cumhuriyetin niteliklerini şöyle saymıştır: "Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir." Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkentinin düzenlendiği 3'üncü maddede: Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir. Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Millî marşı 'İstiklal Marşı'dır. Başkenti Ankara'dır." 4'üncü madde ise bu ilk üç maddenin değiştirilemeyeceğini hükme bağlamıştır: "Anayasanın 1 inci maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile, 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3 üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez."

Anayasa Mahkemesi, 1961 Anayasası döneminden bugüne kadar süreklilik kazanan içtihadında, anayasa değişikliklerinin Anayasa'nın değiştirilmez hükümlerine uygunluğunu denetlemiştir. Böylece ülkemizde cumhuriyetçi bir anayasal öğreti oluşturulmuş ve Cumhuriyete maddi bir içerik verme çabası başarıya ulaşmıştır. Bunun sonucunda Fransa gibi Türkiye'de de farklı siyasetçi ve hukukçular Cumhuriyetçi bir gelenekten sıkça söz etmektedirler.

Anayasa'nın ilk üç maddesi ile koruma altına alınmış bulunan ilke ve kurumların değiştirilmesine yönelik anayasa değişikliği teklif edilemeyeceği gibi bunu düzenleyen 4. madde de doğal olarak değiştirilemezlik zırhına sahiptir. Anayasa Mahkemesine göre; "Yürürlükteki Anayasamızın öngördüğü düzen, anayasal normlar bütünü ve bu bütünü somutlaştıran ilk üç maddede ortaya çıkan bir anayasal düzendir. Kurucu iktidarın siyasal düzene ilişkin temel tercihi Anayasa'nın ilk üç maddesinde, bunun somut yansımaları ise diğer maddelerde ortaya çıkmaktadır. 4. madde ise ilk üç maddenin güvencesi olma niteliği itibariyle doğal olarak değiştirilmezlik özelliğine sahiptir. Bu durumda Anayasa'nın 4. maddesi dâhil olmak üzere her bir maddede yapılacak değişikliklerin siyasal düzende değişikliklere ve kurucu iktidarın yarattığı anayasal düzende dönüşümlere yol açması mümkündür. O halde Anayasa'nın diğer maddelerinde yapılacak değişikliklerle Anayasa'nın 4. maddesinin yasama organı için çizdiği sınırların aşılma olasılığı göz ardı edilemez.

Dolayısıyla Anayasanın ilk üç maddesinde değişiklik öngören veya Anayasa'nın sair maddelerinde yapılan değişikliklerle doğrudan doğruya veya dolaylı olarak aynı sonucu

doğuran herhangi bir yasama tasarrufunun da hukuksal geçerlilik kazanması mümkün olmadığından, bu doğrultudaki tekliflerin sayısal yönden Anayasa'ya uygun olması tasarrufun geçersizliğine engel oluşturmayacaktır." (AYM, E: 2008/16; K : 2008/116; K.T. : 5.6.2008, R.G. Tarih-Sayı :22.10.2008-27032).

Değiştirilmezliğe ilişkin hükümlerin, anayasa değişikliği yoluyla aşılabileceği tartışması Almanya'da ise daha 1950-60'larda tamamlanmıştır. Bugün Alman hukuk doktrininde büyük bir çoğunluk, asli bir kurucu iktidar eliyle yeni bir anayasa yapılmasının yolu açık olmasına rağmen bu yolun kullanılması halinde bile Almanya Anayasası'nın 79/3. maddesindeki değiştirilemez hükümleri içeren ilkelerin geçerli olması gerektiğini savunmaktadır.

Alman Federal Anayasa Mahkemesi, Anayasanın 79/3. maddesine ilişkin olarak çok açık şekilde şöyle söylemektedir; "Anayasa'nın 79/3. maddesi, anayasa değişikliği yapan yasa koyucuya getirilen sınırlamalar olarak, geçerli anayasal düzenin şeklen legal bir yolla özünün ortadan kaldırılabilmesini ve totaliter bir sistemin meşrulaştırılması için kötüye kullanılmasını engelleyecek bir anlam taşır." Bu hüküm, orada yer alan temel ilkelerden ödün verilmesini yasaklamaktadır.

Türk ve Alman Anayasa Mahkemeleri gibi kendilerine anayasayı koruma görevi verilen İtalya, İsviçre, Bulgaristan ve Hindistan Anayasa Mahkemeleri de asli/türev kurucu iktidar ayrımını gözeterek anayasa değişikliklerinin içeriğini denetlemiştir.

Değiştirilemez hükümlerin koruduğu içerik, Anayasa'nın tümü ortadan kaldırılmadıkça değiştirilemez. Eğer anayasa değişikliği yapılırken anayasanın geçerliliği tartışılır hale getirilir, Anayasa'nın dayandığı temel ilkelere dokunulursa; o zaman anayasanın özünün boşaltılması, anayasanın çekirdeğinin ortadan kaldırılması gibi bir sonuç doğacaktır. Anayasal kimlik ve hukuk düzeninin karakteristik yapısına dokunan böyle bir değişikliğe izin verilmesi, bütün olarak korunması gereken Anayasa'nın varlığının ortadan kalkmasına ve sivil bir darbeye yol açacaktır.

AKP'nin getirdiği teklifte, ilk üç madde şeklen değiştirilmemiş gibi görünse de demokratik hukuk devleti, demokratik cumhuriyet ve kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırı düzenleme söz konusudur.

Öncelikle Cumhuriyetin özü egemenliğin kaynağının millette, halkta olmasıdır. Aynı zamanda bu egemenlik hakkının millette kalması gereklidir. Egemenlik soyut bir kavram

olmadığı gibi, millet egemenliği de soyut bir kavram değildir. Yasama, yürütme ve yargıda ifadesini bulur. Peki, bu kuvvetler bir elde toplanırsa ne olur? Eğer asli olarak milletin elinde bulunan, seçerek gönderdiği egemenliğinin temsilcileri birbirlerini denetleyemez ve o güçler tek bir elde toplanırsa orada artık demokratik cumhuriyetten bahsedilemez. Tüm güçleri tek elde toplayan kişinin sandık marifetiyle iktidara gelmesi, bu gerçekliği değiştirmez. Bir sistemi demokratik yapan, egemenliğin gerçekten millette olduğunu gösteren unsur, güçlerin birbirini denetleyebilme gücüdür, yeteneğidir ve sistemin buna göre kurgulanıp kurgulanmadığıdır. 1982 Anayasası'nın 7'nci maddesinde belirtilen "Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez.", 8'inci maddesindeki "Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir." ve 9'uncu maddesinde hükme bağlanan "Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır." ifadelerinin gerekçesi, bahsedilen kuvvetler ayrımıdır.

Vurgulanması gereken, AKP'nin getirdiği, aslında Başkanlık sistemi olduğunu iddia ettiği; ama, ismine Cumhurbaşkanlığı dediği sistemin güçlü kuvvetler ayrımını ve bu kuvvetlerin birbirini sıkı biçimde denetlemesini gerek kılan Başkanlık ile hiçbir ilgisinin olmadığıdır. Ortaya çıkan sistem, olsa olsa otoriter sistemler içinde özgün bir yaklaşım olarak anılabilir. Buradan anlaşılacağı gibi, getirilmek istenen, hükümet sistemi değişikliği değildir. Düzeltilebilecek tüm eksikliklerine ve aksaklıklarına rağmen demokratik cumhuriyetin, yani rejimin değiştirilmesi amaçlanmaktadır.

Parlamerter sistemin sorunlarının çözülmesi yerine, parlamerter sistemin "çözülmesi" durumuyla karşı karşıyayız. Fiili durumun anayasaya uydurulması, anayasal düzenin sağlanması yerine, fiili duruma uygun bir anayasa teklifi getirilmesinin temelinde de bu mantık bulunmaktadır. Çünkü fiili durumlara uygun yeni hukuki ve anayasal düzenlemelerin yapıldığı dönemler, ancak darbe dönemleridir. Darbe girişiminden hemen sonra Meclis'te grubu bulunan partilerce ortak hazırlanan bildiride de belirtildiği gibi, bu ülkenin parlamerter sistemini hedef aldığı vurgulanan 15 Temmuz gecesi yaşanan askeri darbe girişimi eğer başarıya ulaşmış olsaydı, yarattığı fiili durumu meşrulaştırmak için anayasa değişikliğine gidecekti. Nitekim 1960, 1971 ve 1980'de gerçekleştirilen askeri darbelerin sonucunda da aynısı olmuştur.

Getirilen teklifin bu açıdan bir karşılığı bulunmakta mıdır? 7 Haziran 2015 seçimleri sonucunda halkın gerginlik, kutuplaşma istemediğini belirttiği, koalisyona işaret ettiği açıkça

belli olmasına rağmen, seçimden birinci çıkan siyasi parti haricinde diğer parti ve partilere görev verilmeden parlamento seçimlerinin yenilenmesi, siyasi olarak bir darbedir. Yine 2016 Mayıs'ında, seçilmiş bir Başbakan şu anda yürürlükteki Anayasa'ya göre buna yetkisi olmayan bir Cumhurbaşkanı tarafından istifa ettirilmiş, bir hükümet değişikliği yapılmıştır. Hükümet değişikliği Anayasa dışı bir tutumla yapılmıştır ki bu da bir darbedir. Diğer darbe girişimi AKP iktidarları tarafından devletin içine yerleştirilen bir örgüt tarafından 15 Temmuz 2016'da yaşanmış ve gerek siyasi partilerin gerekse halkın tavrı nedeniyle başarısızlığa uğramıştır. Bu girişimin arkasından, demokrasinin güçlenmesi, parlamenter demokratik sistemimizin aksaklıklarının düzeltilmesi gibi amaçlarla hareket etmek gerekirken, darbe girişimi "Allah'ın bir lütfü" olarak değerlendirilmiş, bu durum bir fırsata dönüştürülmek istenmiştir. Parlamento devre dışı bırakılarak 20 Temmuz'da olağanüstü hâl (OHAL) ilan edilmiştir. OHAL rejimi uygulamalarına baktığımızda, Türkiye'nin bir yeni sivil darbeyle, 20 Temmuz darbesiyle karşı karşıya kaldığı anlaşılmaktadır. Her darbe kendi hukukunu ve anayasasını yaratır. İşte getirilen bu anayasa değişiklik teklifi 20 Temmuz OHAL Darbesinin hukukunu yaratma, anayasasını hazırlama girişimidir. Artık yeni bir darbe hukukuyla karşı karşıyayız.

Getirilen anayasa değişikliği teklifiyle egemenliğin bir kişi lehine sınırlandırılması; başka bir ifadeyle Cumhuriyetin niteliklerine aykırı biçimde "yürütmede tekleşme, devlette tekelleşme" amaçlanmaktadır.

Başbakan ve Bakanlar Kurulunun kaldırılması, bakanlar, bugünkü anlamıyla Bakanlar Kurulu'nun olmaması, yürütme yetkisinin tek başına yetkili ama sorumsuz, hesap vermeyen ve denetlenmeyen bir Cumhurbaşkanı'na verilmesinin hukuk ve siyaset bilimi alanında karşılığı tek adam rejimidir. Cumhurbaşkanı tarafından atanacak ve kendisine vekalet edecek, seçilmiş olmayan ve sayı sınırlaması bulunmayan Cumhurbaşkanı Yardımcıları Başbakan yerine ikame edilmektedir. Yine aynı Cumhurbaşkanı tek başına Bakanları belirleyecek ve bu Bakanlar Meclis'e karşı değil, Cumhurbaşkanı'na karşı sorumlu olacaktır. Bu esnada milli iradenin merkezi olan TBMM'nin herhangi bir onaylama ve güvenoyu yetkisi bulunmamaktadır. Oysaki demokratik bir Başkanlık sisteminde Başkan'ın tüm atamaları Senato onayına tabidir. Görüldüğü gibi Meclis ve halk tarafından seçilmiş milli iradenin temsilcileri tamamen yok sayılmaktadır. Ki denge ve denetim mekanizmasının yokluğu da bu durumu pekiştirmektedir. Yine atamayla gelen Cumhurbaşkanı yardımcıları, seçilmiş Cumhurbaşkanı'na vekalet edebilecek, olası boşalma durumunda seçim yapılana kadar

Cumhurbaşkanı bile olabileceklerdir. Her fırsatta milli irade vurgusunu yapanlar tarafından böyle bir düzenlemeye gidilmesi elbette sorunlu bir yaklaşımdır.

"ABD Anayasası'nın babası" olarak nitelendirilen James Madison, "...çeşitli yetkilerin gitgide aynı uzuvda toplanmasına karşı asıl teminat, her uzvu yönetenlere öbürlerinden gelecek müdahalelere dayanabilmeleri için gerekli anayasa araçlarını ve şahsi saikleri vermektir... İnsanlar melek olsaydı devlete lüzum kalmazdı. İnsanları melekler yönetseydi, insanlar üzerinde ne dış denetlemelere ihtiyaç duyulurdu ne de iç denetlemelere" diyerek, anayasal denge ve denetim mekanizmalarının önemini vurgulamıştır. Buradan da anlaşılacağı gibi, anayasal denge ve denetim mekanizmalarının asıl amacı devlet erklerinin birleşmesinden doğacak keyfiliğe engel olmaktır. Anayasal denge ve denetim mekanizmaları, bireylerin açık, saydam ve hesap verebilir siyasi iktidarlara yönetilmesini güvence altına alarak, otorite-özgürlük dengesini koruyan bir işleve sahiptir.

Denge ve denetim mekanizması demek, demokrasinin özüdür. Milli egemenliğin, oy çokluğuyla iktidara taşıdığı kişi ve kurumların yine demokrasinin en önemli ilkelerinden çoğulculuğu da sağlayabilmesi için olmazsa olmazların başında bu mekanizmalar gelmektedir. Aksi durumda çoğunluğun yönetmesi söz konusudur. Bir de yönetim hakkı tek kişiye veriliyorsa doğrudan monokrazi yaşama geçirilmiş demektir. Getirilmek istenen değişiklikle Bakanları ve Bakanlar Kurulu'nu denetleme hak ve yetkisi, TBMM'nin elinden alınmaktadır. Başka bir ifadeyle Meclis'e hesap verme söz konusu değildir. Denetlemenin en önemli unsurlarından gensoru kurumu kaldırılmıştır. Bu noktada unutulmaması gereken ise Meclis Araştırması, Soru Önergisi ve Genel Görüşmenin, Meclis'in denetlemeden ziyade, bilgi edinme yöntemlerinden olduğudur. Yani Bakanların, Cumhurbaşkanının uygulamalarıyla ilgili Meclis en önemli denetim mekanizmasından mahrum bırakılmıştır. Doğal olarak Bakanlar, doğrudan kendisini atayan Cumhurbaşkanı'na karşı sorumlu kılınmıştır. Cumhurbaşkanı onları atayacak, görevden alacak; ama, milletin seçtiği bir başka kurum TBMM'nin böyle bir yetkisi olmayacaktır.

Getirilmek istenen sistemde yaşanması olası tıkanma ve krizler, parlamenter sistemin yaşadığı ve daha kolay düzenlemelerle çözülebilecek tıkanma ve krizlerden defalarca kez daha sorunlu olacaktır. Örneğin; Cumhurbaşkanı'nın ilk turda seçilemediği ve ikinci turda geçerli oyların salt çoğunluyla seçildiğini düşünelim. Bu oran yüzde 60 olabileceği gibi 40 ya da 30'a da denk gelebilir. Aynı anda parlamentoda ise seçim barajına takılmalar olsa dahi yüzde 80 ya da 90 gibi bir temsil oranı söz konusu olacaktır. Bu durumda, temsil gücü hangi

kurumun daha yüksektir? Ayrıca; bu durumda Meclis'e neredeyse hemen hemen hiç yetki verilmemesi, sistem daha başlamadan kriz doğması demektir. Başka bir açıdan bakılırsa Cumhurbaşkanı ilk turda seçilemezse aynı gün seçimi yapılmış Meclis'in aritmetiği ortaya çıkmış olacaktır. Cumhurbaşkanı bu aritmetiğe uymayan bir kişi olursa yasama yetkisi nasıl kullanılacaktır? Bakanlar, millet iradesinin Meclis'te tecelli etmiş biçiminden aykırı kişilerden seçilirse halk egemenliğinden nasıl bahsedilecektir? Bir de bu durumun üzerine Cumhurbaşkanı, Bakanlıkların sayısını istediği gibi takdir edebilecek, "Bakanlıkların Kuruluş Kanunu" diyeceğimiz kanunlar yerine kararnameyle yani tek kişinin imzasıyla ve dilediği gibi Bakanlık ihdas edebilecek; yetkilerini, idari teşkilatını, bölge müdürlüklerini, hangi bölgede disiplin işlerine kadar bütün idari yapının devlet yapısını bu Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle belirleyebilecektir. Devlet tek bir kişinin imzasıyla üstelik denetlenemeyen tek kişinin imzasıyla düzenlenebilecektir. Bunun teknik olarak karşılığı, yasama yetkisinin bir kişiye devredilmesidir. Düzenleme, 1982 Anayasası'nın 7'nci maddesinde belirtilen "Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez." hükmüne açıkça aykırılık taşımaktadır.

Bu noktaya kadar sayılan kadar hak ve yetkilere sahip Cumhurbaşkanı karşısında herhangi bir denge-denetim mekanizmasının olmamasının yanında, Cumhurbaşkanı'nın yargılanamayacak olması ayrı bir sorunlu noktadır. Değişiklik teklifinde, Cumhurbaşkanı'nın yargılanmasına dair neredeyse imkansız koşullar sıralanmıştır. Öncelikle şunu belirtmekte yarar vardır: Sembolik bir Cumhurbaşkanı'nın olduğu sistemlerde, yargılanmasının nitelikli hükümlere bağlı olması normal karşılanabilir. Çünkü yetkileri ve siyasi sorumluluğu olan Başbakan ve Bakanların yargılanması esastır. Gelen teklifte ise hak ve yetkilerle donatılmış bir Cumhurbaşkanı'nın yargılanamamasından bahsediyoruz. 1982 Anayasası'nda dahi hak ve yetkilerinin fazla olduğunu savunduğumuz Cumhurbaşkanı'na, bundan kat be kat daha fazla, üstelik yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerini şahsında birleştiren hak ve yetkileri verdikten sonra yargılanmasının neredeyse imkansız hale getirilmesi demokrasinin ve hukuk devletinin ruhuna aykırı bir yaklaşımdır. Benzeri tutum Bakanların yargılanması konusunda da izlenmiştir. Mevcut Anayasa'da bir Bakan'ın göreviyle ilgili herhangi bir suç nedeniyle suçlandırılmak istenirse 550 milletvekili olan TBMM'nin yüzde 10'u, yani 55 milletvekili Meclis soruşturması isteyebilmekte (Anayasa 100'üncü madde); Genel Kurula katılan milletvekillerinin salt çoğunluğuyla (bu 139 bile olabilir) komisyon kurulması ve soruşturma yapılması kararı alınabilmekte; soruşturma komisyonunun çalışmalarını bitirmesinden sonra Yüce Divana sevk için salt çoğunluk (276) gerekmektedir. Peki, AKP'nin teklifi bu konuda

neyi öngörmektedir? Cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanların suçları nedeniyle meclis soruşturması talep edilebilmesi için önce Meclis üye tamsayısının salt çoğunluğu gerekmektedir. Başka bir ifadeyle 600 milletvekilinden 301'inin bu yönde talebi olmalıdır. Bu gerçekleşirse Meclis soruşturması açılması için beşte üç çoğunluk aranacaktır. Başka bir ifadeyle 360 kişi evet dediği durumda soruşturma açılabilir. Yüce Divana sevk etmek için ise üçte iki çoğunluk yani 400 milletvekili gerekmektedir. Görev süresi dolduktan sonra da geçerli olacak bu düzenleme, darbecilerin kendilerinin yargılanmaması için Anayasaya eklettikleri geçici maddeleri andırmaktadır. Düzenlemeye göre Cumhurbaşkanı, mevcut başbakan ve bakanların tüm yetkileri ve onlara yasama dahil bir çok ilave yetkiyi kullanabilecek, ama sorumluluğu başbakan ve bakanların bugünkü sorumluluğundan daha hafif olacaktır. Ayrıca cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar da aynı koruma zırhına büründürülmüştür.

Bu düzenleme ile Cumhurbaşkanı, herkese dokunabilen, her yeri düzenleyebilme hak ve yetkisine sahip olan ancak kendisine dokunulamayan bir kadir-i mutlak şahsiyet olacaktır.

Cumhurbaşkanı tüm bu hak ve yetkilere sahip olacak; ama, yargılanamayacaktır. Sitemin getirmek istediği bir başka çarpıklık ise bahsi geçen bu Cumhurbaşkanı'nın bir siyasi yapıya resmen dahil olabilme hakkıyla tarafsızlığını kaybetmesidir. Sunulan teklif, Cumhurbaşkanı'nın siyasi partisiyle resmi bağ kurabilmesini sağlamaktadır. Yemininde "tarafsızlık" ibaresinin çıkarılmadığı ve gerek Anayasaya gerekse bu anlamda yeminine aykırı bir düzenleme ile karşı karşıyayız. Geçtiğimiz dönemlerde, partilerin iç işlerine karışmak isteyen Cumhurbaşkanları söz konusu olmuştur. Ancak; sistemin buna izin vermemesi sonucu, bu durum gerçekleşmemiştir. Bu anlamda sistemde sigorta görevi gören bir düzenleme daha çıkarılmaktadır. Tarafı ya da partili bir Cumhurbaşkanı'nın birçok açıdan sorunlu olacağı açıktır. Öncelikle Türkiye gibi disiplinli siyasi partilerin olduğu bir ülkede partili Cumhurbaşkanı partisi kanalıyla tüm güçleri elinde toplayabilme olanağı kazanır. Genel başkan olarak milletvekili listesi yapabilme, partisinin grup başkanı olarak parti grubunu kontrol edebilme imkanına sahip olacaktır. Bu durum fiilen yasamayı da kontrol demektir. Böyle bir Cumhurbaşkanı milletin birliği ve bütünlüğü nasıl temsil edecektir? Ancak, üyesi ya da genel başkanı olduğu partinin birliğini ve bütünlüğünü temsil edebilir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, tarihi ve toplumsal gerçekliği, sahip olduğu yönetim gelenekleriyle üniter (tekçi) devlet yapısı olan, tüm kurum, kuruluş ve örgütlenmesi bu yapıya göre gerçekleşen bir devlettir. AKP'nin getirdiği teklif ise doğrudan bu yapıyı risk altına

sokmaktadır. Cumhurbaşkanına kararnameler yoluyla yasama yetkisine ortak olup, idari alanda sınırları belirsiz ve geniş bir düzenleme yapma yetkisi veren bu teklif, üniter yapıyı tehdit edecek şekilde kötüye kullanılmaya açık bir durum yaratmıştır. Başka bir deyişle bu yetkiler pekala federasyonun alt yapısını oluşturmak üzere kullanılabilir.

Sistem, yasama yürütme ilişkisi açısından Cumhurbaşkanının yasama organını istediği gibi belirleyebilmesi ve kontrol edebilmesi mantığına göre düzenlenmiştir. Öncelikle TBMM seçimi ile Cumhurbaşkanı seçimi aynı anda yapılmak suretiyle Cumhurbaşkanına uygun bir Meclis oluşturulmak istenmektedir. Amaç seçmeni aynı anda hem Cumhurbaşkanını, hem de onun partisini seçmeye yönlendirmektir. Partili Cumhurbaşkanının milletvekili listesi yapma imkanını da eklediğimizde bu durum Cumhurbaşkanına TBMM çoğunluğunu da kontrol yetkisi vermektir. Hiçbir demokratik başkanlık sisteminde Meclis ile Başkan aynı anda seçilmez. Seçim tarihlerinin farklı olması başkanlık rejimlerinde kuvvetler ayrılığının güvencesidir.

TBMM'nin yasama tekeli de kaldırılmaktadır. Cumhurbaşkanı kararname yetkisiyle fiilen yasamaya ortak edilmektedir. Milletlin seçimle gelen temsilcilerinden oluşan Meclislerin yasa yapma tekeli ellerinde bulundurması, egemenliğin saraydan alınıp halka verilmesini ifade eder. Bu aynı zamanda fermanan kanuna geçme sürecidir. Derin tarihsel mücadeleleri bünyesinde barındırmaktadır. Fermanan kanuna geçiş sürecinin göstergesi olan yasamayı tek bir kişiye devretmek, egemenliğin halktan/Meclis'ten alınarak tekrar saraya teslim edilmesi; kanundan fermana dönülmesi anlamına gelmektedir. Cumhurbaşkanı bütün toplum ve devlet düzenini kararnamelerle düzenleyebilme imkanına sahip olmaktadır. Her ne kadar TBMM aynı konuda kanun çıkarırsa kararname hükümsüz kalacak deniyorsa da sistem tam aksini sağlayacak şekilde kurgulanmıştır. Cumhurbaşkanına verilen veto yetkisi Meclisi bloke etme aracı olarak kullanılacaktır. Veto edilen bir yasa ancak salt çoğunlukla (301) yeniden kabul edilebilecektir. Partili sıfatıyla parlamentoyu da kontrol imkanını eline geçiren Cumhurbaşkanı, veto ettiği yasaların salt çoğunlukla çıkmasını engelleyerek sistemi kararnamelerle yönetmeye açık halde tutabilecektir.

Yasamayı yürütmenin emrine sokaan diğer bir düzenleme Meclisi fesih yetkisidir. Halk tarafından seçilen ve her zaman temsil gücü Cumhurbaşkanından daha geniş olan TBMM, Cumhurbaşkanı tarafından hiçbir gerekçe gösterilmeksizin fesih edilebilecektir. Hiçbir demokratik başkanlık sisteminde başkanlara fesih yetkisi tanınmaz. Fesih yetkisi Cumhurbaşkanının Meclisi fesih tehdidi ile kesin olarak kontrolünü sağlamaya dönük bir

araçtır. Örneğin Cumhurbaşkanı veto ettiği yasaı salt çoğunlukla geçirmek isteyen, bütün engellemelere rağmen kendisini denetlemeye çalışan Meclisten bu yolla kurutulmak isteyebilir. Ya da Cumhurbaşkanının suç işlediği iddiasıyla 301 imzayla meclis soruşturması açılmasını isteyen Meclisi henüz soruşturma açılmasına karar vermeden fesih ederek kurtulabilir. Giyotin sistemi diye tarif edilen birlikte-karşılıklı fesih de denge unsuru olmaktan uzaktır. Çünkü Cumhurbaşkanı bu yetkisi tek başına kullanırken Meclis ancak beşte üç çoğunlukla seçimlerin yenilenmesine karar verebilecektir. Bu sistem giyotin sistemi değil, olsa olsa Cumhurbaşkanının eline verilmiş tek taraflı satır sistemidir. Kaldı ki karşılıklı ve birlikte olsa dahi Cumhurbaşkanının meşruiyetini doğrudan halktan alan Meclisi fesih yetkisi neden olsun? Bu açıkça Cumhurbaşkanına Meclisi fesih tehdidiyle kontrol imkanı veren bir mekanizmadır. Yasamayı yürütme emrine sokma aracıdır.

Kuvvetler ayrılığı teorisi, anayasacılığın en temel ve en eski teorisidir. Kuvvetler ayrılığının olmadığı yerde, şeklen bir metin olsa da bu “anayasa” olamaz. Kuvvetler ayrılığının olmadığı bir devlet ise “anayasal devlet” değildir. Bu nedenledir ki "suiistimalci anayasa, sahte anayasa, tuzak anayasa" gibi kavramlar türetilmiştir. Bu konuda en net ifadelerden biri 16 Ağustos 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesinin 16'ncı maddesinde şu şekildedir: “Hakların güvence altına alınmadığı ve kuvvetler ayrılığının olmadığı bir toplumda anayasa yoktur.”

Anayasa hukuku teorisinde kuvvetler ayrılığına veya birliğine göre hükümet sitemleri açıklanırken, yasama-yürütme organları arasındaki ilişkilere bakılmakta ve ayırım buna göre yapılmaktadır. Yargı organı burada bir ölçüt değildir. Çünkü onun her hâlükârda bağımsız olması gerektiği kabul edilmektedir. Hangi hükümet sistemi tercih edilirse edilsin, sistemin demokratik olması için yargının bağımsız olması şarttır.

Yargı bağımsızlığının olmazsa olmaz birinci koşulu, bir bütün olarak kurumsal açıdan yargının yürütmeden bağımsızlığının sağlanması; ikincisi ise bireysel olarak Hâkim ve Cumhuriyet Savcılarının bağımsız davranmasını sağlayacak (göreve girme ve görevde yükselmeye nesnel değerlendirme, mali güvenceler, görevden alınmama, görev süreleri vb) güvencelerin olmasıdır.

Teklifte yargı da tamamen tek adamın, Cumhurbaşkanının kontrolü altına sokulmaktadır. Yargının en üst kurulu olan Hakimler ve Savcılar Kurulunun 13 üyesinin 6 tanesi (biri Adalet Bakanı, biri Adalet Bakanlığı Müsteşarı ve dört üyesi) doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Kalan 7 üye de Cumhurbaşkanının kontrol edeceği

Meclis çoğunluğu tarafından belirlenecektir. Böylece tüm yargı düzenini kuracak en üst kurul tek kişinin iradesine göre şekillenecektir. Cumhurbaşkanı ayrıca Anayasa Mahkemesinin 15 üyesinin 12'sini doğrudan üçünü de kontrol ettiği TBMM çoğunluğu aracılığıyla, Danıştay üyelerinin ¼'ünü, Yargıtay Başsavcısı ve Başsavcı vekilini doğrudan atayacaktır. Danıştayın kalan üyeleri ile Yargıtay üyeleri de Cumhurbaşkanının belirlediği Hakimler ve Savcılar Kurulu tarafından atanacaktır. (Teklifte Anayasa Mahkemesi, Danıştay ve Yargıtay seçimlerine ilişkin yeni bir hüküm olmamakla birlikte, yetkileri artırılan ve tek başına yürütmenin başına getirilen yeni bir Cumhurbaşkanı tarif edilmiş olması nedeniyle bu eski düzenlemedeki yetkilerin yeniden ele alınıp kaldırılması zorunluydu.) Bu durum bütün yüksek yargı ve yargı teşkilatının kontrolünü bir kişinin eline vermek demektir. Böyle bir yargının kendisini tayin eden Cumhurbaşkanı denetleyeceğini, yargılayabileceğini, kontrol edebileceğini kabul etmek için herhalde teklif sahiplerinin ruh hali içinde olmak gerekir!

Sistem yargıyı doğrudan doğruya Cumhurbaşkanının kontrolüne vermek üzere kurgulanmıştır.

AKP'nin getirdiği ve ismine Cumhurbaşkanlığı dediği sistemin gerekçesinde en önemli siyasi söylemlerden biri, "istikrar" ve "koalisyonların biteceği" sözleridir. Öncelikle şunun belirtilmesinde yarar vardır. Önemli olan demokratik sistemin istikrarlı olmasıdır. Yani, asıl önemli olan siyasi iktidar istikrarı ve hükümet sayısı değildir. Kaldı ki hükümet sayısı istikrar ölçüsü alınsa bile tek başına AKP iktidarlarının olduğu 14 yılda, tam 8 farklı hükümet kurulmuştur. Demokrasilerde etkin ve istikrarlı yönetimler, bir yandan anayasal yetki sınırları içinde öngörülebilirlik ve demokratik hesap verilebilirlik özelliklerini taşıırken, diğer yandan mevcut ülke sorunlarına demokratik yöntemlerle çözüm üretebilenlerdir. Yine, siyasi istikrar koalisyon ilişkisi konusunda da yanıltıcı bilgiler verilmektedir. 1982 Anayasası yürürlüğe girdiğinden beri geçen 34 yılda yalnızca 1991-2002 yılları arasındaki on bir yılda koalisyonlar olmuştur. Geriye kalan yirmi üç yılda ise tek parti iktidarlarının yönetimi söz konusudur. 1982 Anayasası'nın yürürlükte olduğu sürecin sadece üçte birinde koalisyonlar, üçte ikisinde ise tek başına iktidarlar mevcuttur. Başka bir ifadeyle Türkiye koalisyonlarla yönetildi ve koalisyonlar nedeniyle kötü yönetildi ifadelerinin gerçeğe ilgisi bulunmamaktadır. Koalisyonların son bulacağı da gerçeğe aykırı bir söylemdir. Kimi özellikleri itibariyle başkanlığı andıran, "hiper başkanlık, süper başkanlık, patronlu başkanlık" gibi isimler verilen ve demokrasiden daha çok otoriterlikle ilişkilendirilen pek çok Latin Amerika ve Afrika ülkelerinde koalisyonlar bulunmaktadır. Bunun AKP'nin getirdiği teklifle Türkiye'de de

olmaması için hiçbir gerekçe yoktur. Özellikle Türkiye gibi kutuplaşmış; etnik ve mezhepsel ayrımların bulunduğu ülkeler için bir uzlaşma, anlaşma, mutabakat dönemi de olabilmektedir. Koalisyonlar döneminde ekonomik krizler yaşandığı doğrudur. Ülkemiz, 14 yıldır tek başına iktidarlar ile yönetilmektedir. Peki, şu an içinde bulunduğumuz ekonomik durum, bizzat Cumhurbaşkanı ve Hükümet temsilcileri tarafından kriz olarak adlandırılmaktadır. İnsan hakları, temel hak ve özgürlükler, basın ve ifade özgürlüğünde geline durum; yine terörün ülkemizi içine soktuğu hazin tablonun sorumlusu koalisyonlar mıdır? Türkiye’de Anayasa’yla ilgili en önemli demokratik değişim ve dönüşümlerin koalisyon dönemlerinde olduğu da ayrı bir gerçekliktir.

Buraya kadar saydığımız gerekçeler, AKP'nin getirdiği anayasa değişikliği teklifinin kuvvetler birliğini öngördüğünü, bu kuvvetler birliğinin yürütmenin altında birleştiğini, bunun teknik ifadesinin dikta rejimi olduğu, dikta rejiminin Anayasa'nın başlangıç kısmında belirtilen kuvvetler ayrılığı ilkesine ve demokratik cumhuriyete aykırı olduğu açıktır. Aynı biçimde, muasır medeniyetler seviyesinin üstünü hedeflemiş Türkiye için ise siyasi bir geri gidişin ifadesidir.

AKP'nin getirmek istediği ve ismine ülkemizde siyasi destek bulmak amacıyla Cumhurbaşkanlığı dediği sistemin Başkanlık olduğu bizzat kendileri tarafından Anayasa Komisyonu'nda dile getirilmiştir. Yalnız, bu sistemin demokratik bir Başkanlık sistemiyle uzaktan yakından ilgisi bulunmamaktadır. Bunun için en önemli ölçüt, Amerika Birleşik Devletleri'dir (ABD). Demokratik Başkanlık sisteminin örneğini teşkil eden ABD'de uygulanan sistem ile Türkiye'ye getirilmek istenen sistem özü ve biçimi taban tabana zıttır. Katı ve hatta parlamenter sistemden daha sert kuvvetler ayrımı üzerinde biçimlenen Başkanlık sistemi örneği olan ABD'de ne yürütme organı yasamayı ne de yasama organı yürütmeyi fesih edebilmektedir. Başkan, kanun çıkaramamaktadır. Kanun çıkarmak için Kongre'ye ihtiyaç duymaktadır. Yani Kongre ile uzlaşmak, anlaşmak zorundadır ki bu da siyasi bir denge demektir. Yasama ve yürütme, denge ve denetim mekanizmaları nedeniyle çalışmalarında birbirine engel çıkarabilmektedir. Bu nedenle uyumlu olmak ve anlaşmak zorunluluğu vardır; ama, kesinlikle bir kuvvet diğerini imha edememektedir.

ABD'de gerek Bakanların gerekse üst düzey bürokratların atamasının tamamına yakını Senato onayına tabidir. Amerikan Anayasası'nın 2'nci maddesinin 2'nci fıkrasının 2'nci paragrafı şöyle demektedir: "Başkan, büyükelçileri, elçileri, konsolosları, Yüksek Mahkeme hâkimlerini, işbu anayasanın öngörmediği/düzenlemediği ve bilahare diğer kanunlarla

düzenlenecek memurları inha, Senato'nun 'tavsiye ve onayını' aldıktan sonra da tayin eder." Başkan'ın önerdiği adaylar arasında Yüce Mahkeme'ye üye atanmasından, bakan yardımcılarının, bakanlık müsteşarlarının, bağımsız idari otoritelerin başkanlarının, bağımsız düzenleyici kurulların başkan ve üyelerinin seçimine, konsolosların, büyükelçilerin atanmasına kadar kamunun birçok alanında atamalarda son karar/onay mercii Kongre, hatta özelde Senato'dur. Kongre, bir yasama döneminde yaklaşık 1200-1400 arası üst düzey atamaya onay vermektedir.

Bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları, kurullar ve benzeri merciler; etkinlikleri, harcamaları ve giderleri üzerine ayrıntılı raporlar hazırlayarak Kongre'ye bir anlamda hesap vermektedir. Ayrıca Kongre, Hükümet yetkilileri üzerinde denetleme yetkisine sahiptir. Bunun için Hükümet yetkililerini dinlemek amacıyla komisyonlarda duruşmalar gerçekleşmektedir. Bu komisyonlarda uzmanlardan yararlanılarak elde edilen sonuçları kamuya açıklamaktadır. İfade vermekten kaçınan ya da yanlış bilgi veren temsilciler, Kongre'ye hakaret etmek ve yalan tanıklık yapmakla suçlanılmaktadır ki bunun cezai sorumluluğu vardır.

Bütçeler, ABD yönetiminde özel öneme sahiptir. ABD'nin hükümet sisteminin en özgün yanlarından birisi bütçe sürecidir. Gerek parlamenter sistemde gerekse yarı-başkanlık sisteminde bütçelerde hükümetlerin ağırlığı çok fazladır. Ancak ABD'de durum bunun tersidir. ABD'de bütçe, yürütmenin empoze ettiği tek bir metin değil, tam tersine Kongre'de başlayıp parçaların tek tek eklendiği ve nihayetinde Kongre'de biten karmaşık bir süreçtir. Yani ABD'de bütçenin temel aktörü Kongre'dir. Kongre'nin belirlediği ilkeler ve ölçüler doğrultusunda kurumların bütçelerinin hazırlanması söz konusudur. Başkan'ın teklif ettiği bütçe reddedilebilir ve bu durumda Başkan harcama yetkisine sahip olamamaktadır.

Milli savunma ve dış politikanın denetimi de ABD'de çok önemlidir. Senato'da, ABD'nin askeri faaliyetlerini, harcamalarını ve atamalarını yakından ve çok sıkı takip eden, denetleyen ve yönlendiren bir Silahlı Kuvvetler Komisyonu bulunmaktadır. Yine Dış İlişkiler Komisyonu; gümrük yönetimi, dış politikaya dair istihbarat, uluslararası finans kurumları ve uluslararası balıkçılık anlaşmaları ile ilgili kanunlar, programlar ve idarenin işlemlerini izlemekle görevlidir.

Başkanlık sisteminin ABD'de başarılı olmasının nedenleri tarihi ve toplumsal gerekçelere dayanmaktadır. ABD'nin kuruluş felsefesi ve buna uygun eyalet sistemi başarıyı sağlamaktadır. Çünkü asıl yetki eyaletlere teslim edilmiştir ve Başkan, istese dahi

otoriterleşemez. Eyalet sistemi, denge ve denetim mekanizmaları bunu garantiye almaktadır. Bu anlamda Başkanlık özentileri ve eğilimleri, ülkelerin kendi tarihsel ve toplumsal gerçekliğiyle örtüşmelidir. ABD'yi örnek alarak Latin Amerika ülkelerinin çoğunda Başkanlık sistemi uygulandığı bilinmekle birlikte, bu ülkeler şu an parlamenter sisteme geçmeyi tartışmaktadırlar. Ayrıca dünyada, Başkanlık sisteminin krizleri ve açmazları en yoğun tartışma konularının başında gelmektedir.

ABD'de uygulanan Başkanlık sistemine dair verilen örnekler ile AKP'nin getirdiği yeni rejim teklifi karşılaştırıldığında, demokratik bir Başkanlık sistemiyle ilgisi olmadığı açıktır.

Fransız Anayasa Hukukçusu ve siyaset bilimci Maurice Duverger; "Demokrasisi güçlü olmayan devletler için başkanlık sistemi bir çılgınlıktır. Kendisini bir programa bağlamayan ve kimseye sonuçta hesap vermek zorunda olmayan bir başkan popülist bir demagog olur. Böyle bir sistem, yerine getirilemeyen seçim vaatlerinin sürekli katlandığı bir oyun ve güçsüz bir parlamentoyu bir demagogla baş başa bırakmak demektir. Sonuç diktatörlüktür." diyerek, içinde bulunduğumuz durumun tam olarak özetini sunmuştur.

Buraya kadar belirtilenler dışında, anayasa konusunun tartışılması için mevcut koşulları da tespit etmekte yarar vardır. Ülkemiz, tarihinin en büyük terör eylemleriyle karşı karşıyadır. Gün geçmiyor ki çeşitli saldırılarda güvenlik güçlerimiz şehit olmasın, sivil yurttaşlarımız yaşamını kaybetmesin. 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında ilân edilen OHAL, FETÖ ile mücadele görüntüsünden oldukça uzak, keyfi uygulamalara imza atmanın kılıfı olmuştur. Şu an görüntü, OHAL ile muhaliflerin susturulması biçimindedir. Ekonominin "tulumbada su bitti" gibi trajikomik bir ifadeyle dibe vurduğu kayda geçirilmiştir. "Yurtta sulh, cihanda sulh" gibi tüm dünyaya miras olan Atatürk'ün dış politikası terk edilmiş; sonucunda gencecik evlatlarımız, haritada bile yerini bilmedikleri topraklarda şehit düşmektedir. Üstelik bu çarpık, mezhepçi temelli dış politika hepten çökmüş ve bu çöküş Moskova Bildirgesi ile imza altına alınmıştır. Çocuklara taciz, kadına şiddet, cezaevlerindeki doluluk tarihi zirvesindedir. Hukuk, yerle yeksan olmuş; bizzat adaleti tecelli ettirecek Hâkimler ve Cumhuriyet Savcılarının önemli bir kısmı, hukuk fakültesi öğrencilerinin çoğu hukuka güvenmediğini beyan etmiştir. Reform ismiyle sunulan ve "Fethullah Gülen Cemaati" ile birlikte organize edilen 2010 Halkoylaması sonucunda kurulan yapı, yine reform çılgınlıklarıyla değiştirilmektedir. Hukukun Üstünlüğü Endeksi'nde dünyada 113 ülke arasında maalesef Tanzania, Zambiya, Kırgızistan, Nijerya, Guatemala, İran gibi ülkelerin gerisinde

ve 99'uncu sırada bulunmaktayız. Böyle bir ülke tablosunda, devleti yönetenlerin öncelikli görevinin egemenliği bir kişiye devredecek düzenlemelerle uğraşmak olmayacağı kesindir. Ayrıca; bu değişiklik paketinin, olası Meclis Genel Kurulundan geçmesi durumunda propagandalar nasıl yapılacaktır? Devletin tüm olanaklarının seferber edildiği bir "evet" cephesi karşısında, OHAL koşulları içinde "hayır" demeye çalışmak bile böyle bir anayasa değişikliğinin tartışılmasını olanaksız kılmaktadır.

Unutulmasın ki siyasi partilerin mutfaklarında anayasa yapılmaz. Mümkün olan en geniş mutabakat ve tartışma zeminiyle bu görüşmeler yapılmak zorundadır. Oysa bu anayasa değişikliğinin hazırlanmasında biri hariç diğer muhalefet partilerinin, demokratik kitle örgütlerinin, ilgili meslek odalarının, baroların görüşleri alınmamış uzlaşma aranmamıştır. Yalnızca bununla da sınırlı kalınmamış, Anayasa Komisyonu'nda teklife ilişkin genel görüşmelerde toplam 150 milletvekili tarafından söz talep edilmesine karşın, 20 milletvekili konuştuğundan sonra yeterlilik önergesiyle genel görüşmelere son verilmiştir. Parti ayırt etmeksizin toplam 130 milletvekili geneliyle ilgili söz istediği halde konuşturulmamıştır. Bahsedilen tabloda bir anayasa tartışılmayacağı ve tablodan sağlıklı sonuçlar doğmayacağı nettir. Geldiğimiz sonuç: "Türkiye'de anayasa yapımı için gerekli koşullar yoktur!"

Bir başka önemli husus ise değişiklik teklifinin, yasa yapım tekniğine aykırı düzenlenmiş olmasıdır. Çerçeve 19'uncu maddede (komisyonda kabul edilen 16'ncı madde) 57 ayrı madde tek bir maddenin içerisinde, 20'nci maddede (komisyonda kabul edilen 17'nci madde) ise yine çok sayıda madde, tek bir geçici maddenin içerisinde düzenlenmiştir. Yani bir anlamda iki ayrı torba maddede, birçok anayasa değişikliği teklifi birleştirilmiştir. Olması gereken her maddenin ayrı ayrı düzenlenip, ayrı maddeler halinde görüşülmesi ve oylanmasıdır. Aksi halde 177 maddelik bütün bir anayasayı 2 maddelik bir değişiklikle (1'inci maddede 177 değişiklik tek maddede toplanıp, 2'nci maddede yürürlük maddesi biçiminde düzenlenerek) yapabilmek mümkün olurdu. Bu nedenle anayasa yapma tekniğine aykırı bir düzenleme söz konusudur.

Dünyanın gelişim çizgisi demokrasinin, insan hakları ve özgürlüklerin önündeki engellerin kaldırılması yönündedir. Bu yönde ilerleyiş için en ideal sistem, Türkiye gerçekleri de göz önünde bulundurulduğunda parlamenter sistemdir. Türkiye, 1982 Anayasası'nın ilk üç maddesinde yazan ve ortak değerlerimiz olan tarihi ve toplumsal gerçeklerimizden sapma göstererek, onların içini boşaltan, özünde zedelemeler yapan düzenlemelerden uzak durmalıdır. Anayasanın ilk üç maddesi ya da Türkiye'nin üniter yapısı, bir günde bulunmuş, masa başında hazırlanmış birkaç cümleden ibaret değildir. Tarihin süzgecinden geçerek, verilen mücadeleler ve bedellerle yaşadığımız olaylarla bugünlere gelinmiştir. Türkiye, her şeye karşın bir Ortadoğu

ülkesi olmadıysa ya da çok sayıda ekonomik badireye rağmen iflas etmediyse işte bu sağlam temellerin sayesinde. Bu nedenle Türkiye'nin geleceği; demokrasi yolunda büyük adımlar atmış, Cumhuriyeti ve üniter yapısını koruyan, barış temelli politikaların merkezi olan, sorunlarını çözmüş bir parlamenter sistemdedir. Yüzümüzü döndüğümüz muasır medeniyetler seviyesinin üstü hedefi açısından da gerçeklik bu yöndedir.

Freedom House 2015 verilerine göre, tam demokratik kabul edilen 49 ülkeden 6'sı başkanlık, 6'sı yarı başkanlık, 3'ü meclis hükümeti ve 34'ü parlamenter sistemle yönetilmektedir. Araştırmacıların büyük kısmı, parlamenter sistemin demokrasiyi destekleyen kurumsal bir altyapı sunduğunu kabul etmektedir. Araştırmacılar 1946-1999 yılları arasında 135 ülkeden toplanan verileri değerlendirdiğinde Başkanlık sistemlerinde muhtemel demokrasini ömrünü 20 yıl olarak tespit etmişlerdir. Ortalama 20 yılda bir her 23 başkanlık rejiminden birinin çökerek, bir tür diktatörlüğe dönüştüğü sonucuna ulaşmışlardır. Demokrasinin Parlamenter sistemde ortalama çöküş süresi ise 71 yıl olarak ölçülmüştür. Ayrıca Başkanlık sisteminde her 23 ülkeden biri diktatörlüğe dönüşmekteyken, Parlamenter sistemlerde bu rakam her 58'den birdir. Üstelik, AKP'nin rejimi değiştirmek isteyen teklifini meşrulaştırmak için kullandığı "koalisyon kötüdür" benzetmesi, hiç bir biçimde gerçeği yansıtmamaktadır. Koalisyon hükümetleri çoğu Batı Avrupa toplumunda demokratik yönetim sürecinin temel unsurudur. II. Dünya Savaşı sonrasında 1980 sonlarına kadar 12 Avrupa ülkesinde (Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Hollanda, İrlanda, İsveç, İtalya, İzlanda, Lüksemburg, Norveç) kurulan 218 hükümetin 131'i koalisyon (%62), 73'ü azınlık (%33) ve sadece 14'ü tek parti (%6) hükümetidir. Üstelik İtalya, Almanya, Danimarka, Finlandiya, Hollanda, İzlanda ve Lüksemburg'da bu süreçte hiç tek parti hükümeti kurulmamıştır. Çoğu, dünyanın en gelişmiş ülkeleri kategorilerinde üst sıralarda olan bu ülkelerin istikrarsız olduğu, ekonomisinin ve demokrasisinin gelişmediği ileri sürülebilir mi? Korkulması gereken parlamenter sistem ya da koalisyonlar değil, demokrasinin kaybedilmesi ve milli iradenin kontrolsüz tek kişinin keyfine terk edilmesidir.

Peki, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ne öneriyor? Tarihten günümüze gelen süreçte, CHP'nin tavrı nettir. Türkiye'nin parlamenter sistemi güçlendiren, güçler ayrılığı ilkesini ve hukukun üstünlüğünü egemen kılan, özgürlükçü bir anayasal sisteme ve birinci sınıf demokrasiye ihtiyacı bulunmaktadır. Fiilen anayasayı askıya alan otoriterliğe karşı, Cumhurbaşkanlığını parlamenter sistemin tanımladığı sınırlar içine alacak reformlar yapılmalıdır. Bunu sağlamak için darbe yasaları ve onun kurumları ortadan kaldırılmalıdır. Hak ve özgürlükleri evrensel standartlara taşıyacak yasal düzenlemeler hayata geçirilmelidir. Sosyal devlet ilkesi güçlendirilmeli ve yoksulluğa karşı korunma anayasal güvenceye kavuşturulmalıdır.

“Darbelerle hesaplaşacağız” diyerek iktidara gelenler, bugün iktidarlarını korumak için darbe hukukunun tüm baskıcı araçlarından istifade etmekte, 15 Temmuz sonrasındaki OHAL süreciyle de bunu pekiştirmektedir. Gerçekten demokratikleşme gibi bir hedefi olan siyasi iktidarın, hem de 14 yıldır tek başına iktidar olduğunu düşünülduğünde, seçim barajını neden kaldırmadığı, Siyasi Partiler Kanunu'nda neden demokratikleşme yönünde düzenlemelere gitmediği büyük bir soru işaretidir.

Yargının baştan ele alınması ve bu temelde HSYK'nın yeniden yapılandırılması ihtiyacı bir gerçekliktir. Yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı güvence altına alınmalıdır. Temel hedefi insan haklarının korunması olan, nitelikli bir yargı düzeninin kurulması için düzenlemeler yapılmalıdır. HSYK, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay gibi yüksek yargı kurulları ve yüksek mahkemelerin oluşumunda yürütme etkisini kaldıracak, bağımsızlığı sağlayacak kurumsal düzenlemelere ihtiyaç vardır. Yargı bağımsızlığını ağılamadan demokratik bir sistem kurmak mümkün olamaz.

Türkiye birinci sınıf demokrasiyi hak etmektedir. Bunun için özgürlükleri genişleterek; çoğulculuğu tesis ederek; parlamenter sistemi güçlendirerek; parlamenter denetim mekanizmalarını etkin kılarak; yargının gerçek anlamda bağımsızlığını ve tarafsızlığını sağlayarak; yargı düzeninin niteliğini yükselterek; sivil toplumu güçlendirerek; örgütlülüğü destekleyerek; laikliği ısrarla savunmaya devam ederek; basınla değil, basının sesini kısımaya çalışanlarla mücadele ederek; şeffaflığı devletin her kademesine hâkim kılarak; siyasete egemen kılınmaya çalışılan kavga dilinin karşısına, uzlaşılı kültürünü koyarak; kadın haklarını, kadınlarla beraber savunarak doğru yolda ilerlemelidir.

Özgürlükçü ve çoğulcu demokrasinin, hukuk devletinin, temelinde insan hakları bulunan bir düzenin inşa edilebileceği yer TBMM'dir. Kurtuluş Savaşı'nı yöneten Meclis, Türkiye'nin haklar, özgürlükler ve hukukun üstünlüğü vizyonu ile yeniden kuruluşunun da merkezi olmalıdır. Türkiye'de demokrasinin sarayı TBMM'dir, başka saraylara ihtiyaç yoktur. Bu gerekçeyle milli iradenin mabedi ve demokrasinin güç merkezi olan TBMM öne çıkarılmalıdır. Yasa tasarılarının ve tekliflerinin yasama organında ve ulusal kamuoyunda yeterince tartışıldıktan sonra kabul edilmesine özen gösterilmelidir. TBMM'nin iradesini gasp eden Kanun Hükmünde Kararname uygulamaları istisnai hale getirilmeli, yasama sürecinin işleyişini bozan, şeffaflıktan uzak “torba kanun” uygulamalarına son verilmelidir. Yasamayı yürütmeye tabi kılan ve milletvekillerinin iradesine ipotek koyan anlayışla mücadele edilmelidir. Ancak bu yolla lider sultası yıkılabilir. Meclis komisyonlarının sayısı ve etkisi artırılmalıdır. Denge ve denetim mekanizmaları her

koşulda etkin tutulmalıdır. Araştırma komisyonlarını çeşitlendirerek TBMM'nin denetleme işlevi güçlendirilmelidir. TBMM İhtüzüğü baştan ele alınarak demokratikleştirilmelidir.

Türkiye'ye en uygun Cumhurbaşkanlığı; partiler üstü, sembolik yetkilerle donatılmış, yürütme ve yasama üzerindeki etkisi sınırlandırılmış bir Cumhurbaşkanlığı modelidir. Cumhurbaşkanı'nın yargı ve diğer üst düzey bürokrasi atamalarındaki yetkileri kaldırılmalı, bir denge ve milleti temsil makamı olarak yapılandırılmalıdır.

Özetle ülkemizin diktatörlük rejimi kuran bir anayasanın aksine;

- Kurucu değerlere bağlı,
- Özgürlükçü,
- Güçlü sosyal devleti öngören,
- Parlamenter sistemi esas alan,
- Güçler ayrılığına dayalı,
- Denge ve denetleme mekanizmaları olan ve iyi çalışan,
- Güçlü ve bağımsız yargıyı kuran,
- Özerk kuruluşları güvence altına alan anayasaya ihtiyacı vardır.

Teklif edilen metin Anayasa Komisyonunda bir kısım değişikliklere uğramışsa da getirilen sistemin özü ve esası değişmemiştir. Yukarıda ayrıntılı olarak açıkladığımız üzere bu teklif bir hükümet sistemi değişikliği teklifi değildir. Bir rejim değişikliği getirilmektedir. Anayasanın ilk dört maddesinde güvence altına alınan Demokratik Cumhuriyet ve hukuk devleti yok edilmektedir. Egemenliğin fiilen milletten alınıp tek kişiye aktarılması söz konusudur. Aksak topal devam eden ve iyileştirmek için çaba harcamamız gereken demokratik düzen tamamen terk edilmekte, otoriter bir tek adam rejimi kurulmaktadır. Bu diktatörlük anayasasıdır. Dolayısıyla Anayasanın 4.maddesinde ifade edilen teklif yasağı kapsamındadır. Teklif edilebilmesi ve görüşülmesi mümkün değildir. Anayasaya aykırıdır.

Osmanlıdan bu yana devam eden ve Türkiye Cumhuriyeti ile kurumsal temelleri gittikçe güçlenen demokratikleşme sürecini kesintiye uğratan bu teklif, Cumhuriyet devrimiyle kazanılan tüm değerleri tersine çevirmeye dönük bir karşı devrim hareketinin anayasal zeminini yaratma arayışıdır.

Bu düzenleme ülkemizin yeni ve derin krizlere sürüklenmesinin yolunu açacaktır. Yol yanlıştır ve derhal dönülmesi gerekir. Bu teklifin Gazi Meclis çatısı altında görüşülmesi dahi tarihi bir ayıptır.

Bu nedenle teklife karşıyız.

02.01.2017

Bülent Tezcan
Aydın

Uğur Bayraktutan
Artvin

Muharrem Erkek
Çanakkale

Nurhayat Altaca Kayışoğlu
Bursa

Akın Üstündağ
Muğla

Murat Emir
Ankara

MUHALEFET ŞERHİ

USULE İLİŞKİN:

MEVCUT ANAYASAL ZEMİN

Bir ilkeler ve değerler sisteminin somutlaşması anlamına gelen anayasa, kaynağını teşkil eden Avrupa dillerinde, inşa etmek, kurmak kelimelerinden türetilmiştir. Toplumun tamamının tabi olacağı ilke ve değerler sistemine çerçeve çizen bir metin olarak anayasa, temelde iktidarın sınırlarını ve temel hak ve özgürlüklerin korunması rejimini belirler. Bu itibarla kurucu bir temel metin olarak anayasa, öncelikle demokratik anayasal düzen ile temel hak ve özgürlükler rejiminin korunmasını hedeflemelidir. Anayasada yapılan değişiklikler de toplumun azami mutabakatıyla ve dönemin ihtiyaçlarına uygun olarak, demokratik anayasal düzenin geliştirilmesine, eşitlik düzleminde temel hak ve özgürlüklerin güçlendirilmesine yönelik olmalıdır.

Türkiye'de yeni bir toplum sözleşmesi olarak yeni ve katılımcı bir anayasaya duyulan ihtiyaç yıllardır çeşitli vesilelerle tartışmalara konu olmuştur. Tartışmaların merkezinde, özgürlüklerin ve demokrasinin korunması ve geliştirilmesi dürtüsü değil, otoritenin ve devletin güçlendirilmesi için kaleme alınmış, darbe ürünü 1982 anayasasının olması doğaldır. Anayasanın kurduğu siyasal yapılanma, darbecilerin tercihlerinin tahakkümü altında olagelmıştır. Kenan Evren darbeyi açıklayan konuşmasında, hukuk devleti kavramının yalnızca kişilerin müdafaasına, kuvvetler ayrılığının da kuvvetler çatışmasına dönüştüğünü iddia ederek, otorite boşluğundan söz etmiş, otorite ihtiyacının da ancak yeni kamu düzeni anlayışı ile giderileceğini ifade etmiştir. Bu kamu düzeni anlayışı Anayasa'nın başlangıç kısmında açıkça ortaya konmuştur. Başlangıç kısmında Anayasa'ya biçilen misyon, "*Türk Vatani ve Milletinin ebedi varlığı ve Yüce Türk Devletinin bölünmez bütünlüğünü belirleyen*

bu Anayasa" şeklinde ifade edilmiştir. Hak ve özgürlükler rejimi de bu yaklaşımın gölgesinde kalmıştır. Tekçi bir Türk devletini kutsayan görüş, hak ve özgürlüklerin sınırlanması "*Milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması*" sebeplerine bağlanmış, tüm ağırlığıyla da uygulanmıştır. Diğer taraftan Anayasa'nın yazım sürecinde görev alan iki meclisten biri, 160 üyeli, ancak halk tarafından seçilmemiş Danışma Meclisi'nin valiler tarafından aday gösterilip Milli Güvenlik Konseyi tarafından seçilmiş 120 il temsilcisi arasında yalnızca bir, Milli Güvenlik Konseyi temsilcileri arasında yine sadece bir kadın yer almıştır. 5 kişilik cuntanın dilediği değişiklikleri yaptığı anayasa, bütünüyle erkek egemen bir tarzda kaleme alınmıştır.

1982 Anayasası Konsey'in bildiri, karar ve yasalarına göre şekillenmiştir, bir başka deyişle darbe usulleriyle gelen fiili duruma uydurulmuştur. Örneğin bugün parlamenter sistemden sapma teşkil edebilecek denli geniş yetki olarak tanımlanan, hatta Anayasa Komisyonunda mevcut çarpıklığın ispatı ve değişikliğin gerekçesi olarak sunulan "atama" ve "seçme" yetkileri¹, 12 Eylül'ün devlet başkanına dönemin yasalarıyla tanınmış, sonra anayasallaşan ve daima antidemokratik sonuçlar doğurmuş yetkililerdir.

1982 Anayasasının sadece hazırlık süreci değil, halk oylamasına sunulması süreci de demokratik açıdan sorunlu olmuştur. Bu sorunlar temel olarak üç ana başlıkta sıralanabilir. Birincisi, anayasa metninin reddedilmesi halinde ne olacağının ve seçim tarihlerinin belirtilmemesi, yani cunta ile gelen baskı rejiminin devamı ihtimalinin askıda bırakılması hatta bir tehdit olarak kullanılmasıdır. İkincisi, anayasa oylaması ile MGK Başkanı'nın, Cumhurbaşkanı sıfatını kazanacak olması ve seçime gitmemenin cezalandırılması. Üçüncüsü ise, MGK'nın 71 sayılı kararıyla "Anayasanın Yüce Milletimize Devlet adına resmen tanıtılması görevinin" Devlet Başkanına verilmesi, bu tanıtım konuşmalarına dönük tüm eleştiri veya bunlara karşı yazılı veya sözlü beyanların yasaklanmasıdır.

Bu yollarla hazırlanmış ve kabul edilmiş olan 1982 Anayasasının sonuçları da demokrasiye hizmet etmemiştir. Dolayısıyla yeni ve sivil bir anayasa arayışlarının temelinde 1982 Anayasasına yönelik eleştirilerin varlığı olağandır. Öte yandan Anayasa bu haliyle muhafaza edilmemiş, 11 defa değişikliğe uğramıştır. Bunlardan neredeyse tamamı, ama özellikle 2001 ve 2004 değişiklikleri hak ve özgürlükler alanını genişletmeye yönelik

¹ Bu yetkiler, Devlet Denetleme Kurulu Başkan ve üyelerini atama, YÖK üyelerini seçme, üniversite rektörlerini seçme, Danıştay üyelerinin 1/4'ünü seçme, AYİM üyelerini seçme, HSYK'nın doğal üyeleri dışında kalanları seçme yetkileridir.

hamleler olmuştur. 1995, 2001 ve 2004 yıllarında Anayasa’da yapılan temel değişiklikler Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde tüm siyasi partilerin uzlaşısı ile gerçekleşmiştir. Teklifin esası incelenirken değişiklikler çeşitli açılardan değerlendirilecekse de, iktidarın açık dayatmasıyla ve siyasi uzlaşısı aranmadan yapılan 2007 ve 2010 değişikliklerinin yetki ve sorumluluk arasında dengesizlik yaratan 1982 Anayasası’nın yürütme erkine ilişkin düzenlemelerinde, dengeyi sağlamak bir yana, dengesizliği artırdığını ve hatta yeni çelişkilerle içinden çıkılmaz hale getirdiğini vurgulamak gerekir.

2007 yılında Cumhurbaşkanını halkın seçmesi tartışması içinde başkanlık sistemine yönelik endişeler dile getirilmişse de, bu uzun soluklu bir tartışmaya dönüşmemiş ve gündemden kalkmıştır. Yeniden gündeme alınması 2010 Nisan ayında olmuş, Kasım 2012’de Anayasa Uzlaşma Komisyonu’na sunulan bir metinle somutlaşmışsa da, yeterince destek görmediği için gündemden düşürülmüş, ancak bu süreçteki dayatmalar Anayasa Uzlaşma Komisyonu’nun çalışmasını akamete uğratmış, hatta Komisyon’un feshiyle sonuçlanmıştır. 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ardından adeta ihtirasa dönüşen başkanlık savunusu siyasi birçok gelişmenin yanı sıra, anayasa ve insan hakları sınırlarının çiğnenmesiyle sonuçlanmıştır. **10 Aralık 2016 günü TBMM Başkanlığı’na sunulan bu anayasa değişiklik teklifi, böylesine kaygan bir zemin üzerine kurulu anayasada, son derece kaotik bir süreçte hükümet sistemine ilişkin 'köklü' değişiklikler öngören bir tekliftir.**

UZLAŞMA ÇABALARI

Yukarıda kısaca değinildiği gibi 1982 Anayasasının tadili, hatta yeni bir anayasa ihtiyacına yönelik tartışmalar 2010 değişikliklerinden sonra yeniden hız kazanmıştır. 2011 yılında TBMM çatısı altında bulunan 4 siyasi parti tarafından eşit temsil esasına göre kurulan Anayasa Uzlaşma Komisyonu bütün eksikliklerine rağmen uzun süren, katılıma açık ve önceki değişikliklere nispeten uzlaşmayı esas alan bir biçimde 2 yıl boyunca çalışmıştır. Komisyon’da yazım süreci başlamadan önce, vatandaşlar ile sivil toplum kuruluşlarına bir çağrı yapılmıştır. Bu çağrının amacı, dönemin TBMM Başkanı ve aynı zamanda Anayasa Uzlaşma Komisyonunun başkanı Cemil Çiçek tarafından “*toplumun bütün kesimlerince benimsenecek daha katılımcı, şeffaf ve demokratik bir anayasa*” oluşturmak olarak belirtilmiştir.

Komisyon, 4 Mayıs 2012'ye kadar üç ayrı alt komisyonda, 42 siyasi partiyi, 39 meslek örgütü ve sendikayı, 79 dernek, vakıf ve platformdan oluşan sivil toplum kuruluşlarını üniversiteler ile çeşitli kurumları dinlemiştir. Aynı dönem içerisinde, Anayasa Uzlaşma Komisyonu'na, Yeni Anayasa web sitesi, e-posta gibi iletişim kanallarıyla da, 440'ı sivil toplum kuruluşlarından olmak üzere 64 bin kişi tarafından görüş bildirilmiştir. Neticede 60 madde üzerinde tamamen uzlaşma sağlanmışken, 112 maddeye çeşitli siyasi partiler tarafından şerh düşülmüştür. Bu süreçte görüş bildiren Üniversite, STK, meslek örgütü ve benzeri kurumların taleplerinin, anadilde eğitimin tanınması, tanınmasa bile önünün açılması ve kanunla düzenlenebilir olması, kültürel hakların ve etnik temelde dizayn edilmemiş bir vatandaşlık tanımının benimsenmesi, vicdani ret hakkı, doğanın hakları, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi gibi konularda ağırlık kazandığını, başkanlık talep eden katılımcıların çok az olduğunu hatırlamak gerekir. Buna rağmen, katılımcı ve şeffaf ilerleyen anayasa yapım süreci, iktidar partisinin diğer 3 parti ve halkın taleplerinin aksine "Başkanlık" dayatması nedeniyle sekteye uğramış, böylece komisyonun devam etmesini zorlaştırmış ve nihayetinde AKP İktidarı, Anayasa Uzlaşma Komisyonunu kendi amacına hizmet etmediği için feshetme yoluna gitmiştir.

Bu dayatmaya Anayasa Uzlaşma Komisyonu'nda MHP kanadından verilen tepkiler ilginçtir. 28.01.2013 tarihli toplantıda dile getirilen "*Sayın vekilimizin Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesiyle ilgili yaptığı değerlendirmelere katılabilmek mümkün değil. (...) çünkü gerçekten Cumhurbaşkanının yetkileri az olduğunda, parlamenter sisteme uygun olarak sınırlı olduğunda belki Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi bir problem teşkil etmeyecektir ama zaten yetkileri oldukça fazla olan Cumhurbaşkanının, [en esaslı] problem olan meşruiyeti de halk tarafından seçilmek suretiyle yenmesinden sonra, üzerinde bu konuda çalışmışların genel olarak ittifak ettiği üzere sistemi yarı başkanlık sistemine eviren, ondan sadece Parlamentoyu koşulsuz fesih yetkisinin olmaması yönü itibarıyla ayrılmasından dolayı hakikaten ucube hâline getirmiştir*" ifadeleri, komisyon çalışmaları boyunca şevkle, neredeyse aynı teklifi savunan Mehmet Parsak'a aittir. Komisyon'da aynı metaforla CHP'liler tarafından dile getirilen argümanlar, o dönemde Parsak tarafından tutanaklara geçirilmiştir²: "*Cumhurbaşkanı yetkilerinin yanına halk tarafından seçilerek meşruiyet problemini de ortadan kaldırdığımızda biz buna ne yarı başkanlık sistemi ne de parlamenter sistem diyemiyoruz, âdeta sistem devekuşu gibi oluyor yani ne deve ne kuş gibi.*" Aynı teklife MHP'li Faruk Bal, "*Başkanlık sistemi adı altında tek parti diktatoryasıdır. Bunun kısaca adı budur.*

²<https://anayasa.tbmm.gov.tr/tutanak.aspx>

Burada yargının bağımsızlığını aramak mümkün değil, yargının tarafsızlığını da aramak mümkün değil. Bu, doğrudan doğruya, demokrasi adı altında bir dikta rejimidir. Burada anlaşılabilir bir şekilde hükümler hakkı milletin elinden alınmıyor" sözleriyle karşı çıkmıştır. Aynı şekilde, AKP'lileri bu tekliften vazgeçmeye "*ikna için bir tek rakam söylüyorum sana. Amerika dışında 27 tane ülke başkanlık sistemine geçmiş. 27'si de az veya çok diktatörlük olmuş*"³ sözlerini kullanmıştır.

Hüsrarla sonuçlanan Anayasa Uzlaşma Komisyonu girişiminden sonra, 1 Kasım 2015 Genel seçimlerini müteakiben 4 Şubat 2016 günü ilk toplantısını gerçekleştiren Anayasa Mutabakat Komisyonu kurulmuş, ancak uzun ömürlü olmamıştır. Daha ilk toplantılarda AKP'nin başkanlık sistemi talebi burada da gündeme getirilmiş, gelen tepkiler üzerine Meclis Başkanı İsmail Kahraman, Komisyon kurulduktan 13 gün sonra "*Mutabakat olmadığını ve komisyonun bu şekilde çalışamayacağını*" açıklamıştır.

Son olarak, 15 Temmuz darbe girişiminin üstünden bir ay geçmişken ve hâlihazırda OHAL devam ediyorken Başbakan Binali Yıldırım, CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu ve MHP lideri Devlet Bahçeli ile Ağustos ayının ilk haftasında bir araya gelmiş, görüşmeler sonunda mini anayasa değişikliği için uzlaşmaya varılmıştır. Parlamento aritmetiğine göre Türkiye'nin üçüncü büyük siyasi partisi olan HDP'nin ve dolayısıyla onun temsil ettiği halk iradesinin dışarıda bırakıldığı ve bu dışlama yöntemine toplantıya katılan diğer partilerin temsilcilerince de itiraz edilmediği girişim sonucunda üçlü bir Anayasa Uzlaşma Komisyonu kurulmuştur. HDP'nin davet edilmediği bu görüşmelerle ilgili AKP Genel Sekreteri Abdülhamit Gül, "*Verimli, uzlaşma kültürü çerçevesinde daha iyi anayasa yapabilmek, acil ihtiyaçları yerine getirebilmek üzere çok faydalı bir toplantı gerçekleştirdik*"⁴ diyebilmiş, CHP Genel Başkan Yardımcısı Bülent Tezcan ise anayasa değişikliği çalışmalarına ilişkin, "*Gelinen süreç umut verici. Sonuç çıkacak görünüyor. Bunu hızla tamamlarsak, sanıyorum ilk defa uzun zamandan bu yana ittifakla yargıya ilişkin bir mini anayasa paketini yapmış olacağız*" ifadelerini kullanmıştır⁵. 3 partinin yürüttüğü bu çalışmalar da nihayete erdirilememiş, bu çalışmalar da rafa kaldırılmış, akabinde 10 Aralık 2016 günü, söz konusu bu anayasa teklifi, herhangi bir demokratik, şeffaf süreç işletilmeden AKP ve MHP'nin kapalı kapılar ardında kamuoyuna açık olmayan pazarlık ve müzakereleri neticesinde oluşturdukları ikili ittifak neticesinde Meclis Başkanlığı'na sunulmuştur.

³<https://anayasa.tbmm.gov.tr/tutanak.aspx>

⁴<http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/08/17/kismi-mutabakatla-anayasa-degisikligimizi-yapacagimizi-inaniyoruz>

⁵<http://www.aljazeera.com.tr/haber/gelinen-surec-umut-verici>

HDP'YE YÖNELİK AMBARGO VE TUTUKLU MİLLETVEKİLLERİ

HDP, 7 Haziran 2015 genel seçimlerine, son derece antidemokratik olan %10'luk seçim barajını aşmak için, önceki seçimlerde uygulanagelen bağımsız adaylarla girmek yerine siyasi parti olarak girmeye karar vermiş ve buna ilişkin karar 2015'in Ocak ayında kamuoyuyla paylaşılmıştır. HDP'nin barajı aşamayacağı yönündeki yaygın kanının aksine, özellikle 28 Şubat 2015 günü çözüm sürecinin en önemli aşamalarından biri olan ve kalıcı toplumsal barış için bir köşe taşı teşkil eden Dolmabahçe Mutabakatı'nın kamuoyuyla paylaşılmasıyla HDP'ye destek hızla artmaya başlamıştır. Türkiye halklarının özlediği demokratik bir barış ihtimalinin somutlaşmasıyla, yıllarca çatışma nedeni olmuş toplumsal problemlerin demokratik müzakere ve barışçıl yollarla çözülmesi doğrultusunda siyaset yürüten HDP'nin siyasi güç kazanmaya başlaması üzerine Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 2 Mart 2015 günü, "*Kürt sorunu yoktur ama Kürt vatandaşlarımızın bazı sorunları vardır. Çözüm sürecini sadece Kürt sorunu parantezinde tutmak isteyenlerin dertleri başka*"⁶ diyerek Türkiye devlet bürokrasisinin on yıllarca sürdürdüğü Kürt sorununda inkâr politikasına tekrar dönüleceğinin sinyalini vererek HDP'ye yöneliminde somut işaretini vermiştir. 15 Mart 2015 günü katıldığı ve fiilen seçim mitingine dönüşen Balıkesir Ekonomi Ödülleri Töreni'nde "*Kardeşim ne Kürt sorunu, artık öyle bir şey yok*"⁷ sözünü tekrarlamış ve 7 gün sonra, Newroz kutlamalarının hemen akabinde; "*Dolmabahçe Mutabakatı toplantısını doğru bulmadığını*"⁸ söylemiş, 24 Nisan 2016 tarihinde de "*Ne Dolmabahçe mutabakatı? Nereden çıkmış böyle bir şey? Böyle bir mutabakat falan söz konusu değil. Bu iktidarın terör örgütüyle bir mutabakatı söz konusu değildir, olmamıştır*"⁹ ifadelerini kullanmıştır. Yine 7 Haziran 2016 genel seçimleri öncesinde, AKP hükümeti ve Cumhurbaşkanı Erdoğan 12 Eylül tortusu olan ve çok sayıda demokratik yapının yanında, Kürt siyasi hareketini temsil eden partilerin de şimdiki TBMM'de varlık göstermesinin ve sağlıklı temsilinin önünde engel olan seçim barajı için "*Biz getirmedi ki biz kaldıralım*", "*Baraj olmazsa Türkiye koalisyonlar ülkesi olur*"¹⁰, "*HDP baraj altında kalırsa süper olur*"¹¹ gibi ifadeleriyle niyetlerini açık etmekten çekinmemişlerdir.

⁶<http://www.sabah.com.tr/gundem/2015/05/02/erdogan-kurt-sorunu-yoktur-kurtlerin-bazi-sorunlari-vardir>

⁷<http://www.hurriyet.com.tr/cumhurbaskani-erdogan-artik-kurt-sorunu-yok-28461106>

⁸<http://www.ntv.com.tr/turkiye/erdogandolmabahce-toplantisini-dogru-bulmuyorum,vzIMNaxdHKK-LZH82MjMiw>

⁹<http://www.aljazeera.com.tr/haber/erdogan-ne-dolmabahce-mutabakati>

¹⁰<http://www.sabah.com.tr/gundem/2015/06/05/erdogan-baraj-olmasa-turkiye-koalisyonlar-ulkesi-olur> "*Yüzde 10 barajını getiren biz değiliz, bizden çok önce geldi. Bizim partimiz ortada yokken yüzde 10 barajı getirildi. Yüzde*

10 Ağustos 2014'teki Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile yeniden gündeme gelen parlamenter sistem yerine başkanlık sistemi tartışmaları 7 Haziran genel seçimleri sürecinde bir kez daha alevlenmiştir. Erdoğan'ın *"Ben başkanlık sisteminin bu sürece güç katacağına inanıyorum. Seri karar almak, çok daha çabuk netice almayı getirecektir. Bizdeki sistemde karar süreci süratle işliyor dersek kendimizi aldatırız. Başkanlık, belediye başkanlığımdan beri savunduğum bir tezdır."*¹² ifadeleriyle 27 Ocak 2015 günü başkanlık sistemi tartışmaları yeniden tedavüle sokulmuştur. Erdoğan, 7 Mart 2015'te Gaziantep mitinginde *"400 milletvekilini verin, bu iş huzur içinde çözülsün"*¹³ diyerek, gizleyemediği başkanlık sistemi arzusu için meclis aritmetiğini, tehditkâr bir dille dizayn etme cüretinden geri durmamıştır. 7 Haziran öncesinde çok sayıda miting, açılış töreni ve toplantıya katılan ve açıkça AKP'ye oy isteyen Erdoğan, mevcut anayasaya göre Cumhurbaşkanlığı'nın önemli bir niteliği olan tarafsız ve partiler üstü olması gerekliliği ilkesini alenen ve defalarca ihlâl etmekte bir beis görmemiştir. Anayasanın çizdiği çerçevenin dışına çıkan bu tavırları, şimdiki anayasa değişikliğinin de gerekçesi olarak sunulmaktadır.

HDP'yi başkanlık için AKP ile anlaşmakla itham eden diğer muhalefet partilerinin en güvenilir dayanağı, HDP'nin siyasi parti olarak girdiği seçimlerde %10'luk seçim barajını aşamayacağı ve ondan doğan boşluğun AKP tarafından kapatılacağı varsayımı idi. Ancak seçimlere 3 aydan az bir zaman kala, 15 Mart 2015 günü grup konuşmasında Selahattin Demirtaş tek cümlelik grup toplantısı olarak basına yansıyan açıklamasında *"Seni başkan yaptırmayacağız."*¹⁴ biçimindeki ifadeyle bu yolu kesin bir dille kapatmıştır. Bu tavırla ve HDP'nin barajı aşacağına anketlere yansımalarıyla beraber barış ortamı yerini gerilime bırakmış, çeşitli provokasyonlar vuku bulmuştur.

Her türlü eşitsiz, ayrımcı yaklaşımlara, saldırılara ve engellemelere rağmen, 7 Haziran 2015 seçimlerinde HDP, %13 oy alarak 80 milletvekiliyle TBMM'de temsil imkânı sağlamıştır. Böylece AKP ve bu süreçte tarafgir bir politika izleyen Recep Tayyip Erdoğan, süregiden başkanlık sistemi tartışmalarıyla ilgili Anayasa'yı değiştirecek çoğunluğu elde etmek bir yana, tek başına iktidar olma şansını yitirmiştir. Bu seçim sonuçlarını, AKP'nin kurmaylarından, Meclis Anayasa Komisyonu eski başkanı Burhan Kuzu *"Evet seçim bitti."*

10 barajının da ülkemize kazandırdığı çok şey var. Kazandırdığı, istikrardır, güvendir. Eğer yüzde 10 barajı olmamış olsa Türkiye bugün bir koalisyonlar ülkesi olacaktı"

¹¹ Başbakan Yardımcısı Yalçın Akdoğan'ın açıklamaları: <http://www.hurriyet.com.tr/akdogan-hdp-baraj-alti-kalirsa-super-olur-28922673>

¹² <http://www.hurriyet.com.tr/erdogan-kuzey-suriye-istemeyiz-28056851>

¹³ <http://t24.com.tr/haber/cumhurbaskani-erdogan-gaziantep-te-konusuyor,289627>

¹⁴ Haber linki: http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/231943/_Seni_baskan_yaptirmayacagiz_.html Grup Toplantısı Videosu: <https://www.youtube.com/watch?v=GCTFFxR9YDo>

*Millet kararını verdi. Ya istikrar ya kaos dedim; millet kaosu seçti, hayırlı olsun*¹⁵ şeklinde yorumlamış ve gerek HDP'ye gerekse HDP'ye destek veren halka yönelik saldırılar hız kazanmıştır. Tüm halka yönelik bu gözdağı, bir koalisyon hükümetinin kurulmayacağına netleşmeye başladığı 2015 Ağustos sonunda, iktidara yakın Star gazetesinin manşetine taşınmıştır: *“Ya istikrar ya kaos”*¹⁶. Adeta iktidarın sözcülüğünü yürüten Akit ve Star gazeteleri ise tabloyu netleştirmiştir: *“Ya başkanlık ya kaos”*¹⁷ Cumhurbaşkanı'nın ağzından verilen bu sözler, Kasım'da gerçekleşecek seçim ve yaklaşan kanlı günler için de işaret niteliği taşımıştır.

20 Temmuz 2015 Suruç, 1 Ağustos 2015 Zergele, 10 Ekim 2015 Ankara Tren Garı katliamları ve hukuka aykırı olarak ilan edilen, fiili bir OHAL uygulaması olan sokağa çıkma yasaklarıyla çatışmalı bir süreç yeniden ve daha şiddetli bir biçimde başlamıştır. 7 Haziran seçimlerinin hemen öncesinde, 5 Haziran günü HDP seçim mitinginde gerçekleşen Diyarbakır patlaması ardından Ankara Tren Garı'nda barış mitingine yapılan vahşi saldırı, doğrudan bir siyasi partinin ve özellikle farklı toplumsal kesimlerin ortaya koydukları barış talebinin ifade edilmesine dahi tahammül edilmeyeceğinin, en sert biçimlerde engelleneceğinin ifşası olmuştur. Yaşanan patlama ve katliamlar neticesinde HDP 1 Kasım 2015 seçimlerine kadar miting düzenlememe kararı almıştır.

Her türlü engellemeye karşın 1 Kasım seçimlerinde de HDP'nin barajı aşmasıyla Anayasa'yı tek başına değiştirecek gücü yine elde edemeyen AKP ve Cumhurbaşkanı, anayasal bir hak olan yasama dokunulmazlıklarının istisnai olarak kaldırılması fikrini ortaya atmıştır. İlk olarak 28 Temmuz günü Cumhurbaşkanı tarafından bazı HDP'li vekiller için dillendirilen konu, daha sonra HDP'nin eş başkanları da hedef gösterilerek ve 'terörle mücadele' hedefine yönelik olarak genişletilmiş biçimde tartışmaya açılmıştır: *“HDP eş başkanları anayasal suç işliyor, dokunulmazlıklarının kaldırılması 'terörle mücadeleyi' olumlu etkiler”*¹⁸. TBMM'de temsil edilen diğer siyasi partilerin, yasama dokunulmazlıklarının tamamen ve herkes için kaldırılması veya koruma tedbirlerinin uygulanamamasıyla sınırlı tutulması yönünde kalıcı çözüm ve köklü Anayasa değişikliği tekliflerine rağmen AKP, Nisan 2016 sonunda Anayasa'ya geçici madde ekleyerek bir defaya mahsus ve eşitlik ilkesine aykırı biçimde değiştirme yolunu tercih etmiştir. AKP'nin bu tavrı,

¹⁵<http://www.radikal.com.tr/secim-2015/burhan-kuzu-sonuctan-mutsuz-bu-sonuclari-hak-etmedik-1374840/>

¹⁶<http://www.star.com.tr/politika/ya-istikrar-ya-kaos-haber-1052486/>

¹⁷<http://www.haberdar.com/medya/akp-de-tum-yollar-kaosa-cikiyor-h15712.html>

¹⁸ <http://www.hurriyet.com.tr/hdplilere-dokunulmazligi-kaldirma-mesaji-anayasal-suc-40034646>

MHP'den tam destek almış, CHP de anayasaya aykırı ama EVET, diyerek teklifi desteklemiştir.

Dokunulmazlıklar kaldırıldıktan 5 ay sonra 4 Kasım 2016 günü 5 farklı ildeki 5 farklı savcılıkta yürütülen soruşturmalara ilgili aralarında iki eş genel başkan Figen Yüksekdağ ve Selahattin Demirtaş ile grup başkan vekili İdris Baluken'in de olduğu 15 HDP'li milletvekili hakkında eş zamanlı operasyon başlatılmış, operasyonlar sonucunda 10 milletvekili tutuklanmış, 3 milletvekili ifadeleri alındıktan sonra serbest bırakılmış, 2 milletvekili de faaliyetlerini Avrupa'da sürdürdükleri için haklarında işlem yapılamamıştır.12 Aralık 2016 gecesi de TBMM çıkışında HDP grup başkan vekili Çağlar Demirel ile Siirt milletvekili Besime Konca gözaltına alınmış, ertesi gün tutuklanmışlardır.

HDP, siyaseten kriminalize edildiği bu süreçte TBMM faaliyetlerinden, anayasa yapım süreçlerinden dışlanmış, medyada kendine yer bulamaz hale gelmiştir. Gerek iktidar partisi, gerekse muhalefet partileri bunu bir demokrasi sorunu olarak ele almak yerine, milliyetçiliği körükleyerek bu durumu adeta kendi tabanlarını konsolide etme aracı olarak kullanmışlardır.

KAOS GÜNLERİNDE ANAYASA

7 Haziran seçimleri 2002 yılından bugüne, AKP'nin tek başına iktidar olamadığı ilk seçim niteliğini taşımaktadır. Rektörlük seçimlerinden Avrasya Tüneli'ne isim arayışlarına AKP'nin veya desteklediklerinin kaybetmesi halinde tanınmayan, yok sayılan seçim sonuçları ve seçilmiş iradelere 7 Haziran seçimleri de eklenmiştir. Ya başkanlık ya kaos tercihinde halkı mecbur bırakan AKP, şiddetin ve milliyetçiliğin dozunu arttırarak hükümet kurmaya yanaşmamış, gittikçe yaygınlaştırılan şiddet, halkı özgürlüklerden güvenlik lehine feragat edilebileceğine ikna etmiştir. Bu kaynaktan beslenen ikna, 'meyvesini' 1 Kasım seçimlerinde vermiştir. Ancak 1 Kasım'a giden süreçte 16Ağustos 2015'ten itibaren Şırnak, Hakkari, Cizre, Yüksekova ve Nusaybin, Sur başta olmak üzere Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı birçok yerleşim yerinde tam zamanlı sokağa çıkma yasakları ilan edilmiştir. Bugüne kadar 9 il ve en az 35 ilçede toplam 124 kez ilan edilen sokağa çıkma yasakları, seyahat hürriyeti, kişi özgürlüğü gibi çok temel haklarla beraber yaşam hakkı, sağlığa ve eğitime erişim hakkı ve barınma hakkını da yok sayacak düzeyde zedelemiştir. Anayasa'da OHAL ve Sıkıyönetim Kanunu dışında tanınmayan sokağa çıkma yasağı ilan etme yetkisi İl İdaresi Kanununa dayandırılarak, istisnai bir rejim kurulmuştur. Cari hukukta yeri olmayan ama fütursuzca

uygulanan sokağa çıkma yasakları, 1982 anayasasında bile oldukça sınırlı olan temel hak ve özgürlükler rejimini de fiilen ortadan kaldırmıştır. Kolluk güçlerine verilen aşırı yetkilerin dokunulmazlık ile taçlandırılması, diğer taraftan yasal bir usul haline getirilen kolluk güçlerine “cezazsızlık politikası” yükselen militarizmi de körüklemiş, 15 Temmuz günü kanlı bir darbe girişiminin gerçekleşmesine böylece zemin sunulmuştur.

Darbe girişiminin bastırılmasının ardından OHAL ilanı ile siyasi iktidar ve müttefikleri, anayasal ve yasal hiçbir norma uymaksızın bir KHK rejimini de ilan etmiştir. İktidarın eski ortağı, kendi deyimlerine göre "Fethullah Gülen Hoca Efendi Cemaati", yolsuzluk operasyonları sonrasında terör örgütü ilan edilerek FETÖ olarak adlandırılmaya başlamış ve bu KHK rejimiyle de bir 'temizlik' operasyonuna konu olmuştur. Bugüne kadar çıkarılan 12 KHK'nin yedisi kerameti kendinden menkul listelerle okulları, hastaneleri, dernekleri kapatmış, kamuda çalışan kişileri hiçbir gerekçe göstermeden ihraç etmiştir. Bu listelerle 29 bin 953 eğitimi ile beraber TSK'dan toplamda 83 bin 45, emniyetten 18 bin 697, Sağlık Bakanlığı'ndan 5 bin 526, Diyanet'ten ise 1826 kişi çıkarılan KHK'lerin ardından görevlerinden ihraç edilmiştir. OHAL Kanununda çizilen çerçeveye tamamen aykırı olarak, KHK'lerle 1500 dernek kapatılmıştır. Beş haber ajansı, 16 TV, 24 radyo, 62 gazete, 19 dergi ve 29 yayınevinin faaliyetine son verilerek basın susturulmuş veya sürekli kapatılma tehdidiyle karşı karşıya bırakılmıştır. Toplamda 2 bin 614 kurum kapatılmıştır. İlk başta Fethullah Gülen Örgütü kurumlarına yönelik görünen operasyonların namlusu, hızla muhaliflere çevrilmiş, HDP ve bileşenleri de bundan nasibini almıştır. 22.07.2015 tarihinden bu yana HDP'ye, tabanına ve bileşenlerine yönelik gerçekleşen operasyonlar neticesinde toplam 8 bin 655 kişi gözaltına alınmış, aralarında eş genel başkanlarımız, milletvekillerimiz, il-ilçe eş başkanlarımız, yöneticilerimiz ve parti üyelerimizin bulunduğu 2 bin 644 kişi tutuklanmıştır. Tutuklananlar arasında 29 HDP il eş başkanı, 57 HDP ilçe eş başkanı, 12 milletvekili, 3 MYK, 4 PM üyemiz, 750'yi aşkın il ve ilçe yöneticimiz bulunmaktadır. 70 belediye eş başkanı tutuklanmış 50 belediyeye ise yine OHAL KHK'leri marifetiyle kayyum atanmıştır. Görevden alınan belediye eş başkanlarının sayısı ise 60'tır.

Şiddet eylemlerinin yaygınlaştığı, her yerde patlayan bombalarla güvensizlik ortamının egemen olduğu, kutuplaşmanın belki de hiç olmadığı kadar arttığı, muhalefete baskının yükseldiği ve demokratik hak alanının daraldığı bu ortamda, bu kadar kapsamlı anayasa değişikliklerini tartışmak mümkün değildir. Özellikle anayasa değişikliklerinin bu sorunların herhangi birisine çözüm bulmak bir yana, bir dayatmayla toplumda kutuplaşma ve yarılmayı derinleştireceği açıktır.

Demokratik anayasa koyuculuğun gereklerini Bülent Tanör, 1961 ve 1982 Anayasalarını karşılaştırdığı İki Anayasa kitabında şu şekilde sıralamıştır: (1) ülke çapında özgür ve çoğulcu bir ortamın, kamuoyu rejiminin eksiksiz olarak var olması, (2) bunun bir parçası olarak siyasi partilerin serbestçe faaliyette bulunuyor olmaları, (3) bu koşullarda ve partilerin de katılımı ve eşitlik, özgürlük, çoğulculuk, genellik, dürüstlük ilkelerine uygun olarak yapılmış bir seçim yoluyla, halkı gerçekten temsil eden bir kurucu meclisin oluşturulması, (4) yeni anayasanın bu nitelikteki bir meclis tarafından hazırlandıktan sonra referanduma sunulması. Bu şartların sağlanma ihtimali, OHAL de dikkate alındığında ufukta bile görünmemektedir.

Anayasaların yapılması ve değiştirilmesi süreçlerinin kendisi, ortaya çıkacak anayasanın niteliğini, meşruiyetini ve istikrarını büyük ölçüde belirlemektedir. Anayasa değişim veya yapım süreci, anayasal değişmeye neden olan nedenlerin ve anayasal tercihlerin neler olduğunun doğru bir şekilde belirlenmesi, zamanlamanın iyi seçilmesi, anayasa yapımı sürecine geniş kesimlerin katılımı ile farklı toplumsal kesimler arasında olabildiğince uzlaşmanın sağlanması ve son olarak anayasa değişikliğinin hangi yöntemler kullanılarak ve hangi aşamalardan geçilerek gerçekleştirileceğinin kararlaştırılması temel öneme sahiptir.

ANAYASA KOMİSYONUNDAKİ TARTIŞMALAR

Anayasalar her ne kadar dönemin müktedirinin görüşleri doğrultusunda şekillense de tüm toplum açısından bağlayıcı bir toplum sözleşmesi niteliğinde olduklarından değiştirilmeleri için genellikle normal kanunlar için gerekenden daha geniş bir mutabakat aranır. Bu mutabakat arayışı çok yüzeysel ve göstermelik olabileceği gibi, esaslı bir uzlaşmaya da zemin sunabilir. Komisyon süreci bu açıdan verimli, ufuk açıcı ve eleştiriye açık tartışmalara olanak sağlaması bir yana, çoğunluğun kurduğu uzlaşmaz tahakkümün bir vesikası haline gelmiştir.

Öncelikle sadece TBMM'deki 550 milletvekilini değil, toplumun tümünü ilgilendiren değişiklikler 130 milletvekilinin ancak sığıdığı bir komisyon salonunda yapılmış, milletvekilleri ve çalışanlar ayakta kalmışlar, katılmak isteyenlerin yer bulması mümkün olmamıştır. Yine, kamuoyunun bilgilendirilmesi, tartışmaları takip edip, milletvekilleri ve siyasi partilerin yaklaşımlarını tespit edebilmesi için şart olan görsel basın ve canlı yayın imkânları sağlanmamıştır. Yazılı basının aktarımları, çıkan şiddetli tartışmalardan ibarettir, oysa

değişiklik teklifinin özüne dair detaylar iktidarın marifetiyle kamuoyundan gizlenmiştir. Bu yönde verilen önergeler reddedilmiştir.

20 Aralık Salı gününden bu yana Meclis Anayasa Komisyonunda görüşmelerine başlanan Anayasa değişikliğine ilişkin kanun teklifi üzerinde, milletvekillerinin konuşma sürelerine sınırlama getirilmiyor olması, bu nedenle komisyon toplantılarının gece yarısına kadar sürdürülüyor olmasıyla, kamuoyuna karşı; *"4 partinin söz talep eden tüm milletvekillerine sınırlama olmaksızın söz hakkı verildi, 4 parti hep birlikte, günlerce gece yarısına kadar Anayasa çalışması yürüttü."* biçiminde bir algı yaratılmak istendiği açıktır. Kaldı ki, bu konuşma sürelerine ilk başta getirilen özgürlük ortamı daha sonra tersi biçimde değişmiş, milletvekillerinin konuşma süreleri gasp edilirken, AKP'nin kifayeti müzakere önergeleri ile Komisyon çalışma usullerine de adeta darbe yapılarak birçok milletvekilinin konuşma hakkı da elinden alınmıştır. Komisyon sürecinde söz alan milletvekillerinin sınırlandırılmamasına ilişkin bir prensip kararı alınmamışsa da, Komisyon üyesi vekiller bile söz haklarını kullanamamış, süre ilerledikçe de söz hakkı 5 dakikaya kadar sınırlandırılmıştır. Tartışmalara ilişkin söz almak isteyen milletvekilleri olmasına rağmen AKP'li komisyon üyelerince sürekli olarak verilen kifayet-i müzakere önergeleriyle, parmak hesabı üzerinden maddeler kabul edilmiştir. Açıkça İktüzük'ün 29. maddesinde yer alan *"Komisyonda istem sırasına göre söz verilir"* ve 31. maddesinde yer alan *"Komisyonlarda TBMM üyeleri ve Bakanlar Kurulu üyeleri söz alabilirler"* hükümlerine aykırı olan bu uygulama, Komisyon çalışmalarını demokratik bir işleyişten uzaklaştırmıştır.

Anayasa yapım süreçlerinde, tüm dünyada demokratik süreçler işletilmektedir. Son süreçte Nikaragua, Brezilya, Güney Afrika, Namibya, Etiyopya, Doğu Timor ve Eritre'de anayasa maddelerinin yazılmasında halkın ve örgütlü sivil toplumun fikrine başvurulmuştur. Türkiye gibi, kutuplaşmanın derin olduğu Güney Afrika örneğinde anayasa yazma süreci halkın katılımına açılmış, bu amaçla seçilmiş kurucu meclis bir yandan halka açık tartışmalar yürütürken diğer yandan halktan toplam 2 milyon dilekçe ve öneri gelmiş, radyo kanalları, muhtarlıklar, il ve ilçe meclisleri kapılarını halkın katılımına açmış ve birbirine alternatif olarak öne sürülen maddelerin uygulamaya konulduğunda çeşitli halk kesimlerini somut yönde nasıl etkileyeceği konusunda hem uzmanların hem halk kesimlerinin görüşlerine başvurulmuştur. Eritre'de insan hakları konusunda eğitim almış 400 kişi köylere dağılıp anayasanın önemini anlatmış, sonrasında anayasa komisyonunun öneri metni halkın tartışmasına açılmış, daha sonrasında da bölgesel, yerel temsilciler ve sivil toplum örgütleri ve sıradan vatandaşlar metin üzerindeki yorum, düşünce ve önerilerini paylaşmışlardır.

Nikaragua’da kurucu meclisin halk tarafından seçimi sonrasında oluşturulan bir anayasa komisyonu metin önerisi hazırlamış, bu metni sivil toplum örgütlerine yollayıp önerilerini toplamış, daha sonra da hem metin önerisini hem de örgütlü toplumdan gelen önerileri beraberce meclise sunmuş, meclise sunarken aynı anda 150.000 kopyayı da halka dağıtmıştır. 100.000 kadar vatandaş toplamda 73 tane il ve ilçe meclisi toplantısına katılmış ve fikirlerini ifade etmişlerdir. Radyolar yerel meclislerdeki tartışmaları canlı yayınlara vermiş, gazeteler ve televizyonlar da tartışmalara geniş yer ayırmışlardır. Alınan yorumlar toplanarak ve uzlaştırılarak ikinci bir metin oluşturulmuştur. Brezilya’da halktan ve örgütlü sivil toplumdan 61.000 adet anayasa teklifi toplanmış, bu öneriler alt komisyonlarda halka açık şekilde tartışılmış ve nihai metin sonrasında oluşmuştur. Türkiye’de ise, şiddetin yaygınlaştığı bu ortamda, hükümet sisteminde değişiklik öngören bu teklif görüşülürken hiçbir sivil toplum örgütünün, üniversitenin veya başka grupların görüşleri dikkate alınmamış, demokratik kitle örgütlerinin değişiklik sürecine katılımı sağlanmamıştır.

Anayasa teklifinin Meclis Başkanlığı’na sunulduğu haliyle Komisyon’dan çıktığı hali arasındaki farkların hiçbiri, muhalefetin öneri, eleştiri ve önerileriyle gerçekleşmemiş, muhalefet tarafından verilen hiçbir önerge kabul edilmemiştir. Yine olağan madde oylamaları da AKP’nin önerileriyle çoklukla yeterince tartışılmadan, hatta diğer üyelerin okumasına bile fırsat olmaksızın, bazen oylamaya sunulduğu bile anlaşılmadan tartışma gürültüleri arasında geçirilmiştir. Tutanaklara bir göz atmak bile, teklif sahiplerinin uzlaşmama veya eleştirilere kulak tıkama yönünde ne kadar kararlı bir tutum sergilediğini anlamak için yeterli olacaktır.

ESASA İLİŞKİN:

BAŞKANLIK SERÜVENİ

Başkanlık sistemi, Süleyman Demirel, Turgut Özal gibi siyasi figürler tarafından özellikle parlamenter sistemin tıkanıdığı dönemlerde savunulmuşsa da, uygulamaya geçmesi için somut öneriler sunulmamıştır. AKP tarafından gündeme getirilen konuya 2007 yılının Mayıs ayında bir miktar ilgi duyulmuşsa da o dönemdeki haberler incelendiğinde bu ilginin doğrudan başkanlık sistemine değil, krize dönüşen 2007 Cumhurbaşkanı seçimi sürecine ve Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini getiren 2007 referandumuna yönelik olduğu, ayrıca süreklilik arz etmediği görülebilir. 2007 krizini anlamak için, yeniden 1982 Anayasasına kısa bir bakış atmak gerekecektir. 1982 Anayasası, 1961 Anayasasının yürütmeye şüpheyle yaklaşan ve onu sıkıca frenleyen yapısını terk ederek, bir "yetki olarak yürütme" getirmektedir. 1982 Anayasasıyla kabul edilen yürütmenin, ama öncelikle Cumhurbaşkanlığının alanı, parlamenter sistemin sınırlarını zorlayacak ölçüde genişletilmiştir¹⁹. Yürütmede genel olarak merkezîyetçilik artmış, idari özerklik daralmıştır. Örneğin üniversiteler ve YÖK, büyük ölçüde Cumhurbaşkanı'nın kontrolüne girmiş, meşhur 104. madde ile yasama, yürütme ve yargıya ilişkin çeşitli yetkileri elinde toplayarak adeta "kısmi bir kuvvetler birliği" yaratılmıştır²⁰. Güçlü Cumhurbaşkanı, kurgulanan bir modele göre, sürekli vesayetini kontrol edeceği, önereceği veya destekleyeceği bir kişi olması varsayımına göre şekillendirilmişti. Bu sistem 25 yıl işledikten sonra, kendilerine göre "karşı mahalleden" bir cumhurbaşkanı seçilmek istendiğinde 367 krizi olarak adlandırılan kriz patlak verdi. Anayasa Mahkemesi'nin kanaatimizce çok hatalı kararı, 1982 Anayasası'nın kurduğu dengesiz sistemi daha da çarpıklaştıran 2007 Anayasa değişikliği ve referandumu ile sonuçlanmıştır. 367 krizi, Cumhurbaşkanı'nın parlamenter bir sistemde halk tarafından seçilmesinin sakıncalarından ziyade, "karşı mahalleden" bir Cumhurbaşkanı'nı seçtirmeyen vesayet odaklarını tartışmaya açmış, kriz, bir başka dayatma ve krizle çözülmeye çalışılmıştır. Böylece başkanlık sisteminin alameti farikalarından olan devlet başkanının belirli bir zaman dilimi için doğrudan doğruya halk tarafından seçilmesi kriteri, ciddi bir başkanlık sistemi tartışması yapılamadan, BDP'nin teklifi meşrulaştırmamak için aldığı boykot kararı ve TBMM'de bulunan iktidar dışındaki partilerin karşı duruşuna rağmen yasallaşmıştır. Katılımın

¹⁹ Bülent TANÖR, İki Anayasa 1961 ve 1982, Nisan 1986, s. 115, 116.

²⁰ age. s. 120.

%67'de kaldığı referandumdan çıkan baskın 'Evet' sonucu, vesayete karşı bir tepki olarak da yorumlanmıştır. Bu değişiklikle beraber sistemin kısa sürede tıkanmalara neden olacağı ifade edilmişse de, eleştirilerin üzerinde durulmamıştır. Nitekim, yine kalıcı ve adil bir çözüm yerine, bir modelin bekası üzerine kurulan değişiklik, başka bir vesayet rejiminin kapısını aralamıştır. Güç arzusu 2010 değişiklikleri ile sonuçlanmış, 367'nin sancısıyla 'vesayete karşı' yargının 'ele geçirilmesini' hedefleyen bu teklif ile kısa sürede yargıda cemaat yapılanması öntü alınamaz hale gelmiştir.

Eleştirilerin yerinde olduğu çok kısa sürede anlaşılmış, başkanlık tartışmaları alevlenmeye başlamıştır. AKP iktidarının kendi eliyle yarattığı bir çarpıklık olan Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi, bu değişikliğin gerekçesi olarak sunulmuştur. Komisyon görüşmeleri esnasında bu durum, AKP grup başkan vekili Naci Bostancı tarafından *"Esasen 2007 yılından sonra, bu cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi meselesinden sonra ortaya çıkan iki başlılığı çözmek ve bu çerçevede "cumhurbaşkanlığı sistemi" olarak adlandırdığımız bir yürütmeyle mevcut değişikliği gerçekleştirmek üzerine kurulmuştur"* sözleriyle ifade edilmiştir.

10 Ağustos 2014 tarihinde cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmiş olmasıyla Türkiye'de bir dönem fiilen bitmiştir. Seçilmezden evvel alışıldık cumhurbaşkanı tablosu çizmeyeceğinin sinyallerini veren Recep Tayyip Erdoğan, 6 Aralık 2014 tarihli bir konuşmasında *"Bazıları diyor ki ya Cumhurbaşkanı bunlara cevap verir mi? Ben alışılmış Cumhurbaşkanı değilim. Olmadım, olmayacağım. Bunu da böyle bilin"* diyerek anayasal sınırları tanımayacağını ilan etmiştir. Yukarıda da alıntılanan çeşitli demeçler ve zaman zaman tehdide kayan (*"400 milletvekilini verin, bu iş huzur içinde çözülsün"*) ifadelerle başkanlık sistemi talep edilmiştir. Bu ısrar, AKP'nin 7 Haziran'da tek başına iktidar olamamasıyla sonuçlanmış, bu yenilgi de 1 Kasım'a giden süreçte ve sonrasında şiddet ortamını tetiklemiştir. Bu süreçte HDP'lilere yönelik ambargo çok daha katılaşmış, şiddet ve çatışma artmıştır. TBMM'de beğenilmeyen ifadeleri içeren önergeler kabul edilmemiş, kabul edilenlere ya hiç cevap verilmemiş ya da çok gecikmeli ve sorudan bağımsız cevaplarla, yasama organının "denetim işlevi" ortadan kaldırılmıştır. TBMM TV yayınları iyiden iyiye sınırlanmıştır. Yürütmenin orantısız güçlenmesinden yargı da nasibini almıştır. Cumhurbaşkanı, Anayasa Mahkemesi'nin Can Dündar ile Erdem Gül'ün tutukluluğuna dair vermiş olduğu karar karşısında *"Ben Anayasa Mahkemesi'nin vermiş olduğu karara sadece sessiz kalırım o kadar ama onu kabul etmek durumunda değilim. Karara uymuyorum, saygı da duymuyorum"* ifadesiyle yargıyı tanımadığını göstermiştir.

Erkler arasındaki dengesizlikler ve ısrarlı başkanlık arzusu fiili bir anayasasızlaşmaya dönüşmüştür. Cumhurbaşkanı, seçim takviminin başladığı 10 Mart 2015 tarihi itibarıyla Türkiye'nin değişik illerinde toplu açılış törenleri adı altında halka açık mitingler gerçekleştirmeye başlamıştır. Bu mitinglerin tamamı TRT başta olmak üzere televizyon kanallarının büyük çoğunluğunda canlı olarak yayınlanmıştır. Partiler üstü ve tarafsız olması gereken Cumhurbaşkanı, siyasi içerikli mitinglerde AKP'yi işaret eden siyasi propaganda yapmış, 400 vekil için oy istemiş, HDP başta olmak üzere muhalefet partilerini hedef göstererek, suçlayıcı, karalayıcı, seçmen tercihlerini yönlendirebilecek ifadeler kullanmıştır. HDP'yi dağdan emir almakla itham ettiği konuşmasında “*Gönlümde tabii ki bir parti var*”²¹ diyerek, uzunca bir süre genel başkanlığını yaptığı iktidar partisi olan AKP'yi açıkça seçmenlere işaret etmiş, HDP'yi de hedef göstermiştir. Konuşmalarında muhalefet partilerini kastederek, “*Milletimiz 7 Haziran seçimlerinde bunlara gereken cevabı sandıkta verecektir*”, “*Bunlar 10 Ağustos'ta da benzer bir ittifak kurmuşlardı, 14 parti bir araya gelmişlerdi. İnşallah 7 Haziran'da da cevabını alacaklar*”, açıkça HDP'yi hedef göstererek “*Terör örgütünün desteklediği malum parti Diyanet'in kaldırılmasını savunuyor. Bunlar cami duvarına pislemeye başladı*”, “*Ben yüzde 52 oy aldım, Devletin parasıyla çıkıyorum. Sen de yüzde 52 alsaydın*” şeklinde ifadeler kullanmıştır. Seçilmiş cumhurbaşkanlığını “seçilmiş sultanlık” saymış ve bu durumu Anayasayı yok sayabileceği algısına dönüştürmüştür.

21 Mart 2015 tarihinde Denizli'de STK'lere hitap ettiği bir konuşmasında “*10 Ağustosta Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesiyle Türkiye'de bir dönem fiilen bitmiştir. Kimisinin 1876'dan, kimilerinin 1924'den, bazılarının 1946'dan başlattığı parlamenter sistem 10 Ağustosta bir daha geri dönüşüm olmamak üzere milletimiz tarafından bekleme odasına alındı. Bu bekleme ne kadar sürecek veya ne zamana kadar sürecek ya mevcut uygulamaya anayasal zemin kazandırılana kadar ya da bunun yerine yeni sistem ikame edene kadar. Bunun kararı da 7 Haziran seçimlerinde verilecektir. Artık kimse Türkiye'den işlerin 2014 öncesinde bilhassa 2002 öncesi gibi yürüdüğü gibi yürümesini beklememelidir. Beklemesin. O dönem geride kaldı.*”, “*Artık Türkiye için yeni şeyler söylemek lazım. Hiç şüphesiz bu da sancılı olacak, sıkıntılı olacak. Artık ok yaydan çıktı*” ve 29 Mart 2015 İstanbul Tokatlılar buluşması etkinliğinde “*parlamenter sistem artık bekleme odasına girmiş bulunuyor. Yeni anayasa ve başkanlık sistemi için bir fırsata dönüştürmeliyiz*” sözleri ile anayasaya karşı fiili bir durum yarattığını itiraf etmiştir.

²¹<https://www.youtube.com/watch?v=VtcjiSUIMM0>

Başbakan Binali Yıldırım'ın katılımı, Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı'nda Cumhurbaşkanlığı'nın konumuna ilişkin kullandığı sözler, durumun vahametini açık eder niteliktedir: "*Türkiye fiili durumu hukuki durum haline dönüştürmek mecburiyetindedir. Bir anayasa ihtiyacı artık acil hale gelmiştir*"²². Süreklileşen bir hukuka aykırılığa kılıf biçmek için anayasa değişikliği yapmak bir hukuk garabetidir. Bu garabet, MHP'li muhaliflere kongre yaptırmamak için yerel mahkemeler arasında tenis maçına dönen süreçte 'liderliğini' muhafaza eden Devlet Bahçeli tarafından "*Cumhurbaşkanı fiili başkanlık durumundan vazgeçmeli, olmazsa fiili durum hukuki boyut kazanmalı*"²³ sözleriyle desteklenmiştir.

Anayasayı ihlal eden kişisel tavrı anayasal kılıfa sığdırma çabaları, herhangi bir sistem öngörmeyen bu teklif ile Meclis gündemine taşınmıştır. Teklifin başkanlık sistemi andıran tarafları olmakla birlikte, başkanlık sisteminin öngördüğü denge ve denetleme mekanizmalarının yoksunluğunda bir başkanlık sisteminden bahsetmek mümkün değildir. Yine parlamenter sistemin bazı özelliklerini zayıflatarak korumaya devam ederek çok kırılğan bir yapı ortaya çıkarmaktadır. Maalesef bir kez daha yarın oluşabilecek denklemleri düşünmeden, adeta muktedir olmanın yarattığı daima muktedir kalacak olma hissiyle yazılmış, ihtiyatsız bir metinle karşı karşıyayız.

Bu eklektik yapıyı üç sütunda incelemek mümkündür. Bunlardan birincisi yürütme, ikincisi yasama erkindeki değişiklikler ve üçüncüsü denge denetleme mekanizmalarının durumudur. Değişiklik teklifinin ağırlık noktasını bu üç sütun oluşturduğundan, yeni yapıya ilişkin olmayan milletvekilliğinin yaş sınırının düşürülmesi, sıkıyönetimin kaldırılması, askeri yargının kaldırılması ve mahkemelerin bağımsız niteliğine tarafsız sıfatının da eklenmesi gibi değişiklikler üzerinde çok kısıtlı durulacaktır. Sistematik olarak teklifteki madde sıralamaları değil, Anayasanın kurulu sırası esas alınacaktır.

²²<http://www.ntv.com.tr/turkiye/basbakan-binali-yildirimdan-baskanlik-sistemi-aciklamasi,d7hFSC8M3kmyuWtbEhUyQw>

²³<http://t24.com.tr/haber/bahceli-cumhurbaskani-fiili-baskanlik-durumundan-vazgecmeli-olmazsa-fiili-durum-hukuki-boyut-kazanmalı,364342>

SINIRSIZ YÜRÜTME

Yukarıda açıklandığı gibi teklifle yürütme erki, frensiz ve sınırsız bir biçimde genişletilirken, yasama ve yargı zayıflatılmakta ve alanları daraltılmaktadır.

Anayasa'nın yürütme yetkisi ve görevini düzenleyen 8. maddesi, teklifin 19. maddesinin (A) bendiyle değiştirilmiş ve Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'na ait olan yürütme yetkisi ve görevi yalnızca Cumhurbaşkanı'na verilmiştir.⁷³ (vergi ödevi), 87. (TBMM görev ve yetkileri), 88. (kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi), 93. (TBMM faaliyetleri), 96. (toplantı ve karar yeter sayısı), 109. ve devam maddeleri (Bakanlar Kurulu, göreve başlama, bakanlıkların kurulması, tüzük), 117. (Milli Savunma), 124. (yönetmelikler), 127. (mahalli idareler), 131. (YÖK) 134. (Atatürk Kültür, Dil, Tarih Yüksek Kurumu), 155. maddeler (Danıştay) ile bütçe düzenlemelerinden tüm Başbakan(lık) ve Bakanlar Kurulu ibareleri çıkarılmıştır. Başbakan da tamamen tedavülden kalkmaktadır. Kendi statüsünün ilgası için Türkiye tarihinde imza veren başka 'muktedir' olmayabilir.

Bakanlar Kurulunu ve Başbakanı tamamen ortadan kaldıran, yerine Cumhurbaşkanı tarafından hiçbir denetimle sınırlı olmaksızın seçilecek bakanlar ve Cumhurbaşkanı yardımcıları grubu koyan maddelerle beraber düşünüldüğünde, Meclis içinden seçilmeyen bir yürütme inşa edildiği görülmektedir. Yürütmenin varlığını ve sürekliliğini yasamaya borçlu olmaması, böylece kuvvetlerin keskin ayrılığı, karakteristik bir başkanlık sistemi kuralıdır.

Böylece halkın seçtiği, tek kişiden müteşekkil yürütme, birçok konuda tek belirleyici olacaktır. Başkanlık sisteminin demokratik bir biçimde işlediği tek örnek olan ABD'de yürütmenin tek kişiden oluşması kriterine bağlı olan, başkanın kabinesini serbestçe atamasına ilişkin önemli bir istisna getirilmiştir²⁴. Başkanın yaptığı kabine atamaları üzerinde, Senato'nun öneri ve onay yetkisi bulunmaktadır. Bu, başkanlık sisteminin prototipi diyebileceğimiz ABD'de olup Türkiye'de olmayan denge, fren mekanizmalarından biridir. Senato bu yetkisini neredeyse hiç kullanmamıştır, bunun nedeni başkanın, atamalarını Senato'nun tercihlerini dikkate alarak özenle yapmasıdır²⁵.

Soma katliamı sonrası, mesai arkadaşlarının ölümünü protesto eden madenci Erdal Kocabıyık'a attığı tekmeyle tüm dünyada gündem olan dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Başbakanlık Müşaviri Yusuf Yerkel'in tüm tepkilere rağmen hem kendisinin hem

²⁴ Nur ULUŞAHİN, Anayasal Bir Tercih Olarak Başkanlık Sistemi, s. 50.

²⁵ age.

de eşinin aldığı terfiler hatıralarda tazeliğini korumaktadır. Yine Hrant Dink cinayetine giden yolda döşenen taşların en bilineni olan 301'den mahkûmiyet kararında imzası olan Nihat Ömeroğlu'nun muhalefetin ısrarına rağmen AKP'nin oylarıyla Ombudsman olarak seçilmesi, bu etik ve nezaket kuralının Cumhurbaşkanı ve AKP tarafından uygulanmayacağını gösteren ve hemen akla gelen örneklerdir.

Savaş sebebiyle seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse, seçimleri geriye bırakma yetkisi TBMM'de iken teklifle bu yetki TBMM ve Cumhurbaşkanı'na verilmektedir. Erteleme sebebi ortadan kalkmazsa aynı usulle bu işlem tekrarlanabilecektir. Bunun riski, Ortadoğu'da çatışmaların yoğunlaşmasıyla savaş halinin uzak bir ihtimal olmaktan çıkması karşısında, TBMM'de 600 kişinin müzakereler sonucu ve hem parlamentonun hem kendi güvencelerinin selameti kaygısıyla böyle bir kararı alması, Cumhurbaşkanı'nın tek sonucu kendi iktidarının devamı olacak böyle bir kararı almasından daha zordur. Böylece seçimlerin ertelenmesi kararı alınması kolaylaşmaktadır. 92. maddede savaş ilan etmeye yetkili merci TBMM ve TBMM tatildeyken bir saldırı olması halinde Cumhurbaşkanı olarak belirtilmiştir. Aynı şekilde 104. maddede milli güvenlik politikalarını belirleyip gerekli tedbirleri almak da Cumhurbaşkanının yetkisi olarak sayılmıştır. Bu anayasal çerçevede savaş şartlarını bir kişi yaratabiliyorken, aynı kişinin seçimlerin ertelenmesi yönünde kararı alabilmesi, büyük sorunlar doğurabilir. Eski düzenlemeye paralel olarak, bu kararın kaç defa alınabileceği yönünde bir belirleme yer almamaktadır. Savaş bahanesiyle, ülkenin içinde ciddi bir şiddet olayı olmasa bile, seçim senelerce ertelenebilir.

Cumhurbaşkanının yetkilerini düzenleyen 104. madde Cumhurbaşkanı'na, 1982 anayasasının en çok eleştirilen hükümlerinden olan, devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışması konusunda sadece sembolik değerdeki gözetim yükümlülüğünü daha da genişleterek "temin etmek" gibi daha aktif bir rol biçmiştir. Cumhurbaşkanının yetkileri mevcut düzenlemede, yasama-yürütme ve yargı için olanlar şeklinde ayrılmıştır. Teklifte bu ayrıma yer verilmemiştir. Kuvvetlerin keskin çizgilerle ayrıldığı başkanlık sisteminde, yürütmenin başı Cumhurbaşkanının parlamentoya müdahalesi söz konusu olmamalıdır. Oysa "*Ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj verir*" ibaresi bu açıdan çok belirsizdir. Mesaj vermek, hukukun ama özellikle anayasanın kaldıramayacağı kadar flu bir kavramdır. Bu emir/talimat olarak anlaşılabilir, parlamentoyu yönlendirme çabasıdır. Parlamentonun yürütme üzerindeki denetimi kısıtlanır, hatta tamamen ortadan kaldırılırken, Cumhurbaşkanının parlamentoya müdahale yolları genişletilmektedir.

Kaç tane olduğu, görev tanımları belli olmayan Cumhurbaşkanlığı yardımcılarını atamakta tek yetkili Cumhurbaşkanlığıdır. Diğer başkanlık sistemlerinde ya seçimle, ya Senato ya da bir başka organın onayıyla göreve gelen Bakanlar Kurulu karşısında öngörülen sistemde hiçbir denge/fren mekanizması yoktur.

Üst düzey kamu yöneticilerini atayıp görevlerine son verme yetkisi açıkça anayasada düzenlenmektedir. Bunların kim oldukları kanunda belirtilmese de (AYM tarafından iptal edilmiş bir kanunda Müsteşar, Müsteşar Yardımcısı, Genel Müdür, Başkan, Kurul Başkanı, Kurul Başkan Yardımcısı, Kurul Üyeleri, Yönetim Kurulu Üyeleri, Genel Müdür Yardımcısı, Daire Başkanı, Büyükelçi, Vali, Kaymakam, Bölge Müdürü ve İl Müdürü olarak sıralanmaktadır) tüm bürokrasi üzerinde tek yetkili Cumhurbaşkanlığıdır.

Milletlerarası anlaşmaları sadece onaylama konumunda bulunan Cumhurbaşkanlığı, burada anlaşmaları imzalama konumuna alınmaktadır. Böylece uluslararası ilişkilerde de hiçbir sorumluluk/fren mekanizmasına tabi olmadan tasarruflarda bulunma yetkisi gelmektedir.

Cumhurbaşkanlığı yardımcılarını ve Bakanları düzenleyen 106. madde, yine hiçbir denetim mekanizması veya kriter öngörmeden, Cumhurbaşkanlığına sınırsız yardımcı atama yetkisi vermektedir. Hatırlamak gerekir ki, ABD'de başkan yardımcısını da halk seçmektedir. Cumhurbaşkanlığı yardımcılarını ve Bakanları, aşılması neredeyse imkânsız bir meclis soruşturması usulüyle dokunulmazlık kazanmaktadır. Cumhurbaşkanlığı yardımcılarını ile Bakanların soruşturulması, Yüce Divana sevki usulleri zorlaştırılmıştır. Bu da siyaseten Meclis'in denetiminden azade olan yürütmeyi, hukuken de denetlenemez hale getirmektedir. Yine meclis soruşturması açılması, mevcut düzenlemede TBMM üye tamsayısının en az 1/10'u (60) tarafından talep edilebiliyorken öneriye göre salt çoğunluk (300) şartı yer almakta, Yüce Divana sevki için ise 2/3 çoğunluk, yani 400 milletvekili aranmaktadır. Yani ancak bugün AKP'nin anayasayı değiştirmek için aradığı ve bulamadığı çoğunlukla yürütmenin diğer aktörlerinin sorumluluğuna gidilecektir. Bu zırh yetmiyormuş gibi, görev süresiyle sınırlı tutulmamakta ve dokunulmazlık bu görevlilerin ömürleri boyunca sürecek şekilde düzenlenmektedir.

Cumhurbaşkanlığı kararlarının tam olarak ne olduğuna dair Komisyon tartışmaları yürütülürken, iktidarın hangi konularda kararname çıkarılamayacağı düzenlenerek, bunun aslında kararname sınırlarını çizdiği ifade edilmiştir. 29 Aralık 2016 günü saat 18.50'de Komisyon'a sunulan ve okutulup, görüşülüp, kabul edilmesi 6 dakika alan, yani 18.56'da

kabul edilen önerge uyarınca, OHAL'de Cumhurbaşkanı kararlarının istisna bırakılan alanlara dair de çıkarılabilecek, yani temel hak ve özgürlüklerin kararname ile rahatlıkla düzenlenebilecektir.

PARLAMENTONUN SONU

Anayasa değişikliği teklifinin birincil amacı, yürütmeye tek yetkili olan Cumhurbaşkanının olağanüstü yetkileriyle donatılması iken parlamentonun yetkilerinin sadece "kağıt üzerinde" göstermelik yetkilere indirgenmesi parlamentonun kendi kendisini feshetmesi ile eşdeğerdir. Her halükarda, halkın yüzde kaç oyuyla seçilmiş olursa olsun, yürütmenin başına gelen bir kişinin, çoğunluğun farklı görüşlerini temsil eden ve müzakere imkanını her zaman elinde bulunduran TBMM'nin temsil kabiliyetiyle yarışamayacağı açıktır. Tek kişi oyların bir kısmını almışsa, diğer kısmını da almamıştır. Oysa TBMM'de temsil edilen siyasi partiler, farklı ilke ve görüşleri savundukları için, çoğulcu bir yapıyı da temsil ederler. Her ne kadar bu çoğulcu yapı, 1 Kasım seçimleri öncesinde şiddetin yaygınlaşması, mevcut sistemdeki yüksek seçim barajı, dokunulmazlıkların bir defaya mahsus kaldırılmasıyla doğan temsil sorunu gibi nedenlerle yara almışsa da, hala öyle ya da böyle 4 farklı görüşün kendisini ifade imkânı bulabildiği bir yapıdır. Bu yapı karşısında, tek kişinin dolayısıyla tek görüşün yetkisinin artırılması, çoğunlukçu bir iktidara işaret eder. Bu yetki artırılırken, demokratik bir başkanlık sistemi varmışçasına TBMM'nin özellikle denetime ilişkin yetkilerinin kısıtlanması ise anlaşılabilir değildir. Hâlihazırda milletvekillerinin denetim faaliyetleri TBMM Başkanının keyfiyetine indirgenmiştir. Şöyle ki, milletvekillerinin verdikleri önergeler, Meclis bürokrasisi içinde tamamen keyfi gerekçelerle sansürlenmekte, çoğu kez iade edilmektedir. Bu çetin prosedürü aşabilen şanslı önergeler, çoğunlukla cevapsız bırakılmakta, cevap verilse bile her zaman sorulan soruları karşılamamaktadır. Bu kapsamda, Bilgi Edinme Kanunu uyarınca vatandaşa tanınan imkânlar bile, TBMM'nin denetiminden daha geniştir. Zaten fiilen meclisin birçok yetki alanı daraltılmış iken bu durumun anayasal olarak daha da daraltılması, meclisin çok zayıf, itibarsız ve işlevsiz bir yapıya dönüşmesi demek olacaktır.

Yasama organını son derece zayıflatacak düzeyde getirilen önerilere değinmeden evvel, yüzde onluk seçim barajının dahi kaldırılmadığı bir düzlemde milletvekilinin 600'e çıkarılmış olmasını, hakim partinin daha doğru bir ifadeyle cumhurbaşkanının partisinin sandalye sayısının katlanarak artması denkleminde ele almak gerekir. Böylece almadığı oylar dahi

kendisine sandalye olarak dönecek, üstelik parlamento kararları için başka partilere ihtiyaç duymaksızın dilediği kararı alabilecek çoğunluğa kavuşacaktır. Nitekim 1 Kasım seçim sonuçlarına göre bir değerlendirme yapılacak olursa 600 milletvekilinin 343'ü iktidar partisine ait olacak böylece yarıdan fazla çoğunluğu elde edecek, aldığı kararlarda kendince meşruiyet sorunu da görmeyecektir.

Değişiklik teklifinde olumlu düzenlemelerden birisi kuşkusuz seçilme yaşının 18'e düşürülmesidir. Bahse konu öneri daha evvel Anayasa Uzlaşma Komisyonu'nda BDP tarafından dile getirilmiş ve önerilmiş ise de diğer partilerce reddedilmiş hatta dalga konusuna dönüştürülmüştür. Oysa bu öneri parlamentonun gençleşmesinin katacağı dinamizm açısından önem arz etmektedir. Ancak işsizlik oranlarının bir hayli yüksek olduğu, gençlerin güvencesiz bir ortamda yaşamaya zorlandığı, eğitim olanaklarının elinden alındığı, düşünce ve fiillerinden ötürü tutuklandığı, anadilinde eğitim göremediği bir tablo ile karşı karşıya olduğumuz vakit 18 yaşındaki gençlere seçilme hakkı verilmiş olmasının bir anlamı da bulunmamaktadır. Bu bağlamda getirilen ve nispeten iyi gibi gözükken bu öneri dahi içeriği boş ve uygulamada yaratacağı sorunlardan azade düşünülmemelidir.

Değişiklik teklifi ile yasama organı görevlerine dair Anayasa'nın 98, 99 ve 100'üncü maddelerinde değişiklik yapılmış olup 98 inci maddenin düzenlenmesi; parlamenterin asli görevi olan denetim mekanizmalarını sadece yazılı soru önergesi, meclis araştırması, meclis soruşturması ve genel görüşmeye indirgenmesi biçiminde olmuştur. Hal böyle iken bu mekanizmaları da işlevsiz ve muhatapsız kılan bu düzenlemenin kabulü parlamentonun kendi kendini lağvetmesi anlamına gelmektedir.

Nitekim Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgi edinme ve denetim yolları başlıklı hükümde yapılan değişiklik ile parlamenterlerin hükümeti denetim faaliyetleri arasında olan soru önergeleri faslı daraltılmış ve parlamenterin/meclisin sözlü soru ile gensoru yetkisi kaldırılmıştır. Böylelikle parlamentonun denetim faaliyetleri sadece Meclis araştırması genel görüşme, meclis soruşturması ve yazılı soru önergesi biçiminde daraltılmıştır. Yazılı soru önergesini içeren denetim faaliyetlerinde sorular, Cumhurbaşkanı Yardımcıları ile Bakanlara sorulabilecek olup Cumhurbaşkanı'na doğrudan soru sorma usulü düzenlenmemiştir. Cumhurbaşkanı'nın yürütmenin başı olduğu bu tabloda, sorulara muhatap olmaması seçilmiş iki erk arasında bir dengesizlik daha yaratmaktadır. Oysa mevcut durumda, yürütmenin siyasi sorumlu kanadı olan Başbakan ve Bakanlar Kuruluna soru sorulabilmektedir.

Cumhurbaşkanına soru sorulamaması, yetki ve sorumluluk arasındaki bir dengesizliğe de işaret eder.

Genel görüşme ve meclis araştırmasının parlamentoda görüşülmesi esnasında daha evvel yürütmeden katılabilen temsilciler yeni düzenlemeye göre katılamayacak olup yürütmenin denetimine dair bu iki düzenleme de böylelikle sadece kağıt üzerinde kalan yöntemlere dönüşmektedir. Yürütme adına hiçbir temsilcinin katılmadığı genel görüşme yahut meclis araştırması muhatapsız kılınmaktadır. Yine sözlü soru usulünün kaldırılmasıyla bakanların Genel Kurul'da milletvekillerinin sorularına muhatap olmaları mümkün olmayacaktır. Böylece kamuoyunun önünde, şeffaf bir biçimde denetleme ve daha çabuk sürede cevap alma imkanı ortadan kalkmaktadır.

Bir diğer husus, yasama organının yetkisi dâhilinde olan gensorunun kaldırılmasıdır. Gensoru esas itibarıyla, parlamentonun hükümet üyelerinden açıklama yapılmasını istemesi, açıklamayı yetersiz bulursa güvensizliğini gösterip görevinden düşürmesini sağlayan bir mekanizmadır. Gensorunun ilgası, yürütmenin sorumluluğu dâhilinde hiçbir konu hakkında siyaseten TBMM tarafından sorgulanamayacağı, yaptığı faaliyetlerden ötürü hiçbir siyasi denetime tabi tutulamayacağı anlamına gelmektedir.1982 Anayasası döneminde 2 kez gensoru önergesi yoluyla siyasi sorumluluk doğmuş, önergenin hedefini oluşturan bakan ve başbakan görevlerinden düşürülmüştür. Yasamanın denetim faaliyetleri arasında işlevsel açıdan özel bir yeri olan gensorunun kaldırılması yürütmenin sorgulanmaması anlamına gelmektedir.

Başkanlık sistemine uygun olarak yasama ve yürütmenin mutlak ayrılığının, yürütmenin faaliyetlerini denetimsiz bir biçimde sürdürülebilmesi için adeta kullanıldığı uygulamalardan biri de budur. Zira ömür boyu sürecek ve neredeyse mutlak dokunulmazlıklardan faydalanan, tamamen Cumhurbaşkanının güdümündeki bu kişiler, daha da denetimsiz kılınmaktadır. Başkanlık sistemiyle uyumlu bir sert ayrılık öngörülüyorsa, yürütmenin daha etkin denetlenebilmesi için başkaca mekanizmaların getirilmesi gerekmektedir. Sadece yasamanın denetimini sınırlandırmak, zaten aşkın yetkilerle donatılmış olan yürütmeyi tamamen denetimsiz hale getirecektir. ABD'de olduğu gibi, sivil toplum ve medyanın etkin olduğu bir sistemde bu denetimi yapacak, hatta bakanları istifaya zorlayacak kadar güçlü bir medya vardır. Oysa muktedirlere istemedikleri soruların dahi sorulamadığı, Türkiye'nin gündemine düşen iki askerın IŞİD tarafından yakılması videosuyla ilgili sorulara cevap vermek yerine

"*Ayağımızı denk alın*"²⁶ gibi tehditkâr bir tonda cevap veren Başbakan Yardımcılarının bulunduğu bir ülkede, bu denetimin gerçekleşmesi maalesef mümkün olmayacaktır.

Parlamentonun kendi yetkilerini kısıtlaması, halk iradesinin itibarsızlaşması, hiçe sayılması ve artık meclisin "milletin meclisi" olma vasfını yitirmesi anlamını taşımaktadır. Milletvekilinin halk adına yürütmeyi denetlemesi sadece bir yetki değil görevdir ve parlamentonun hükümet ile iletişimini sağlar. Böylece halkın taleplerini hükümete bildirmek suretiyle her iki organ arasında karşılıklı işbirliğini gerçekleştiren ve aynı zamanda hükümete, idarenin işleyişi, güncel gelişmeler ve sorunlar ile devlet hayatının ihtiyaçları hakkında yasama organını aydınlatma fırsatını veren bir denge denetleme aracıdır. Bu önemli aygıtların parlamenterlerin elinden alınması demek, parlamenterlerin iradesini teslim aldığı halk adına yürüttüğü faaliyetlerin çok kısıtlanması anlamına gelmektedir ki böylesi bir uygulamanın hukuk devleti terazisinde kabulü mümkün değildir.

Yürütmeyi türev bir düzenleme yetkisi olmaktan çıkararak, yasamaya koşut bir asli düzenleme yetkisi haline getiren bu teklif, yasamanın mutlak kanun koyucu konumunu da zedelemekte, hatta ortadan kaldırmaktadır. Düzenlemelerin 1 Kasım sonrasında kanuna aykırı yönetmeliklerle, OHAL döneminde de KHK'ler marifetiyle yapıldığı ve böylece adeta yasadışı ve anayasasız bir döneme itildiğimiz dikkate alındığında bu teklif, TBMM'nin adeta kendi eliyle kendisini yok ettiği bir vesika haline gelmektedir.

YARGI BAĞIMSIZLIĞI SONA ERİYOR; KUVVETLER BİRLEŞİYOR

İşbu kanun teklifi ile yargı alanına dair yapılan esas düzenleme Anayasa'nın 159'uncu maddesinde yapılan değişiklik ile "yargı"nın yürütmeye daha doğrusu doğrudan cumhurbaşkanına bağlanmasıdır. Esasen yasama, yürütme ve yargının bağlanması ve dolayısıyla tüm kuvvetlerin birleşmesi bu madde ile vücut bulmuştur. Bunun dışında askeri yargıya dair olumlu gelişmeler yahut yargıya "bağımsızlık" özelliğinin dışında "tarafsızlık" olgusunun eklenmiş olmasının sadece görüntüyü kurtarma çabası olduğunu söylemek abartı olmayacaktır. HSYK'nin mevcut yapısı, 2010 Anayasa referandumundan itibaren ilgili kanunlarda yapılan değişikliklerle çeşitli kereler ele alınmış olup zaten yürütmeye bağlanmıştı.

²⁶<http://www.yenisafak.com/video-galeri/gudem/numan-kurtulmus-ayaginizi-denk-alin-2121387>

Konuyu tarihsel açıdan ele alırsak eğer, Türkiye'nin yakın geçmişine ait en kritik düzenlemelerden birisi de HSYK'nin yapısına dair düzenlemeler olmuştur. AKP, "*hukukun üstünlüğü*" prensibinin yargının kendisi içinde bağlayıcı olması gerekliliğini öne çıkartan bir söylemle yüksek yargının ve yargının idaresine yönelik çeşitli reform adımları attı. 12 Eylül 2010'da halkoylamasına sunulan anayasa değişiklikleri de özünde yargıyı dönüştürmeyi hedefleyen bir hamleydi. Değişiklik paketi Anayasa Mahkemesi ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun (HSYK) daha çoğulcu bir yapıya kavuşması iddiasındaydı. Özellikle Türkiye yargısının merkezîyetçi hiyerarşik yapısının odağında olması itibarıyla, HSYK ile ilgili değişikliklerin yargıyı daha demokratik bir idari yapıya kavuşturacağına ilişkin beklentiler oldukça yüksekti. Dahası, bürokratik bir iktidar odağı olan HSYK'nin daha katılımcı, çoğulcu ve sivil denetime tabi bir yapıya dönüşecek olması, diğer bürokratik devlet kurumlarının da benzer bir dönüşümden geçebileceğine ilişkin sembolik bir anlam ifade ediyordu.

Bütün bu olumlu beklentiler ve algı referanduma verilen kamuoyu desteğinin kaynağını oluşturuyordu. Öte yandan, anayasa değişikliklerine karşı çıkan siyasi grupların temel eleştirisi, değişiklikler sonucunda siyasi iktidarın yargı üzerindeki etkisinin artacak olmasıydı. Hal böyleyken AKP hükümeti yürütmenin yargı üzerindeki en önemli vesayet kurumu olan Adalet Bakanlığı'nın yetkilerini yargı üzerinde kaldırma yerine arttırmaya devam etti. Nitekim referandum sonrası HSYK'da yapılan değişiklikte Adalet Bakanı ve Müsteşarının yeri güçlendirildi. AKP iktidarının büyük imtiyazlar sağladığı ve "ne istediniz de vermedik" itirafında da açıkça belirtilen; Fethullah Gülen Örgütü'nün kadrolarının şekillendirdiği, iktidara yakınlıkla ve denetimsizlikle malul yargı, bir iktidar hesaplaşması neticesinde AKP'nin de 'düşmanı' haline geldi. Bu kırılma, 17-25 Aralık operasyonlarıyla kamuoyuna da yansıdı. Buna cevap iktidar tarafından yine HSYK'nin dengelerinin değiştirilmesiyle verildi. (2014: 6524 Sayılı Kanun (HSYK'nın Yapısına İlişkin Değişiklik Öngören Kanun/Kabul Tarihi: 15 Şubat 2014; 2014: 6572 Sayılı Kanun (Hâkimler Ve Savcılar Kanunu İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun / Kabul Tarihi: 2 Aralık 2014 ***Bu düzenleme ile hâkimlere disiplin affı ve maaşlarına seyyanen zam yapılarak aslında bir nevi rüşvet ile kurul seçimini gerçekleştirmiş ve kurul hükümet yürüncesine girmişti.)

Cunta Anayasası dahi 159'uncu maddede Anayasa koyucunun öncelikle Kurul'u, yerine getirdiği hassas fonksiyon nedeniyle, klasik bir idari kurum olarak görmediği ve olağan bürokratik hiyerarşiden ayırmakta, ardından da Kurul'a Adalet Bakanlığı ve siyasi iradeden

bağımsız kendi inisiyatifi ile kullanabileceği özerk bir irade tanımayı amaçladığı görülmektedir.

HSYK'nin yapısı, kuvvetler ayrılığı ilkesiyle yargının bağımsız ve tarafsız yapısının temel dayanaklarından birisidir. Bu nedenle başta kurulun tarafsız ve bağımsız olabilmesi, siyasi iktidarlardan ayrı karar verebilme niteliğini haiz olması son derece önemlidir. Yine kurulun bağımsız yapısının bir güvencesi olarak, atama ve disiplin işlemleri de siyasi iktidarlardan bağımsız bir biçimde gerçekleştirilmelidir. Bu nedenle Venedik Kriterlerinde de esas alındığı üzere Adalet Bakanı'nın kurul üzerinde etkili ve yetkili olmasının kurulun bağımsızlığına halel getireceği kuşkusuzdur. Yasama ve yürütmenin yanında apayrı bir görevi icra eden yargı erki tüm baskı ve etkilerden uzak tutulmalıdır.

Ancak öneriye göre; kurulun üye sayısı 13'e indirilirken kurulun başkanı, doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından atanan, seçilmiş bir kişi olmayan Adalet Bakanıdır. Bu yöndeki tüm eleştiriler kulak arkası edilmiş, hatta son dakika önergesiyle Adalet Bakanı Müsteşarı da tabii üye olarak kurula eklenmiştir. Her daim karşı çıktığımız ve yürütmenin temsilcisinin yargı mekanizmasında baş olması zaten kurulun, böylece yargının bağımsızlığına halel getirmektedir. Fakat teklifte yer aldığı üzere; Adalet Bakanı zaten parlamento üyesi dahi olmayan, tamamen Cumhurbaşkanının takdir ve keyfiyeti ile hiçbir kritere bağlı olmaksızın belirleyeceği bir kimse olacağından bu tehlike ve risk daha fazladır. Öte yandan birisi zaten Adalet Bakanı olarak cumhurbaşkanınca seçilen HSYK'nin başkan üyesi dışında 5 üye daha cumhurbaşkanınca seçilecektir. Son dakika değişikliği ile yasama organı tarafından 6 tanesi seçilecek olan üye sayısı göstermelik bir çoğunluk sağlaması hasebiyle 7'ye çıkarılmıştır. Tek kelime ile AKP'nin pakete atmış gibi yaptığı demokrasi hamlesi olan bu yeni biçiminin de netice itibarıyla bir yargı bağımsızlığını yaratacağına ilişkin bir öngörü mümkün değildir. Zira parlamento çoğunluğunun cumhurbaşkanının partisinden olduğu nazara alındığı vakit diğer 7 üyenin de iktidar partisine yakın kişilerden seçileceği açıktır. Hal böyle iken bu son dakika düzenlemesi ile yargının bağımsız ve tarafsız olacağını düşünmek mümkün değildir.

Yargı bağımsızlığı ancak HSYK üye seçimlerinin kaynaktan, yani geldikleri kurumlardan seçilerek gelmeleri biçiminde ve kurul yapısında çeşitlilik olması halinde mümkün olabilir. Yargıçlar Cumhurbaşkanına bağlı birer memur değil adaletin temsilcileri olduğu vakit hukuk devletinden söz etmek mümkün olur.

Kanun teklifinin 19'uncu maddesinin [E] bendi ile yapılan değişiklikte mevcut 125 inci maddede yer alan "Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile YAŞ kararları yargı

denetimi dışındadır.” hükmü madde metninden çıkarılarak cumhurbaşkanının tek başına yaptığı iş ve işlemler idari yargı denetimine tabi tutulmaktadır. Öte yandan Anayasa Mahkemesi önünde iptal davası açılacak işlemlerde kanunun yanında cumhurbaşkanı kararnamesini de saymaktadır. Bu da her ne kadar bir idari işlemle karşı karşıya olsak da, idare mahkemelerinin görevsizlik nedeniyle reddetme riskini doğurmaktadır. Eğer bu görüş kemikleşirse, idarenin hemen her alanında, denge/denetleme mekanizması olmadan işlem yapabilen ve doğrudan kişiler üzerinde tasarruflarda bulunan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine karşı sadece TBMM'deki en kalabalık iki siyasi parti veya 120 milletvekili dava açabilecektir. Böylelikle cumhurbaşkanının sembolik görevlerinin yerini icrai görevleri alırken icrai görevlerinin de siyaseten, hukuken ve idari açılarından sınırlandırılmaması söz konusudur. Sınırsız icrai işlemlerinin de Anayasa Mahkemesi gibi başvuru koşulları zor bir mekanizmayla denetimi uygulamada işlemlerinin yargılanamayacağı anlamına gelmektedir. Yine bu uygulamayla, normlar hiyerarşisinde kanun karşısında kararnamenin yeri belirsizleştirilmektedir.

Yine HSYK'nin yürütmenin daha doğru bir ifade ile “tek adam”ın eline geçmiş olduğu kriteri yargı bağımsızlığını da ortadan kaldırmaktadır. Anayasa Yargısı ise ulaşılması güç bir mekanizma olarak yine varmış gibi gözükken bir yapıya dönüşmüş durumda. Nitekim bunun nüvelerini zaten Cumhurbaşkanının “kararlarına saygı da duymuyorum” söyleminden sonra atılacak bir kuruma dönüşmüş olması ile fiilen tecrübe etmekteyiz.

Bu bağlamda, HSYK önerideki adı ile HSK olan kurulun Cumhurbaşkanına bağlanması ile yargının bağımsız olma özelliğinin elinden alınmış olması vesilesi ile bu göstermelik düzenlemenin fiiliyatta hiçbir işlevinin olmayacağı açıktır. Üstelik tüm yetkilerinin artırılmış olduğu bir Cumhurbaşkanlığı modelinde risk alanları da kaygı boyutunu artırmaktadır.

DENETLEME VE FREN MEKANİZMALARI

Teklif göre, TBMM ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri 5 yılda bir ve aynı günde yapılacaktır. Başkanlık sisteminde dengeyi sağlayan en önemli unsurlardan biri, seçim dönemlerindeki farklılıktır. Böylece halk, yönetimden memnuniyet veya memnuniyetsizliğini ara dönemlerde ifade edebilir. Başkanın icraatlarından memnun değilse, Kongre seçimlerinde çoğunluğu başka bir siyasi partiyi çoğunluk yaparak, Başkanın faaliyetlerini sınırlayabilir. ABD'de Temsilciler Meclisi 2 yıl görev yapar. Senato üyeleri ise altı yıl görev yaparlar ve her

iki yılda bir üyelerin 1/3'ü seçimle yenilenir. Türkiye'de aynı propaganda süreci sonrası ve aynı siyasi iklimde aralıksız ve başka denge/fren mekanizması olmaksızın 5 yıl sürecek bir iktidar seçilmektedir. Bunun riski Cumhurbaşkanı ve Parlamentoda çoğunluk olan partinin, 5 yıllık süre zarfında yasama ve yürütmeye (hatta yargı) hakim olarak parti devlet gibi yönetim imkanına sahip olmasıdır.

Yine Cumhurbaşkanı ve çoğunluk partisi farklı olursa 5 yıl, gerilim ve kriz süreklilik kazanabilir. Anayasa teklifinde, girişte belirtildiği gibi bu siyasi dağılımın ilelebet süreceği zannıyla düzenleme yapılmış, sistem krizinin rejim krizine dönüşme ihtimali üzerinde durulmamış, krizin önüne geçmek için herhangi bir önlem alınmamıştır.

Mevcut sistemde bir kanun teklifi Cumhurbaşkanı uygun görmediği takdirde TBMM tarafından aynen kabul edilirse yasalasmaktadır. Teklif, Cumhurbaşkanının uygun bulmadığı kanunu veto ederek TBMM'ye göndermesi halinde, teklifin yasallaşabilmesi için, üye tam sayısının salt çoğunluğuyla yani 301 milletvekilinin onayıyla kabul edilmesi şartını getirmektedir. TBMM'nin denetim mekanizmalarını kısıtlarken yasama ve yürütmenin sert ayrılığı vurgusu yapan hükümet sözcüleri ve ilk imza sahipleri, bu gibi başkanlık sisteminde yeri olmayan, yürütmenin yasamaya müdahale mekanizmalarında sessizliklerini korumaktadırlar. Önümüzdeki teklife göre yasamanın yürütmeyi denetlemesi veya yürütmeye müdahale imkanları, sert kuvvetler ayrılığı gerekçesiyle ortadan kaldırılırken, yürütmenin yasamaya müdahaleleri, yargının bağımsızlaşması önündeki engeller 'Türk tipi sistem' denilerek eklektik bir yapı içinde mümkün kılınmaktadır.

Devlet Denetleme Kurulu'na Başkan ve üyeleri atama yetkisi doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından kullanılmaktadır. Bu durum 1982 anayasasının, denetim imkanlarını kısıtladığı ve Cumhurbaşkanının yetkilerini genişlettiği için en çok eleştirilen noktalarından biridir. Bu eleştiri dikkate alınmadan, hatta denetim mekanizmasını daha da zayıflatarak yeni bir yapı öngörülmektedir. Kanunla kurulan ve düzenlenen DDK, Cumhurbaşkanı kararnamesi ile düzenlenecek şekilde yeniden dizayn edilmektedir. Tamamen Cumhurbaşkanı güdümüne girecek ve böylece yine tek kişinin kontrolünde olan idarenin faaliyetlerini denetleyemeyecek olan DDK'ye bir de idari soruşturma yetkisi verilmekte ve bu alandaki tüm düzenlemeleri kanun güvencesinden çıkarılıp kararnameye bağlamaktadır. Bu durum, önceden var olan inceleme, araştırma ve denetleme yetkisinin çok ötesindedir. Buna göre DDK, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluştta, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her

düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, kurumun görevli mercii yerine geçerek her türlü idari soruşturmayı yürütebilecektir. Tamamı cumhurbaşkanı tarafından atanan ve statüleri de Cumhurbaşkanı kararnamesiyle düzenlenen DDK başkan ve üyeleri, istedikleri üniversitede istedikleri idari soruşturmayı açabilecek, böylece akademisyenlerin görevlerine son verebileceklerdir.

SONUÇ YERİNE

Olağanüstü dönemlerde, darbe dönemlerinde yazılan anayasaların, ülkemizde yaşayan farklı toplumsal kesimlerin demokratik taleplerini gidermediği, aksine her darbe anayasasının toplumsal sorunların artarak ve derinleşerek süregelenleşmesine yol açtığı gerçeği, son derece maliyetli bir tecrübe olarak orta yerde durmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin Osmanlı'daki meşrutiyet deneyimi de hesaba katıldığında yüzyılı aşkın süredir denediği parlamenter rejimi işler kılmak ve kuvvetler ayrılığı, hukukun üstünlüğü ve demokrasinin temellerinin güçlendirilmesi yerine, AKP iktidarınca, herhangi bir ilke tartışması yapılmasına dahi olanak tanınmaksızın yürütülen yeni bir rejim dayatması kabul edilemez.

Bunun anayasal ve ilkesel sınırlar zorlanarak ve devletin bütün olanaklarının ceberutça kullanılarak yapılmaya çalışılması da hukuken kabul edilemez. Uluslararası ilişkiler bakımından, demokrasinin uluslararası standartları bir yana bırakılarak “kişiyeye özgü” bir rejim kurmanın Türkiye'yi dünya sisteminden koparma riski bir yana, iktisadi ve sosyal alanda yaratması muhtemel olumsuz sonuçları göz ardı edilmemelidir. Tek adamcı rejim dayatmalarının ekonomik bakımdan son derece negatif karşılıklarının olacağı aşikârdır.

Şimdi içerisinde bulunduğumuz süreçte, yine bir darbe girişimi ardından yapılan “karşı darbe” ve OHAL koşulları içerisinde “iki” parti kapalı kapılar ardında, bizim adına gizli anlaşma dediğimiz Anayasa tartışmalarını yürütmüşlerdir.

İktidar partisinin, Parlatentonun 2'nci ve 3'üncü siyasi partilerini dahi sürece dâhil etmediği, toplumun farklı kesimlerinin hiçbirisinin görüşüne başvurulmadığı, parti eş genel başkanlarımızın, seçilmiş milletvekillerimizin, belediye eşbaşkanlarının ve belediye meclis üyelerinin adeta siyasi rehinerler olarak cezaevlerinde tecrit altında tutulduğu, muhalif tüm medya kuruluşlarının kapatıldığı, çalışanlarının tutuklandığı, sivil yaşamın olmazsa olmaz örgütlü yapısı olan STK'ların kapatıldığı, özgür düşüncenin egemen olması gereken

üniversitelerin baskı altında tutulduğu, akademisyenlerin görevden atıldığı veya tutuklandığı bu süreçte topluma dayatılacak bir metnin bir “yeni anayasa” olmayacağı açıktır.

Yapılacak olanın adı darbeyi, OHAL’ive statükoyu süreklileştirme; toplumu daha fazla baskı altında tutarak demokratik özgürlüklerin daha fazla yok sayılacağı bir “Dikta Metni”dir. Bu dikta metni ile yasama ve yargıya cumhurbaşkanı kayyım olarak atanmaktadır, demek abartı olmayacaktır.

15 Temmuz darbe girişimi sonrasında adeta bir karşı darbe olarak yürürlüğe konulan keyfî OHAL uygulamalarının fiili bir faşizm boyutuna ulaştığı bir atmosferde Parlamento önüne getirilen bu Anayasa değişikliği teklifiyle kişiye özgü ve demokratik ülkelerde bir benzeri daha bulunmayan bir cumhurbaşkanlığı rejiminin inşasına dayalı çalışmalar, izlenen usul ve hedef bakımından demokratik usullere yabancı olmakla kalmayıp, mevcut darbe anayasasından da çok geri düzenlemeler içermektedir.

Usule ilişkin itirazlarda belirtildiği gibi, özellikle kutuplaşmış toplumlarda, toplumsal mutabakat zemini oluşturulmasının temel ön koşulu, her yurttaşın ve her toplumsal kesimin, kendilerini özgürce ifade edebileceği, yeni anayasaya ilişkin taleplerini özgürce ifade edebileceği demokratik bir ortamın tesis edilmesinden geçmektedir. Bu ortam tesis edilmeden yürütülecek Anayasa tartışmaları ise toplumsal meşruiyetten yoksun kalacak ve hatta bir kesimin mutlak surette reddettiği gerçeği karşısında kutuplaşma derinleşecektir. Dolayısıyla Anayasanın, seçimle oluşmuş ancak fiilen ve hukuken baskı altındaki bir meclis tarafından yapılması meşruiyet probleminin bir başka boyutudur.

Demokratik bir içeriğe sahip anayasa yapabilmenin bir diğer ön koşulu, o anayasayı demokratik yöntemlerle yapmaktır. Demokrasiyi tesis etmeyi hedefleyen anayasaların yapım yönteminin de demokratik olması zorunludur. Oysa Komisyon çalışmaları böyle bir demokrasi ortamında cereyan etmemiştir. Yapılmak istenen, komisyonda bir anayasa çalışması yapılıyor havası yaratmaktır. Oysa anayasa değişiklik metni zaten 2 parti arasında hazırlanmıştır ve görüldüğü kadarıyla geri de çekilmeyecektir. Bu nedenle AKP’nin nispeten komisyonda takındığı güler yüzlü hal sadece bir an evvel paketin komisyondan geçirilmesine yönelik olup ağızlara sürülen bir parmak balın aslında zehirli bir bal olduğu gerçeğini yadsımamak gerekir. OHAL şartları ise demokratik koşulların tesisini iyice imkânsızlaştırmaktadır. 15 Temmuz’un ardından ülke adeta padişah fermanı niteliğindeki KHK’ler ile yönetilmektedir. Hepimiz biliyoruz ki, OHAL, temel hürriyetleri bile keyfî biçimde askıya almış durumdadır. Bizatihi halkın iradesini temsil eden parlamento da, OHAL

sürecinde işlevi sembolikleşen, itibarsızlaştırılan, seremonik görüşmelerin yapıldığı bir mekâna dönüştürülmüştür. Böyle bir durumda, meclis her ne kadar seçimle oluşmuş temsili bir niteliğe sahipse de, anayasayı kendi serbest iradesiyle değil, başka bir gücün denetimi altında ve talimatlarla yapmaktadır. Bu ise milli egemenlik kavramını hiçe saymanın en açık ispatıdır.

Milli egemenlik kavramı yok sayılırken kuvvetler ayrılığı ilkesi de sınır dışı edilmektedir. “Kuvvetler ayrılığı” ilkesini ülke yönetim anlayışından çıkardığımız takdirde, gelişmekte olan bir ülke konumunda olan Türkiye’nin ve 78 milyon yurttaşın ortak hukukunu korumamız da mümkün olmayacaktır. Kuvvetler ayrılığının kovulduğu bir ülkede “sadece kuvvetli olanın sözü geçerli olur” ilkesinin hâkim olması da kaçınılmazdır. Böyle bir ülkede demokratik siyasetin tüm kanalları kapatılmış demektir. Demokratik siyaset kanallarının kapatıldığı ülkelerde ise tarihle de ispatlıdır ki; illegal tepkiler, illegal muhalif hareketler daha fazla devrede olurlar. Bu durumun da toplumsal yaşamımızın her alanında negatif, yaralayıcı, çatışmacı sonuçlar doğuracağı şüphesizdir. Bu bahisle hiçbir ideolojik kaygıya yer vermeksizin ülkenin geleceği adına bu pakete geçit vermemek, bu teklifin yasalaşmasına engel olmak tarihsel bir sorumluluğun gereğidir. Aksi halde ülkenin sürükleneceği kaos ve yurttaşların maruz kalacağı ağır mağduriyetin vebali kuşkusuz hepimizin omuzlarında olacaktır.

Öte yandan Ortadoğu gibi birçok kadim inancın yeşerdiği, ancak buna mukabil insan canının en kıymetsiz seviyelere düşürüldüğü bir coğrafyada yaşıyor olduğumuz gerçeğini yadsımamalıyız. Nitekim kan dökmenin sıradanlaştırıldığı, bir insanın bir insanı öldürmesinde en vahşi ve tiksindirici yöntemlerin kullanıldığı, temel insani değerlerin ayaklar altına alındığı kirli ve uzun bir süreçten geçiyoruz. Ülkemiz de bu bölgenin kaçınılmaz olarak hem coğrafi ve hem de tarihsel olarak bir parçasıdır. Bu bahisle Ortadoğu’da Hukukun üstünlüğünün ve Demokrasinin tesis edildiği bir Türkiye’yi mümkün kılmak durumundayız. Bunu gerçekleştirebilirsek eğer, hem ülke barışına hem de bölge barışına çok büyük bir katkı sağlayabilme gücüne de erişmiş oluruz.

Bir toplumsal mutabakat metni olan anayasanın hazırlanması, toplumsal mutabakatın yarılma eşiğinde olan bugünün Türkiye’si gibi toplumlarda meşakkatli bir iştir. OHAL dönemlerinde anayasalarda rejim bakımından önemli değişikliklere gitmek, hele hele antidemokratik uygulamaları arttıracak açık uçlu, denetimsiz uygulamaların, mekanizmaların

önünü açmak, zaten son derece zedelenmiş olan toplumsal barışımızı tam anlamıyla dinamitlemek manasına gelmektedir.

Nicelik bakımından çoğunluğun azınlığa tahakkümünü arttıracak yöntem ve içeriklerde hazırlanan metinler, toplumsal bağları koparma noktasına getirmek gibi çok önemli bir riski de beraberinde getirecektir. Oysa demokratik ilkelere uygun olarak, yeni bir anayasanın yapılabilmesi ya da anayasada hükümet sistemi değişikliği gibi çok kapsamlı bir değişikliğe gidilebilmesi için temel hak ve özgürlüklerin normal zamanlarda olduklarından daha fazla güvence altında olmaları gerekir.

Türkiye’de, OHAL rejimi altında söz konusu bu şartları sağlayamayacağı son derece nettir. OHAL dönemlerinde toplumsal psikoloji ister istemez OHAL’in şartlarına göre şekillenecektir. Böyle bir dönemde yapılacak bir anayasa çalışmasının ve referandumun, meşru bir demokratik zeminde gerçekleşmeyeceği de açıktır.

Hemen hemen tüm siyasal tarafların artık tarihin tozlu raflarına kaldırılması gerektiği konusunda hemfikir olduğu 1982 Anayasasına “değişiklik” adı altında eklenen olağanüstü yetkilerle donatılmış bir tek adam rejimi dayatmasının, ülkemizin sürüklenmekte olduğu uçurumun derinliğini arttırmaktan başka bir sonuç doğurmayacağı, tarihteki benzer örneklerle sabittir.

Bir toplumun ortak anayasası, ancak ve ancak o toplumun bütün farklı kesimlerinin veya temsilcilerinin demokratik müzakeresiyle mümkün olabilir. Bir tarafın bir tarafla ortaklaşması ve diğer tarafları yok sayması, ötekileştirmesi, dikkate almaması, ciddiye almaması toplumsal barışın asgari gereklerini yerine getirmemek demektir. Esasen bu yöntemle dışlanan sadece farklı toplumsal kesimler değildir. “*Asıl dışlanan Toplumsal Barışımızdır*”. Toplumsal barışın dışlanmasının yarattığı neticeleri ise ne yazık ki en can alıcı biçimde yaşıyor ve tecrübe ediyoruz. Üstelik bu tecrübeyi insan kanı ile yapıyor oluşumuz en büyük gerçeklik hali olarak tarihe de yazılmaktadır.

Oysa toplumsal barışı sağlayıcı unsur halk iradesinin bir yansıması olan bu parlamentodur. Dolayısıyla 4 siyasi partinin uzlaşısı içerisinde olduğu ve halkın taleplerine açık bir anayasanın toplumsal barışın inşasının da temeli olduğunu bir kez daha belirtmek gerekir.

Yeni bir Anayasa’yı şahsımız için değil, bizlere iradesini teslim eden halklar adına ve onlar için yapmak siyasi ve tarihsel borcumuzdur. Bu bahisle özgür ve eşit bir geleceğin ve bu temeldeki barışın inşası birincil görevimizdir.

Halkların dilinin yasaklandığı, dini inancının yok sayıldığı ve ritüellerinin yasaklandığı bir iklimde yeni bir anayasadan söz edemeyiz. Tarihte hiçbir halk, hiçbir halkın dilini yasaklamamıştır. Dolayısıyla halkın temsilcileri olarak bizim de böyle bir hakkımız ve yetkimiz bulunmamaktadır. Ülkemizde konuşulan bütün dillerin ve kültürlerin gelişimine katkıda bulunmak, fırsat eşitliği yaratmak gibi ahlaki bir görevimiz bulunmaktadır.

Bizim halkın temsilcileri olarak bir inancı yasaklama hakkımız ve yetkimiz de bulunmamaktadır. Bütün yurttaşlarımızın inançlarına ve tercihlerine saygı duymak ve eşit fırsatlar sunmak gibi bir görevimiz bulunmaktadır. İyi yöneticilik ülkede barışı, huzuru, İnsan onuruna yaraşır bir yaşamı kurabilmekle mümkündür. Bu bağlamda Parlatentonun tek bir kişinin yetkilerini donatmak dışında çok daha hayati görevleri bulunmaktadır. Meclis, toplumun bütün farklı kesimlerinin ortak çıkarlarını gözeterek barışçıl bir zeminde ortak "iyiye" ulaşmak için emek sarfetmemiz gereken nadide bir kurumdur.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bugüne kadar süregelen demokratikleşme sorunları ve son 30 yılda 40 binden fazla insanın yaşamına mal olan Kürt meselesinin çözümünüyle ilgili Abdullah Öcalan ile yürütülen çözüm süreci çalışmaları ne yazık ki 3 yıldan fazla sürdürülememiştir. Böylelikle toplumsal kırılganlığın boyutları daha da katmerlenmiştir. Oysa çözümün barış ve evrensel demokrasiyle bağı sağlıklı kurulmadıkça, barışın devlet ve toplum yapısında haktan, adaletten ve eşitlikten yana bir dönüşüm sağlaması düşünülemez.

Bu itibarla Cumhuriyet tarihi boyunca varlıkları yadsınan ve dışlanan başta Kürtler ve Aleviler olmak üzere tüm unsurların özgür ve eşitçe tanınması ve yeni norm sisteminde kendileri olarak yer almalarıyla gelişmesi kaçınılmazdır.

Tarihin bizlere yüklediği büyük sorumluluk, çözümün de çözümsüzlüğün de salt bizim toplumlarımızla ilgili olmayıp, tüm bölgeyi hatta dünyayı etkileyen muhtevası olmasıdır.

Dolayısıyla, bölgemizin yüz yıllık dengeleri altüst olurken, küresel ve bölgesel zorbalıkların yol açtığı algısal ve iradesel yaklaşımlar, evrensel insani değerler ölçüsünce geliştirilerek aşılmalıdır.

Muhtevası gereği çok hareketli ve dinamik bölgesel koşullar göz önüne alındığında, sürece de dinamik bir yaklaşım gereklidir.

Gelinen aşamada 28 Şubat 2015 tarihinde Dolmabahçe'de Türkiye ve dünya kamuoyu ile paylaşılan mutabakat metninde de belirtilen; Demokratik siyaset tanımı ve içeriği,

Demokratik çözümün ulusal ve yerel boyutlarının tanımlanması, Özgür vatandaşlığın, yasal ve demokratik güvenceleri, Demokratik siyasetin devlet ve toplumla ilişkisi ve bunun kurumsallaşması, kadın, kültür ve ekolojik sorunların yasal çözümleri ve güvenceleri, Kimlik kavramı, tanımı ve tanınmasına dönük çoğulcu demokratik anlayışın geliştirilmesi, Demokratik cumhuriyet, ortak vatan ve milletin demokratik ölçütlerle tanımlanması, çoğulcu demokratik sistem içerisinde yasal ve anayasal güvencelere kavuşturulması ancak tüm bu demokratik hamle ve dönüşümleri içselleştirmeyi hedefleyen yeni bir anayasa ile mümkündür.

Bu bahisle Türkiye yurttaşlarının Genel Kurul’da görüşülecek olan Anayasa Değişiklik Teklifi metni içeriğine hakeza siyasi partilerin teklife ilişkin muhalefet şerhlerine dair bilgi edinebilmesi ve dahi olası referandum sürecinde neye “evet” neye “hayır” diyecekleri hususunda asgari bilgiye sahip olmaları amacıyla TBMM Başkanlığı tarafından bastırılacak olan sıra sayısı kitapçığının seçmen sayısı kadar bastırılarak yurttaşların MERNİS adreslerine posta marifetiyle gönderilmesi gerekliliğini ifade ediyoruz.

Son olarak; Tüm milletvekili arkadaşlarımızın, “toplumsal barışımıza hizmet edecek, toplumun hiçbir kesimini dışlamayacak ve bizi çağdaş dünyadan uzaklaştırmayacak” kararlara imza atacaklarını temenni ediyoruz.

02.01.2017

Mithat Sancar
Mardin

Meral Danış Beştaş
Adana

Erol Dora
Mardin

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ
GENEL BAŞKANI İZMİR MİLLETVEKİLİ
BİNALİ YILDIRIM VE GRUP BAŞKAN-
VEKİLLERİ KAYSERİ MİLLETVEKİLİ
MUSTAFA ELİTAŞ, AMASYA MİLLETVEKİLİ
MEHMET NACİ BOSTANCI, AKSARAY
MİLLETVEKİLİ İLKNUR İNCEÖZ,
ÇANAKKALE MİLLETVEKİLİ BÜLENT TURAN
VE İSTANBUL MİLLETVEKİLİ MEHMET
MUŞ İLE 310 MİLLETVEKİLİNİN TEKLİFİ

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASINDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN TEKLİFİ

MADDE 1- 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 9 uncu maddesine “bağımsız” ibaresinden sonra gelmek üzere “ve tarafsız” ibaresi eklenmiştir.

MADDE 2- 2709 sayılı Kanunun 75 inci maddesinde yer alan “beşyüzlü” ibaresi “altıyüz” şeklinde değiştirilmiştir.

MADDE 3- 2709 sayılı Kanunun 76 ncı maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Yirmibeş” ibaresi “Onsekiz” şeklinde, ikinci fıkrasında yer alan “yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar,” ibaresi “askerlikle ilişkili olanlar,” şeklinde değiştirilmiştir.

MADDE 4- 2709 sayılı Kanunun 77 nci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“C. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanının seçim dönemi

MADDE 77- Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri beş yılda bir aynı günde yapılır.

Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.

Cumhurbaşkanlığı seçiminde birinci oylamada gerekli çoğunluğun sağlanamaması halinde 101 inci maddedeki usule göre ikinci oylama yapılır.”

ANAYASA KOMİSYONUNUN KABUL
ETTİĞİ METİN

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASINDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN TEKLİFİ

MADDE 1- 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 9 uncu maddesine “bağımsız” ibaresinden sonra gelmek üzere “ve tarafsız” ibaresi eklenmiştir.

MADDE 2- 2709 sayılı Kanunun 75 inci maddesinde yer alan “beşyüzlü” ibaresi “altıyüz” şeklinde değiştirilmiştir.

MADDE 3- 2709 sayılı Kanunun 76 ncı maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Yirmibeş” ibaresi “Onsekiz” şeklinde, ikinci fıkrasında yer alan “yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar,” ibaresi “askerlikle ilişkili olanlar,” şeklinde değiştirilmiştir.

MADDE 4- 2709 sayılı Kanunun 77 nci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“C. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanının seçim dönemi

MADDE 77- Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri beş yılda bir aynı günde yapılır.

Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.

Cumhurbaşkanlığı seçiminde birinci oylamada gerekli çoğunluğun sağlanamaması halinde 101 inci maddedeki usule göre ikinci oylama yapılır.”

(Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı, Aksaray Milletvekili İlnur İnceöz, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan ve İstanbul Milletvekili Mehmet Muş ile 310 Milletvekilinin Teklifi)

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

MADDE 5- 2709 sayılı Kanununun 78 inci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“D. Yedek milletvekilliği ve seçimlerin ertelenmesi

MADDE 78- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinin düşmesi, düşürülmesi, ölüm ile diğer boşalma hallerinde boşalan üyelikler aynı siyasi partinin yedek milletvekilleriyle doldurulur.

Siyasi partilerin seçim çevrelerindeki milletvekili aday listelerinde bulunup da seçilemeyen adaylar buldukları sıra esas alınarak yedek milletvekili sayılırlar. Ayrıca siyasi partiler genel seçimlerde her seçim çevresinde en az iki olmak üzere seçilecek milletvekili sayısının beşte biri oranında, bağımsız adaylar ise bir yedek milletvekili adayı gösterirler. Milletvekilliklerinde boşalma olması halinde boşalan üyeliklere öncelikle o seçim çevresindeki asıl aday listesinde bulunup da seçilemeyen yedek milletvekilleri ikame olunur. Bir seçim çevresinde tüm milletvekilliklerinin aynı siyasi parti adayları tarafından kazanılmış olduğu hallerde, yedek milletvekili listesindeki adaylar sırayla boşalan milletvekilliğine ikame olunur. Boşalan milletvekilliğinin bağımsız adaylardan olması halinde, bu milletvekilinin oy pusulasında gösterilen yedek milletvekili adayı, boşalan milletvekilliğine ikame olunur. İkame gerçekleşmedikçe yedek milletvekilliği için hiçbir hak oluşmaz.

Savaş sebebiyle seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin bir yıl ertelenmesine Meclis karar verebilir. Erteleme sebebi ortadan kalkmamışsa, aynı usule göre bu işlem tekrarlanabilir.”

(Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı, Aksaray Milletvekili İlnur İnceöz, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan ve İstanbul Milletvekili Mehmet Muş ile 310 Milletvekilinin Teklifi)

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

MADDE 6- 2709 sayılı Kanunun 87 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“MADDE 87- Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası anlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.”

MADDE 7- 2709 sayılı Kanunun 98 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve kenar başlığı metinden çıkarılmıştır.

MADDE 98- Türkiye Büyük Millet Meclisi belli bir konuda Meclis araştırması ve genel görüşme yapabilir; milletvekilleri yazılı soru sorabilir.

Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemeden ibarettir.

Genel görüşme, toplumu ilgilendiren belli bir konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir.

Genel görüşme ve Meclis araştırmasına yürütme adına herhangi bir temsilci katılamaz.

Yazılı soru; yazılı olarak en geç onbeş gün içerisinde cevaplanmak üzere milletvekillerinin, Cumhurbaşkanlığı yardımcıları ve bakanlara yazılı olarak soru sormalarından ibarettir.

Meclis araştırması, genel görüşme ve yazılı soru önergelerinin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile araştırma usulleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir.”

MADDE 5- 2709 sayılı Kanunun 87 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“MADDE 87- Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası anlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.”

MADDE 6- 2709 sayılı Kanunun 98 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve kenar başlığı metinden çıkarılmıştır.

“MADDE 98- Türkiye Büyük Millet Meclisi; meclis araştırması, genel görüşme, meclis soruşturması ve yazılı soru yollarıyla bilgi edinme ve denetleme yetkisini kullanır.

Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinmek için yapılan incelemeden ibarettir.

Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir.

Meclis soruşturması, Cumhurbaşkanlığı yardımcıları ve bakanlar hakkında 106 ncı maddenin beşinci, altıncı ve yedinci fıkraları uyarınca yapılan soruşturmadan ibarettir.

Yazılı soru; yazılı olarak en geç onbeş gün içinde cevaplanmak üzere milletvekillerinin, Cumhurbaşkanlığı yardımcıları ve bakanlara yazılı olarak soru sormalarından ibarettir.

Meclis araştırması, genel görüşme ve yazılı soru önergelerinin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile araştırma usulleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir.”

(Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı, Aksaray Milletvekili İlnur İnceöz, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan ve İstanbul Milletvekili Mehmet Muş ile 310 Milletvekilinin Teklifi)

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

MADDE 8- 2709 sayılı Kanunun 101 inci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“A. Adaylık ve seçimi

MADDE 101- Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş, yüksek öğrenim yapmış, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip, doğuştan Türk vatandaşı olanlar arasından, doğrudan halk tarafından seçilir.

Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir.

Cumhurbaşkanlığına, siyasi parti grupları, en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler ile en az yüz bin seçmen aday gösterebilir.

Cumhurbaşkanı seçilen milletvekilinin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.

Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilir. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilir.

İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin herhangi bir nedenle seçime katılmaması halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır, ikinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların salt çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilir.

Seçimlerin tamamlanamaması halinde mevcut Cumhurbaşkanı yenisi seçilinceye kadar görevine devam eder.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin diğer usul ve esaslar kanunla düzenlenir.”

MADDE 7- 2709 sayılı Kanunun 101 inci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“A. Adaylık ve seçimi

MADDE 101-Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim yapmış, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip, Türk vatandaşları arasından, doğrudan halk tarafından seçilir.

Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir.

Cumhurbaşkanlığına, siyasi parti grupları, en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler ile en az yüz bin seçmen aday gösterebilir.

Cumhurbaşkanı seçilen milletvekilinin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.

Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilir. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilir.

İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin herhangi bir nedenle seçime katılmaması halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların salt çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilir. Oylamada, adayın geçerli oyların çoğunluğunu alamaması halinde, sadece Cumhurbaşkanı seçimi yenilenir.

Seçimlerin tamamlanamaması halinde, yenisi göreve başlayınca kadar mevcut Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin diğer usul ve esaslar kanunla düzenlenir.”

(Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı, Aksaray Milletvekili İlnur İnceöz, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan ve İstanbul Milletvekili Mehmet Muş ile 310 Milletvekilinin Teklifi)

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

MADDE 9- 2709 sayılı Kanunun 104 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“MADDE 104- Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir.

Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını temin eder.

Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapar.

Ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj verir.

Kanunları yayımlar.

Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir.

Kanunların, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde iptal davası açar.

Cumhurbaşkanı yardımcılarını ile bakanları atar ve görevlerine son verir.

Üst düzey kamu yöneticilerini atar ve görevlerine son verir.

Yabancı devletlere Türkiye Cumhuriyetinin temsilcilerini gönderir, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul eder.

Milletlerarası andlaşma akdeder ve yayımlar.

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunar.

Milli güvenlik politikalarını belirler ve gerekli tedbirleri alır.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil eder.

MADDE 8- 2709 sayılı Kanunun 104 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“MADDE 104- Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir.

Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını temin eder.

Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapar.

Ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj verir.

Kanunları yayımlar.

Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir.

Kanunların, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesiyle Anayasa Mahkemesinde iptal davası açar.

Cumhurbaşkanı yardımcılarını ile bakanları atar ve görevlerine son verir.

Üst kademe kamu yöneticilerini atar, görevlerine son verir ve bunların atanmalarına ilişkin usul ve esasları Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenler.

Yabancı devletlere Türkiye Cumhuriyetinin temsilcilerini gönderir, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul eder.

Milletlerarası andlaşmaları onaylar ve yayımlar.

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunar.

Milli güvenlik politikalarını belirler ve gerekli tedbirleri alır.

(Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı, Aksaray Milletvekili İlnur İnceöz, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan ve İstanbul Milletvekili Mehmet Muş ile 310 Milletvekilinin Teklifi)

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verir.

Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırır.

Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenemez. Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde kanun hükümleri uygulanır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarması durumunda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelir.

Cumhurbaşkanı, kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilir.

Kararnameler ve yönetmelikler, yayımdan sonraki bir tarih belirlenmemişse, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girer.

Cumhurbaşkanı ayrıca Anayasada ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.”

MADDE 10- 2709 sayılı Kanunun 105 inci maddesi başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil eder.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verir.

Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırır.

Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemez. Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde, kanun hükümleri uygulanır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarması durumunda, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelir.

Cumhurbaşkanı, kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilir.

Kararnameler ve yönetmelikler, yayımdan sonraki bir tarih belirlenmemişse, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girer.

Cumhurbaşkanı, ayrıca Anayasada ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.”

MADDE 9- 2709 sayılı Kanunun 105 inci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı, Aksaray Milletvekili İlnur İnceöz, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan ve İstanbul Milletvekili Mehmet Muş ile 310 Milletvekilinin Teklifi)

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

“E. Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu

Madde 105- Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içerisinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.

Hakkında soruşturma açılmasına karar verilen Cumhurbaşkanı seçim kararı alamaz.

Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanının görevi sona erer.

Cumhurbaşkanının görevde bulunduğu sürede işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde hükmü uygulanır.”

“E. Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu

MADDE 105- Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.

Hakkında soruşturma açılmasına karar verilen Cumhurbaşkanı, seçim kararı alamaz.

Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanının görevi sona erer.

Cumhurbaşkanının görevde bulunduğu sürede işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde hükmü uygulanır.”

(Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı, Aksaray Milletvekili İlnur İnceöz, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan ve İstanbul Milletvekili Mehmet Muş ile 310 Milletvekilinin Teklifi)

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

MADDE 11- 2709 sayılı Kanununun 106 ncı maddesi başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“F. Cumhurbaşkanı yardımcılarını, Cumhurbaşkanı başkanına vekâlet ve bakanlar

MADDE 106- Cumhurbaşkanı, seçildikten sonra bir veya daha fazla Cumhurbaşkanı yardımcısını atayabilir.

Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması halinde kırkbeş gün içinde Cumhurbaşkanı seçimi yapılır. Yenisi seçilene kadar Cumhurbaşkanı Yardımcısı Cumhurbaşkanlığına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanı başkanına ait yetkileri kullanır. Genel seçime bir yıl ve daha az kalmışsa Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimi de Cumhurbaşkanı seçimi ile birlikte yenilenir. Genel seçime bir yıldan fazla kalmışsa seçilen Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi seçim tarihine kadar görevine devam eder. Kalan süreyi tamamlayan Cumhurbaşkanı açısından bu süre dönemden sayılmaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinin yapılacağı tarihte her iki seçim birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Cumhurbaşkanına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanı başkanına ait yetkileri kullanır.

Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanları, Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakan olarak atanırlarsa üyelikleri sona erer.

Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanları, Cumhurbaşkanı başkanına karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanları hakkında görevleri ile ilgili suç işledikleri

MADDE 10- 2709 sayılı Kanununun 106 ncı maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“F. Cumhurbaşkanı yardımcılarını, Cumhurbaşkanı başkanına vekâlet ve bakanlar

MADDE 106- Cumhurbaşkanı, seçildikten sonra bir veya daha fazla Cumhurbaşkanı yardımcısını atayabilir.

Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması halinde, kırkbeş gün içinde Cumhurbaşkanı seçimi yapılır. Yenisi seçilene kadar Cumhurbaşkanı yardımcısı Cumhurbaşkanlığına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanı başkanına ait yetkileri kullanır. Genel seçime bir yıl veya daha az kalmışsa Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimi de Cumhurbaşkanı seçimi ile birlikte yenilenir. Genel seçime bir yıldan fazla kalmışsa seçilen Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi seçim tarihine kadar görevine devam eder. Kalan süreyi tamamlayan Cumhurbaşkanı açısından bu süre dönemden sayılmaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinin yapılacağı tarihte her iki seçim birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, Cumhurbaşkanı yardımcısı Cumhurbaşkanına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanı başkanına ait yetkileri kullanır.

Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanları, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır. Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanları, 81 inci maddede yazılı şekilde Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde andiçerler. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atanırlarsa üyelikleri sona erer.

(Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı, Aksaray Milletvekili İlnur İnceöz, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan ve İstanbul Milletvekili Mehmet Muş ile 310 Milletvekilinin Teklifi)

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her siyasî parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içerisinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.

Bu kişilerin görevde bulunduğu sürede işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde hükmü uygulanır.

Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın görevi sona erer.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, göreviyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır.

Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri ile teşkilât yapısı Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenir.”

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, Cumhurbaşkanı karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında görevleriyle ilgili suç işledikleri iddiasıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasî parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır ve dağıtımından itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.

Bu kişilerin görevde buldukları sürede, görevleriyle ilgili işledikleri iddia edilen suçlar bakımından, görevleri bittikten sonra da beşinci, altıncı ve yedinci fıkra hükümleri uygulanır.

Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın görevi sona erer.

(Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı, Aksaray Milletvekili İlnur İnceöz, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan ve İstanbul Milletvekili Mehmet Muş ile 310 Milletvekilinin Teklifi)

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

MADDE 12- 2709 sayılı Kanununun 116 ncı maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“H. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yenilenmesi

MADDE 116- Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu ile seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Bu halde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının seçimlerin yenilenmesine karar vermesi halinde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir.

Seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verilen Meclisin ve Cumhurbaşkanının yetkileri, bu organların seçilmesine kadar sürer.

Bu şekilde seçilen Meclis ve Cumhurbaşkanının görev süreleri de beş yıldır.”

MADDE 13- 2709 sayılı Kanununun 119 uncu maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve kenar başlıkları metinden çıkarılmıştır.

“III. Olağanüstü hal yönetimi

Madde 119- Cumhurbaşkanı, savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi,

Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanlar, görevleriyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır.

Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.”

MADDE 11- 2709 sayılı Kanununun 116 ncı maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“H. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yenilenmesi

MADDE 116- Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğuyla seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Bu halde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının seçimlerin yenilenmesine karar vermesi halinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde, Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir.

Seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verilen Meclisin ve Cumhurbaşkanının yetki ve görevleri, yeni Meclisin ve Cumhurbaşkanının göreve başlamasına kadar devam eder.

Bu şekilde seçilen Meclis ve Cumhurbaşkanının görev süreleri de beş yıldır.”

MADDE 12- 2709 sayılı Kanununun 119 uncu maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve kenar başlıkları metinden çıkarılmıştır.

“III. Olağanüstü hal yönetimi

MADDE 119- Cumhurbaşkanı; savaş, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi,

(Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı, Aksaray Milletvekili İlnur İnceöz, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan ve İstanbul Milletvekili Mehmet Muş ile 310 Milletvekilinin Teklifi)

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

ayaklanma olması veya vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması; anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması; kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması; tabii afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde yurdun tamamında veya bir bölgesinde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilân edebilir.

Olağanüstü hal ilanı kararı verildiği gün Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağırılır; Meclis gerekli gördüğü takdirde olağanüstü halin süresini kısaltabilir, uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir.

Cumhurbaşkanının talebiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi her defasında dört ayı geçmemek üzere süreyi uzatabilir. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz.

Olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile 15 inci maddedeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlandıracağı veya geçici olarak durdurulacağı, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği kanunla düzenlenir.

Olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Kanun hükmündeki bu kararnameler Resmî Gazetede yayımlanır, aynı gün Meclis onayına sunulur.

Savaş ve mücbir sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hariç olmak üzere; olağanüstü hal sırasında çıkarılan

seferberlik, ayaklanma, vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma, ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması, anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması, şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması, tabii afet veya tehlikeli salgın hastalık ya da ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması hallerinde yurdun tamamında veya bir bölgesinde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.

Olağanüstü hal ilanı kararı verildiği gün Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağırılır; Meclis gerekli gördüğü takdirde olağanüstü halin süresini kısaltabilir, uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir.

Cumhurbaşkanının talebiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi her defasında dört ayı geçmemek üzere süreyi uzatabilir. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz.

Olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile 15 inci maddedeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlandıracağı veya geçici olarak durdurulacağı, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği kanunla düzenlenir.

Olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, 104 üncü maddenin onyedinci fıkrasının ikinci cümlesinde belirtilen sınırlamalara tabi olmaksızın Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Kanun hükmündeki bu kararnameler Resmî Gazetede yayımlanır, aynı gün Meclis onayına sunulur.

(Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı, Aksaray Milletvekili İlnur İnceöz, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan ve İstanbul Milletvekili Mehmet Muş ile 310 Milletvekilinin Teklifi)

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

Cumhurbaşkanlığı kararnameleleri bir ay içerisinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve karara bağlanır. Aksi halde olağanüstü hallerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kendiliğinden yürürlükten kalkar.

MADDE 14- 2709 sayılı Kanunun 123 üncü maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan “ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak” ibaresi “kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle” şeklinde değiştirilmiş ve maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“Üst düzey kamu görevlilerinin atanmalarına ilişkin usul ve esaslar Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.”

MADDE 15- 2709 sayılı Kanunun 126 ncı maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesi yürürlükten kaldırılmış ve maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“Merkezi idare kapsamındaki kamu kurum ve kuruluşlarının; kuruluş, görev, yetki ve sorumlulukları Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenir.”

MADDE 16- 2709 sayılı Kanunun 142 ncı maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“Disiplin mahkemeleri dışında askeri mahkemeler kurulamaz. Ancak, savaş halinde asker kişilerin görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli askeri mahkemeler kurulabilir.”

MADDE 17- 2709 sayılı Kanunun 159 uncu maddesinin başlığı ile birinci ve dokuzuncu fıkralarında yer alan “Yüksek” ibareleri metinden çıkarılmış; iki, üç, dört ve beşinci fıkraları aşağıdaki şekilde ve altıncı fıkrasında yer alan

Savaş ve mücbir sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hâli hariç olmak üzere; olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi üç ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve karara bağlanır. Aksi halde olağanüstü hallerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kendiliğinden yürürlükten kalkar.”

MADDE 13- 2709 sayılı Kanunun 142 ncı maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“Disiplin mahkemeleri dışında askeri mahkemeler kurulamaz. Ancak savaş halinde, asker kişilerin görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli askeri mahkemeler kurulabilir.”

MADDE 14- 2709 sayılı Kanunun 159 uncu maddesinin başlığı ile birinci ve dokuzuncu fıkralarında yer alan “Yüksek” ibareleri madde metninden çıkarılmış; iki, üç, dört ve beşinci fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiş;

(Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı, Aksaray Milletvekili İlnur İnceöz, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan ve İstanbul Milletvekili Mehmet Muş ile 310 Milletvekilinin Teklifi)

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

“ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı dışındaki asıl üyeleri,” ibaresi “dışındaki üyeleri,” şeklinde değiştirilmiş ve dokuzuncu fıkrasında yer alan “tüzük,” ibaresi metinden çıkarılmıştır.

“Hâkimler ve Savcılar Kurulu oniki üyeden oluşur; iki daire halinde çalışır.

Kurulun Başkanı Adalet Bakanındır. Adalet Bakanın katılmadığı toplantılara Adalet Bakanı Müsteşarı katılır. Kurulun, iki üyesi, nitelikleri kanunda belirtilen yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasından, iki üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adli yargı hâkim ve savcıları arasından, bir üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcıları arasından Cumhurbaşkanınca; üç üyesi Yargıtay üyeleri, bir üyesi Danıştay üyeleri, iki üyesi nitelikleri kanunda belirtilen yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilir. Kurulun Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilecek üyeliklerine ilişkin başvurular, Meclis Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon her bir üyelik için üç adayı, üye tam sayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada aday belirleme işleminin sonuçlandırılmaması halinde ikinci oylamada üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu aranır. Bu oylamada da aday belirlenemediği takdirde her bir üyelik için en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile aday belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Komisyon tarafından belirlenen adaylar arasından, her bir üye için ayrı

altıncı fıkrasında yer alan “asıl” ibaresi madde metninden çıkarılmış; dokuzuncu fıkrasında yer alan “kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere” ibaresi “kanun ve diğer mevzuata” şeklinde değiştirilmiştir.

“Hâkimler ve Savcılar Kurulu onüç üyeden oluşur; iki daire halinde çalışır.

Kurulun Başkanı Adalet Bakanındır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabii üyesidir. Kurulun, üç üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adli yargı hâkim ve savcıları arasından, bir üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcıları arasından Cumhurbaşkanınca; üç üyesi Yargıtay üyeleri, bir üyesi Danıştay üyeleri, üç üyesi nitelikleri kanunda belirtilen yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilir. Öğretim üyeleri ile avukatlar arasından seçilen üyelere, en az birinin öğretim üyesi ve en az birinin de avukat olması zorunludur. Kurulun Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilecek üyeliklerine ilişkin başvurular, Meclis Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon her bir üyelik için üç adayı, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada aday belirleme işleminin sonuçlandırılmaması halinde ikinci oylamada üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu aranır. Bu oylamada da aday belirlenemediği takdirde, her bir üyelik için en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile aday belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Komisyon tarafından belirlenen adaylar arasından, her bir üye için ayrı

(Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı, Aksaray Milletvekili İlnur İnceöz, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan ve İstanbul Milletvekili Mehmet Muş ile 310 Milletvekilinin Teklifi)

ayrı gizli oyla seçim yapar. Birinci oylamada üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu; bu oylamada seçimin sonuçlandırılmaması halinde, ikinci oylamada üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu aranır. İkinci oylamada da üye seçilemediği takdirde en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile üye seçimi tamamlanır.

Üyeler dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler bir kez daha seçilebilir.

Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki otuz gün içinde yapılır. Seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden otuz gün içinde, yeni üyelerin seçimi yapılır.”

MADDE 18- 2709 sayılı Kanununun 161 inci maddesi başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Bütçe ve kesinhesap

MADDE- 161 Kamu idarelerinin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır.

Malî yıl başlangıcı ile merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolü ile yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller kanunla düzenlenir. Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

Cumhurbaşkanı bütçe kanun teklifini, malî yılbaşından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Bütçe teklifi Bütçe Komisyonunda görüşülür. Komisyonun ellibeş gün içinde kabul edeceği metin Genel Kurulda görüşülür ve malî yılbaşına kadar karara bağlanır.

Bütçe kanununun süresinde yürürlüğe konulamaması halinde, bir önceki yılın bütçesi yeniden değerlendirilme oranına göre artırılarak yürürlüğe konur.

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

ayrı gizli oyla seçim yapar. Birinci oylamada üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu; bu oylamada seçimin sonuçlandırılmaması halinde, ikinci oylamada üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu aranır. İkinci oylamada da üye seçilemediği takdirde en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile üye seçimi tamamlanır.

Üyeler dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler bir kez daha seçilebilir.

Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki otuz gün içinde yapılır. Seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden otuz gün içinde, yeni üyelerin seçimi yapılır.”

MADDE 15- 2709 sayılı Kanununun 161 inci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“A. Bütçe ve kesinhesap

MADDE 161- Kamu idarelerinin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır.

Malî yıl başlangıcı ile merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolü ile yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller kanunla düzenlenir. Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

Cumhurbaşkanı bütçe kanun teklifini, malî yılbaşından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Bütçe teklifi Bütçe Komisyonunda görüşülür. Komisyonun ellibeş gün içinde kabul edeceği metin Genel Kurulda görüşülür ve malî yılbaşına kadar karara bağlanır.

Bütçe kanununun süresinde yürürlüğe konulamaması halinde, geçici bütçe kanunu çıkarılır. Geçici bütçe kanununun da çıkarılmaması durumunda, yeni bütçe kanunu

(Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı, Aksaray Milletvekili İlnur İnceöz, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan ve İstanbul Milletvekili Mehmet Muş ile 310 Milletvekilinin Teklifi)

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini her bütçenin görüşülmesi sırasında açıklarlar, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar.

Genel Kurulda kamu idare bütçeleri ile değişiklik önerileri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır.

Merkezi yönetim bütçesiyle verilen ödenek, harcanabilecek tutarın sınırını gösterir. Harcanabilecek tutarın Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile aşılabileceğine dair bütçe kanununa hüküm konulamaz.

Carî yıl bütçesindeki ödenek artışı öngören değişiklik teklifleri ile carî ve izleyen yılların bütçelerine malî yük getiren tekliflerde, öngörülen giderleri karşılayabilecek malî kaynak gösterilmesi zorunludur.

Merkezi yönetim kesinhesap kanunu teklifi, ilgili olduğu malî yılın sonundan başlayarak en geç altı ay sonra Cumhurbaşkanlığı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesinhesap kanun teklifinin verilmesinden başlayarak en geç yetmişbeş gün içinde Meclise sunar.

Kesinhesap kanunu teklifi ve genel uygunluk bildirimini Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olması, ilgili yıla ait Sayıştayca sonuçlandırılmamış denetim ve hesap yargılamasını önlemez ve bunların karara bağlandığı anlamına gelmez.

Kesinhesap kanunu teklifi, yeni yıl bütçe kanunu teklifiyle birlikte görüşülür ve karara bağlanır.”

kabul edilinceye kadar bir önceki yılın bütçesi yeniden değerlendirilme oranına göre artırılarak uygulanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini her bütçenin görüşülmesi sırasında açıklarlar, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar.

Genel Kurulda kamu idare bütçeleri ile değişiklik önerileri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır.

Merkezi yönetim bütçesiyle verilen ödenek, harcanabilecek tutarın sınırını gösterir. Harcanabilecek tutarın Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle aşılabileceğine dair bütçe kanununa hüküm konulamaz.

Carî yıl bütçesindeki ödenek artışı öngören değişiklik teklifleri ile carî ve izleyen yılların bütçelerine malî yük getiren tekliflerde, öngörülen giderleri karşılayabilecek malî kaynak gösterilmesi zorunludur.

Merkezi yönetim kesinhesap kanunu teklifi, ilgili olduğu malî yılın sonundan başlayarak en geç altı ay sonra Cumhurbaşkanlığı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesinhesap kanun teklifinin verilmesinden başlayarak en geç yetmişbeş gün içinde Meclise sunar.

Kesinhesap kanunu teklifi ve genel uygunluk bildirimini Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olması, ilgili yıla ait Sayıştayca sonuçlandırılmamış denetim ve hesap yargılamasını önlemez ve bunların karara bağlandığı anlamına gelmez.

Kesinhesap kanunu teklifi, yeni yıl bütçe kanunu teklifiyle birlikte görüşülür ve karara bağlanır.”

(Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı, Aksaray Milletvekili İlknur İnceöz, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan ve İstanbul Milletvekili Mehmet Muş ile 310 Milletvekilinin Teklifi)

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

MADDE 19- 2709 sayılı Kanunun;

A) 8 inci maddesinde yer alan “ve Bakanlar Kurulu”; 15 inci maddesinin birinci fıkrasında, 17 nci maddesinin dördüncü fıkrasında ve 19 uncu maddesinin altıncı fıkrasında yer alan “, sıkıyönetim”; 88 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Bakanlar Kurulu ve”, ikinci fıkrasında yer alan “tasarı ve”; 93 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “, doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine,”; 117 nci maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan “Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine,”; 125 inci maddesinin altıncı fıkrasında yer alan “sıkıyönetim,”; 148 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “, sıkıyönetim”, altıncı fıkrasında yer alan “, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi” ve “Yüksek”; 154 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “Yüksek”; 155 inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları,” ve “tüzük tasarılarını incelemek,” üçüncü fıkrasında yer alan “Yüksek” ibareleri madde metinlerinden çıkarılmıştır.

B) 73 üncü maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan “Bakanlar Kuruluna” ibaresi “Cumhurbaşkanına”; 117 nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “Bakanlar Kurulu” ibaresi “Cumhurbaşkanı”, dördüncü fıkrasında yer alan “Başbakana” ibaresi “Cumhurbaşkanına”; 118 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Başbakan yardımcıları,” ibaresi “Cumhurbaşkanı yardımcıları,” “Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından” ibaresi “Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava kuvvetleri komutanlarından”, üçüncü fıkrasında yer alan “Bakanlar Kuruluna” ibaresi “Cumhurbaşkanına”, “Bakanlar

MADDE 16 - 2709 sayılı Kanunun;

A) 8 inci maddesinde yer alan “ve Bakanlar Kurulu”; 15 inci maddesinin birinci fıkrasında, 17 nci maddesinin dördüncü fıkrasında ve 19 uncu maddesinin beşinci fıkrasında yer alan “, sıkıyönetim”; 88 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Bakanlar Kurulu ve”, ikinci fıkrasında yer alan “tasarı ve”; 93 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “, doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine,”; 125 inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askerî Şuranın kararları yargı denetimi dışındadır. Ancak,” ve altıncı fıkrasında yer alan “sıkıyönetim,”; 148 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “, sıkıyönetim”, altıncı fıkrasında yer alan “, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi” ve “Yüksek”, yedinci fıkrasında yer alan “ile Jandarma Genel Komutanı”; 153 üncü maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan “tasarı veya”; 154 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “Yüksek”; 155 inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları,” ve “tüzük tasarılarını incelemek,” üçüncü fıkrasında yer alan “Yüksek” ibareleri madde metinlerinden çıkarılmıştır.

B) 73 üncü maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan “Bakanlar Kuruluna” ibaresi “Cumhurbaşkanına”; 78 inci maddesinin başlığı “D. Seçimlerin geriye bırakılması ve ara seçimler”; 117 nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “Bakanlar Kurulu” ibaresi “Cumhurbaşkanı”; 118 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Başbakan yardımcıları,” ibaresi “Cumhurbaşkanı yardımcıları,” “Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel

(Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı, Aksaray Milletvekili İlnur İnceöz, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan ve İstanbul Milletvekili Mehmet Muş ile 310 Milletvekilinin Teklifi)

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

Kurulunca” ibaresi “Cumhurbaşkanınca”, dördüncü fıkrasında yer alan “Başbakan” ibaresi “Cumhurbaşkanı yardımcılarını”, beşinci fıkrasında yer alan “Başbakanın” ibaresi “Cumhurbaşkanı yardımcısının”, altıncı fıkrasında yer alan “kanunla” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile”; 124 üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Başbakanlık” ibaresi “Cumhurbaşkanı” ve “tüzüklerin” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin”; 127 nci maddesinin altıncı fıkrasında yer alan “Bakanlar Kurulunun” ibaresi “Cumhurbaşkanının”; 131 inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “ve Bakanlar Kurulunca” ibaresi “tarafından”; 134 üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Başbakanlığa” ibaresi “Cumhurbaşkanının görevlendireceği bakana”; 137 nci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “tüzük” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamesi”; 148 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “kanun hükmünde kararnamelerin” ibareleri “Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin”, altıncı fıkrasında yer alan “Bakanlar Kurulu üyelerini” ibaresi “Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları”; 150 nci maddesinde yer alan “kanun hükmündeki kararnamelerin” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin” ve “iktidar ve anamuhalefet partisi Meclis grupları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi” ibaresi “Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubuna ve”; 151 inci maddesinde yer alan “kanun hükmünde kararname” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamesi”; 152 nci maddesinin birinci fıkrası ile 153 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “kanun hükmünde kararnamenin” ibareleri “Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin”; 158 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “adli, idari ve askeri” ibaresi “adli ve idari”; 166 nci

Komutanından” ibaresi “Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava kuvvetleri komutanlarından”, üçüncü fıkrasında yer alan “Bakanlar Kuruluna” ibaresi “Cumhurbaşkanına”, “Bakanlar Kurulunca” ibaresi “Cumhurbaşkanınca”, dördüncü fıkrasında yer alan “Başbakan” ibaresi “Cumhurbaşkanı yardımcılarını”, beşinci fıkrasında yer alan “Başbakanın” ibaresi “Cumhurbaşkanı yardımcısının”, altıncı fıkrasında yer alan “kanunla” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle”; 123 üncü maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan “ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak” ibaresi “kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle”; 124 üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Başbakanlık” ibaresi “Cumhurbaşkanı” ve “tüzüklerin” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin”; 127 nci maddesinin altıncı fıkrasında yer alan “Bakanlar Kurulunun” ibaresi “Cumhurbaşkanının”; 131 inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “ve Bakanlar Kurulunca” ibaresi “tarafından”; 134 üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Başbakanlığa” ibaresi “Cumhurbaşkanının görevlendireceği bakana”; 137 nci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “tüzük” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamesi”; 148 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “kanun hükmünde kararnamelerin” ibareleri “Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin”, altıncı fıkrasında yer alan “Bakanlar Kurulu üyelerini” ibaresi “Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları,”; 149 uncu maddesinin birinci fıkrasında yer alan “oniki” ibaresi “on”; 150 nci maddesinde yer alan “kanun hükmündeki kararnamelerin” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin” ve “iktidar ve anamuhalefet partisi Meclis grupları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi” ibaresi “Türkiye Büyük Millet Meclisinde

(Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı, Aksaray Milletvekili İlnur İnceöz, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan ve İstanbul Milletvekili Mehmet Muş ile 310 Milletvekilinin Teklifi)

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan “hükümete” ibaresi “Cumhurbaşkanına”; 167 nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “Bakanlar Kuruluna” ibaresi “Cumhurbaşkanına” şeklinde değiştirilmiştir.

C) 2709 sayılı Kanunun 89 uncu maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan “geri gönderilen kanunu” ibaresinden sonra gelmek üzere “üye tamsayısının salt çoğunluğu ile” ibaresi eklenmiştir.

Ç) 108 inci maddesinin birinci fıkrasına “inceleme,” ibaresinden önce gelmek üzere “idari soruşturma,” ibaresi eklenmiş; ikinci fıkrasında yer alan “Silahlı Kuvvetler ve” ibaresi metinden çıkarılmış; üçüncü fıkrasında yer alan “üyeleri ve üyeleri içinden Başkanı, kanunda belirlenen nitelikteki kişiler arasından,” ibaresi “Başkan ve üyeleri,” şeklinde ve dördüncü fıkrasında yer alan “kanunla” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile” şeklinde değiştirilmiştir.

D) 146 ncı maddesinin birinci fıkrasında yer alan “onyedi” ibaresi “onbeş” şeklinde değiştirilmiş, üçüncü fıkrasında yer alan “, bir üyeyi Askerî Yargıtay, bir üyeyi Askerî Yüksek İdare Mahkemesi” ibaresi ile dördüncü fıkrasında yer alan “, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi” ibareleri metinden çıkarılmıştır.

E) 82 nci maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi, 96 ncı maddesinin ikinci fıkrası, 117 nci maddesinin son fıkrası, 125 inci maddesinin ikinci fıkrası, 127 nci maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesi, 150 nci maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi ile 91, 99, 100, 102, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 120, 121, 122, 145, 156, 157, 162, 163 ve 164 üncü maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır.

en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubuna ve”; 151 inci maddesi ile 153 üncü maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan “kanun hükmünde kararname” ibareleri “Cumhurbaşkanlığı kararnamesi”; 152 nci maddesinin birinci fıkrası ile 153 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “kanun hükmünde kararnamenin” ibareleri “Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin”; 158 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “adli, idari ve askeri” ibaresi “adli ve idari”; 166 ncı maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan “hükümete” ibaresi “Cumhurbaşkanına”; 167 nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “Bakanlar Kuruluna” ibaresi “Cumhurbaşkanına” şeklinde değiştirilmiştir.

C) 89 uncu maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan “geri gönderilen kanunu” ibaresinden sonra gelmek üzere “üye tamsayısının salt çoğunluğuyla” ve “117 nci” maddesinin üçüncü fıkrasının başına “Cumhurbaşkanınca atanan” ibareleri eklenmiştir.

Ç) 108 inci maddesinin birinci fıkrasına “inceleme,” ibaresinden önce gelmek üzere “idari soruşturma,” ibaresi eklenmiş; ikinci fıkrasında yer alan “Silahlı Kuvvetler ve” ibaresi madde metninden çıkarılmış; üçüncü fıkrasında yer alan “üyeleri ve üyeleri içinden Başkanı, kanunda belirlenen nitelikteki kişiler arasından,” ibaresi “Başkan ve üyeleri,” şeklinde ve dördüncü fıkrasında yer alan “kanunla” ibaresi “Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle” şeklinde değiştirilmiştir.

D) 146 ncı maddesinin birinci fıkrasında yer alan “onyedi” ibaresi “onbeş” şeklinde değiştirilmiş, üçüncü fıkrasında yer alan “, bir üyeyi Askerî Yargıtay, bir üyeyi Askerî Yüksek İdare Mahkemesi” ibaresi ile dördüncü fıkrasında yer alan “, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi” ibareleri madde metninden çıkarılmıştır.

(Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı, Aksaray Milletvekili İlnur İnceöz, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan ve İstanbul Milletvekili Mehmet Muş ile 310 Milletvekilinin Teklifi)

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

MADDE 20- 2709 sayılı Kanuna aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 21- A) Türkiye Büyük Millet Meclisinin 27 nci Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi 3/11/2019 tarihinde birlikte yapılır. Seçimin yapılacağı tarihe kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve Cumhurbaşkanının görevi devam eder. Meclisin seçim kararı alması halinde 27 nci Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

B) Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren en geç altı ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi bu değişikliklerin gerektirdiği Meclis İçtüzüğünü ve kanuni düzenlemeleri yapar. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenleneceği belirtilen değişiklikler ise Cumhurbaşkanı tarafından aynı sürede düzenlenir.

C) Anayasanın 159 uncu maddesinde yapılan düzenlemeye göre Hâkimler ve Savcılar Kurulu üyeleri en geç otuz gün içinde seçilirler ve bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki kırkinci günü takip eden iş günü görevlerine başlarlar. Başvurular, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon on gün içinde

E) 82 nci maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi, 96 ncı maddesinin ikinci fıkrası, 117 nci maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları, 127 nci maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesi, 150 nci maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi ile 91, 99, 100, 102, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 120, 121, 122, 145, 156, 157, 162, 163 ve 164 üncü maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 17- 2709 sayılı Kanuna aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 21- A) Türkiye Büyük Millet Meclisinin 27’nci Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi 3/11/2019 tarihinde birlikte yapılır. Seçimin yapılacağı tarihe kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve Cumhurbaşkanının görevi devam eder. Meclisin seçim kararı alması halinde, 27’nci Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

B) Bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren en geç altı ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi, bu Kanunla yapılan değişikliklerin gerektirdiği Meclis İçtüzüğü değişikliği ile diğer kanuni düzenlemeleri yapar. Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenleneceği belirtilen değişiklikler ise Cumhurbaşkanının göreve başlama tarihinden itibaren en geç altı ay içinde Cumhurbaşkanı tarafından düzenlenir.

C) Anayasanın 159 uncu maddesinde yapılan düzenlemeye göre Hâkimler ve Savcılar Kurulu üyeleri en geç otuz gün içinde seçilirler ve bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki kırkinci günü takip eden iş günü görevlerine başlarlar. Başvurular, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet

(Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı, Aksaray Milletvekili İlnur İnceöz, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan ve İstanbul Milletvekili Mehmet Muş ile 310 Milletvekilinin Teklifi)

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

her bir üyelik için üç adayı üye tam sayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada üçte iki çoğunluk ile seçimin sonuçlandırılmaması halinde, ikinci ve üçüncü oylamalar yapılır; bu oylamalarda üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun oyunu alan aday seçilmiş olur. Beşte üç çoğunluğun sağlanamaması halinde üçüncü oylamada en çok oyu almış olan, seçilecek üyelerin iki katı aday arasından ad çekme usulü ile üye belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu aynı usul ve nisapları gözeterek onbeş gün içinde seçimi tamamlar. Mevcut Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri, yeni üyelerin göreve başlayacağı tarihe kadar görevlerine devam eder ve bu süre içinde yürürlükteki Kanun hükümlerine göre çalışır.

D) Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinden Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilmiş bulunan kişilerin herhangi bir sebeple görevleri sona erene kadar üyelikleri devam eder.

E) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve askerî mahkemeler kaldırılmıştır.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iki ay içinde; idarî görev ve kadrolarda bulunanlar dâhil askerî hâkim ve savcı sınıfından olanlar, tercihleri ve mükteseppleri dikkate alınmak suretiyle;

a) Hâkimler ve Savcılar Kurulunca adli veya idari yargıda hâkim veya savcı,

b) Milli Savunma Bakanlığınca, hukuk müşaviri veya muvazzaf subay, olarak atanır.

Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde muvazzaf subay veya hukuk müşaviri olarak atananlar, askerî hâkimler ve savcılar için öngörülen aylık ödenek ve diğer özlük haklarından yararlanmaya devam eder.

Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon on gün içinde her bir üyelik için üç adayı üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada üçte iki çoğunlukla seçimin sonuçlandırılmaması halinde, ikinci ve üçüncü oylamalar yapılır; bu oylamalarda üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun oyunu alan aday seçilmiş olur. Beşte üç çoğunluğun sağlanamaması halinde üçüncü oylamada en çok oyu almış olan, seçilecek üyelerin iki katı aday arasından ad çekme usulü ile üye belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu aynı usul ve nisapları gözeterek onbeş gün içinde seçimi tamamlar. Mevcut Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri, yeni üyelerin göreve başlayacağı tarihe kadar görevlerine devam eder ve bu süre içinde yürürlükteki Kanun hükümlerine göre çalışır. Yeni üyeler, ilgili kanunda değişiklik yapılmıyaya kadar mevcut Kanunun Anayasaya aykırı olmayan hükümleri uyarınca çalışır. Görevi sona eren ve Hâkimler ve Savcılar Kuruluna yeniden seçilmeyen üyelerden, talepleri halinde adli yargı hâkim ve savcılar arasından seçilenler Yargıtay üyeliğine, idari yargı hâkim ve savcılar arasından seçilenler Danıştay üyeliğine Hâkimler ve Savcılar Kurulunca seçilir; öğretim üyeleri ve avukatlar arasından seçilenler ise Danıştay üyeliğine Cumhurbaşkanınca atanır. Bu şekilde yapılan seçim ve atamalarda boş kadro olup olmadığına bakılmaz, seçilen ve atanan üye sayısı kadar Yargıtay ve Danıştay kadrolarına üye kadrosu ilave edilir.

D) Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinden Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilmiş bulunan kişilerin herhangi bir sebeple görevleri sona erene kadar üyelikleri devam eder.

(Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı, Aksaray Milletvekili İlnur İnceöz, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan ve İstanbul Milletvekili Mehmet Muş ile 310 Milletvekilinin Teklifi)

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

Kaldırılan Askerî Yüksek İdare Mahkemesinde görev yapan ve askerî hâkim ve savcı sınıfından olmayan üyeler uygun bir göreve atanır.

Kaldırılan askerî yargı mercilerinde görülmekte olan dosyalardan;

a) Askerî Yargıtayda olanlar, Yargıtaya,

b) Askerî Yüksek İdare Mahkemesinde olanlar, Danıştaya

c) Askerî mahkemelerde olanlar, görevli ve yetkili adli yargı mercilerine

ç) Askerî savcılıklarda olanlar, yetkili Cumhuriyet başsavcılıklarına,

herhangi bir karara gerek kalmaksızın listeye bağlanarak devredilir. Yargıtay ve Danıştay, kendi devir işlemlerini yürütür. Diğer dosyaların devirleri ise Hakimler ve Savcılar Kurulu tarafından oluşturulacak komisyonlar tarafından yürütülür.

Kaldırılan askerî yargı mercilerince hüküm verilmeyle birlikte henüz gerekçeli kararı yazılmayan dosyalara ilişkin gerekçeli kararlar, dosyaların devredildiği yargı mercilerince yazılır.

Kaldırılan askerî yargı mercilerinde görev yapan diğer tüm idari personelin atama ve görevlendirilmeleri, Milli Savunma Bakanlığınca yapılır.

F) Bu Kanun yürürlüğe girdiğinde yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararnameler, tüzükler, Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan yönetmelikler ile diğer düzenleyici işlemler yürürlükten kaldırılmadıkça geçerliliğini sürdürür.

G) Kanunlar ve diğer mevzuat ile Başbakanlık ve Bakanlar Kuruluna verilen yetkiler, ilgili mevzuatta değişiklik yapılmıca kadar Cumhurbaşkanlığı tarafından kullanılır.

E) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve askerî mahkemeler kaldırılmıştır.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren dört ay içinde; Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin askerî hâkim sınıfından Başkan, Başsavcı, İkinci Başkan ve üyeleri ile diğer askerî hâkimler (yedek subaylar hariç) tercihleri ve müktesepeleri dikkate alınarak;

a) Hâkimler ve Savcılar Kurulunca adli veya idari yargıda hâkim veya savcı olarak atanabilirler.

b) Aylık, ek gösterge, ödenek, yargı ödeneği, ek ödeme, malî, sosyal hak ve yardımlar ile diğer hakları yönünden emsali adli veya idari yargıya mensup hâkim ve savcılar, bunların dışındaki hak ve yükümlülükler yönünden ise bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihteki mevzuat hükümleri uygulanmaya devam edilmek suretiyle Millî Savunma Bakanlığınca mevcut sınıflarında, Bakanlık veya Genelkurmay Başkanlığının hukuk hizmetleri kadrolarına atanırlar. Bunlardan, emeklilik hakkını elde edenlerden yaş haddinden önce bu görevlerden kendi istekleriyle ayrılacaklara ödenecek tazminata ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Kaldırılan askerî yargı mercilerinde görülmekte olan dosyalardan; kanun yolu incelemesi aşamasında olanlar ilgisine göre Yargıtay veya Danıştaya, diğer dosyalar ise ilgisine göre görevli ve yetkili adli veya idari yargı mercilerine dört ay içinde gönderilir.

F) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararnameler, tüzükler, Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan yönetmelikler ile diğer düzenleyici işlemler yürürlükten kaldırılmadıkça geçerliliğini sürdürür. Yürürlükte

(Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı, Aksaray Milletvekili İlnur İnceöz, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan ve İstanbul Milletvekili Mehmet Muş ile 310 Milletvekilinin Teklifi)

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

H) Anayasanın 67 nci maddesinin son fıkrası hükmü, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra birlikte yapılacak ilk milletvekili genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi bakımından uygulanmaz.

bulunan kanun hükmünde kararname hakkında 152 nci ve 153 üncü maddelerin uygulanmasına devam olunur.

G) Kanunlar ve diğer mevzuat ile Başbakanlık ve Bakanlar Kuruluna verilen yetkiler, ilgili mevzuatta değişiklik yapılmıyaya kadar Cumhurbaşkanlığı tarafından kullanılır.

H) Anayasanın 67'nci maddesinin son fıkrası hükmü, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra birlikte yapılacak ilk milletvekili genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi bakımından uygulanmaz.”

MADDE 21- Bu Kanun ile Anayasanın;

a) 8, 15, 17, 19, 73, 82, 87, 88, 89, 91, 93, 96, 98, 99, 100, 102, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113 üncü maddelerinde yapılan değişiklikler ile 114 üncü maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarının ilgaları yönünden, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126 ncı maddelerinde yapılan değişiklikler ile 127 nci maddenin son fıkrasına dair değişiklik; 131,134, 137 inci maddelerinde yapılan değişiklikler ile 148 inci maddenin birinci fıkrasındaki değişiklik ile altıncı fıkrasındaki “Bakanlar Kurulu üyelerini” ibaresine dair değişiklik, 150, 151, 152, 153, 155 inci maddenin ikinci fıkrası,161, 162, 163, 164, 166 ncı ve 167 nci maddelerinde yapılan değişiklikler ile Geçici 21 inci maddenin (F) ve (G) bentleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin birlikte yapıldığı tarihte,

b) 75, 77, 78 ile 101 inci maddelerinde yapılan değişiklikler, birlikte yapılacak ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin takvimin başladığı tarihte,

MADDE 18- Bu Kanun ile Anayasanın;

a) 8, 15, 17, 19, 73, 82, 87, 88, 89, 91, 93, 96, 98, 99, 100, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113 üncü maddelerinde yapılan değişiklikler ile 114 üncü maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarının ilgaları yönünden, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124 ve 125 inci maddelerinde yapılan değişiklikler ile 127'nci maddenin son fıkrasına dair değişiklik; 131, 134, 137 nci maddelerinde yapılan değişiklikler ile 148 inci maddenin birinci fıkrasındaki değişiklik ile altıncı fıkrasındaki “Bakanlar Kurulu üyelerini” ibaresine dair değişiklik, 150, 151, 152, 153, 155 inci maddenin ikinci fıkrası,161, 162, 163, 164, 166 ncı ve 167 nci maddelerinde yapılan değişiklikler ile Geçici 21 inci maddenin (F) ve (G) fıkraları, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte,

b) 75, 77, 101 ve 102 nci maddelerinde yapılan değişiklikler, birlikte yapılacak ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin takvimin başladığı tarihte,

(Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı, Aksaray Milletvekili İlnur İnceöz, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan ve İstanbul Milletvekili Mehmet Muş ile 310 Milletvekilinin Teklifi)

c) Değiştirilen diğer hükümleri ile 101 inci maddesinin son fıkrasında yer alan “Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir” ibaresinin ilgası bakımından yayımı tarihinde,

yürürlüğe girer ve halkoyuna sunulması halinde tümüyle oylanır.

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

c) Değiştirilen diğer hükümleri ile 101 inci maddesinin son fıkrasında yer alan “Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir” ibaresinin ilgası bakımından yayımı tarihinde,

yürürlüğe girer ve halkoyuna sunulması halinde tümüyle oylanır.

